

بنیاد برکت
دولت پست ساز جزیره فریاد حضرت امام (ع)

آسمان

آیین نامه سرمایه گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی

کمیته تحقیق و توسعه

مقام معظم رهبری ((مدظله العالی)):
«من در ذهنم حل مشکلات محرومین بوده است. مثلاً مشکلات ۱۰۰۰ روستا را کاملاً حل کنید.
چقدر خوب است ۱۰۰۰ نقطه آباد شود و با ۱۰۰۰ مدرسه در کشور ساخته شود»

آسمان

آیین نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی

کمیته تحقیق و توسعه

سال ۱۳۹۶

سرشناسه	: نوبری، نازک
عنوان و نام پدیدآور	: آسمان: آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی / نازک نوبری؛ به سفارش بنیاد برکت وابسته به ستاد اجرایی فرمان حضرت امام(ره)، کمیته تحقیق و توسعه. تهران: جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، ۱۳۹۶.
مشخصات نشر	: ۱۱۳ ص: مصور(بخشی رنگی)، جدول(رنگی).
مشخصات ظاهری	: ۴-۳۸-۷۱۷۲-۶۰۰-۹۷۸
شابک	: فیپا
وضعیت فهرست‌نویسی	: یادداشت
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی.
موضوع	: بنیاد برکت -- آیین‌نامه‌ها
موضوع	: کمک‌های اقتصادی داخلی -- ایران -- مشارکت شهروندان
موضوع	: Economic assistance, Domestic -- Iran -- Citizen participation
موضوع	: نیروی انسانی -- ایران -- برنامه‌ریزی در روستاها
موضوع	: Manpower policy, Rural -- Iran
موضوع	: عمران روستایی -- ایران -- آیین‌نامه‌ها
موضوع	: Rural development -- Iran -- By-laws
موضوع	: کسب و کار خانگی -- ایران
موضوع	: Home-based businesses -- Iran
شناسه افزوده	: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاددانشگاهی
شناسه افزوده	: Institute of Humanites and Social Studies
شناسه افزوده	: بنیاد برکت
رده‌بندی کنگره	: ۳۰۵۹ / ۱۳۹۶ ن ۹۱۵ KMH
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۳/۵۵۰۷۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۴۱۸۹۰

آسمان

(آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی)

ناشر: جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
 به سفارش بنیاد برکت وابسته به ستاد اجرایی فرمان حضرت امام(ره)، کمیته تحقیق و توسعه
 مؤلف: نازک نوبری
 صفحه‌آرا: طراحان یگانه ترسیم
 چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶
 حق چاپ و نشر محفوظ است.

سخن آغازین ۱

بخش اول: مبانی نظری

- مقدمه ۵
- الف - رویکرد معیشت پایدار ۷
- ب - چارچوب معیشت پایدار ۹
- ج - رویکرد معیشت پایدار و فقرزدایی ۱۴
- د - رابطه تأمین مالی خرد و معیشت پایدار ۱۶
- هـ - گروه‌های توسعه (خودیار)، کانون توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی ۲۰
- و - کسب و کارهای خانگی، کوچک و متوسط ۲۴
- ز - جمع‌بندی ۲۸

بخش دوم: آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان)

- فصل اول: اهداف و راهبردهای اصلی ۳۳
- فصل دوم: جامعه هدف و دامنه زمانی و مکانی ۳۵
- فصل سوم: مراحل اصلی اجرا ۳۷
- فصل چهارم: ساختار اجرایی ۵۱
- نمودار ساختار اجرایی ۶۴

بخش سوم: پیوست‌ها

- پیوست شماره ۱ - تصویری از شهرستان ۶۷
- پیوست شماره ۲ - معیارهای انتخاب روستا به عنوان منطقه هدف ۷۸
- پیوست شماره ۳ - شناسنامه منطقه هدف (روستا) ۷۹
- پیوست شماره ۴ - ارزیابی و تحلیل محیط مبتنی بر ابعاد پنج‌گانه سرمایه‌های معیشتی (سند توصیف محیط) ۸۲
- پیوست شماره ۵ - معرفی ظرفیت‌های توسعه یا ایجاد کسب و کار در هر منطقه هدف (روستا) ۸۶
- پیوست شماره ۶ - مراحل تشکیل گروه‌های توسعه محلی (روستا) ۸۷

- پیوست شماره ۷ - شناسنامه گروه ۸۸
- پیوست شماره ۸ - توصیه‌هایی برای تصمیم‌گیری در گروه ۸۹
- پیوست شماره ۹ - نمونه فرم صورت‌جلسه گروه توسعه محلی (روستایی) ۹۱
- پیوست شماره ۱۰ - ارزیابی سریع آمادگی فرد برای توسعه و یا ورود به یک کسب و کار ۹۳
- پیوست شماره ۱۱ - شناسایی فرصت‌های ایجاد و یا توسعه کسب و کار (ارزیابی سریع برای تصمیم‌گیری در خصوص ایجاد و یا توسعه کسب و کار) ۹۵
- پیوست شماره ۱۲ - صفحه شخصی اعضای گروه ۹۶
- پیوست شماره ۱۳ - فرم تقاضای وام و ضمانت آن ۹۷
- پیوست شماره ۱۴ - چک لیست ارزیابی انسجام و عملکرد گروه ۱۰۲

- بخش چهارم: منابع ۱۰۵

سخن آغازین

کمیته تحقیق و توسعه بنیاد برکت با رسالت شناسایی و خلق فناوری‌های نوین در حوزه فقرزدایی و محرومیت زدایی و با هدف تسهیل مسیر دستیابی جوامع کمتر توسعه یافته به رشد پایدار، به طراحی نظام‌ها، مدل‌ها و روش‌هایی می‌پردازد که مجموعه آن‌ها تحت نگاهی یکپارچه، محرک و زمینه‌ساز توسعه پایدار است. مستند حاضر با عنوان «آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی» که به اختصار «آسمان» نامیده می‌شود از جمله طراحی‌هایی است که در مقیاس شهرستان به تنظیم رابطه میان متغیرهای اصلی اثرگذار بر امر فقرزدایی می‌پردازد و نوید بخش حرکت به سمت ارتقای سطح معیشت در دامنه‌ای گسترده و در شکلی پایدار می‌باشد.

در این مستند سعی شده است مجموعه‌ای با دو ویژگی علمی و کاربردی تدوین گردد تا برای تمامی فعالان در حوزه فقرزدایی و محرومیت زدایی مرجعی قابل استفاده باشد. از این روی در ابتدا رویکردها و مبانی ناظر بر تدوین آیین‌نامه و در ادامه متن آیین‌نامه به مثابه نظامی پویا ارائه شده است. همچنین به منظور تسهیل اجرای نظام مزبور، مجموعه فرم‌های مورد نیاز در بخش پیوست قرار داده شده است. از آنجا که بهره‌گیری از این کتاب به عنوان راهنمای عمل، یکی از کاربردهای اصلی آن به شمار می‌آید؛ سعی شده است در بخش مبانی، ضمن بیان صریح مبانی فکری پشتیبان، تعاریف و مدل‌ها، اصل اختصار رعایت گردد تا توازن میان بخش نظری و عملی، ایجاد شود. لازم به ذکر است این مجموعه، حاصل انجام مطالعات گسترده نظری و تطبیقی، بررسی تجربیات بین‌المللی و ملی همچنین تحلیل اجرای مفاهیم و روش‌های عملیاتی شده است که به منظور تسهیل در بهره‌گیری، اهم مبانی، اصول و یافته‌ها، به صورت نظام‌مند و در قالب مدلی جامع و قابل استقرار تدوین شده است.

در تبیین مفهوم «آسمان» و گستره آن چنین می‌توان بیان داشت که از جمله رویکردهای فراگیر و مؤثر در امر فقرزدایی، رویکرد معیشت پایدار به عنوان رویکردی برگرفته از تفکر سیستمی است. این رویکرد، به عوامل مؤثر بر فقر در هر محیط توجه کرده و پس از سنجش میزان اثر هر یک از عوامل، بر عواملی تمرکز می‌نماید که بیشترین اثرگذاری را بر وضعیت بوجود آمده، داشته و دارند. بنابراین با توجه به ویژگی‌های این رویکرد، دامنه اثرگذاری آن بر محیط و همچنین میزان انطباق بکارگیری آن با تحقق اهداف مورد نظر بنیاد در زمینه فقرزدایی و محرومیت زدایی، رویکرد معیشت پایدار به عنوان رویکرد اصلی برای تدوین آیین سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان)

انتخاب شده است تا در کنار سایر مفاهیم و مدل‌ها، مسیری یکپارچه برای اقدام به منظور فقرزدایی و محرومیت زدایی در سطحی گسترده نظیر یک شهرستان، طی شود.

در این مسیر، توجه به توانمندسازی جامعه محلی، کارآفرینی اجتماعی و ارتقای سطح درآمد آنان به عنوان محرک رشد، از اصول اساسی بوده و سعی بر آن است تا ضمن توجه به تمامی ابعاد معیشتی، با وام‌گیری از رویکرد توانمندسازی و ابزارهای مربوط به توسعه اقدامات جمعی، شرایط اشتغال و توسعه کسب و کارهای محلی (بویژه در مقیاس‌های خانگی، کوچک و متوسط) فراهم آید. در این آیین‌نامه، توجه به آداب پس‌انداز، اخذ تصمیم بهینه در رابطه با ارتقای بهره‌وری سرمایه‌های مالی و فیزیکی موجود و همچنین مسئولیت‌پذیری در انجام فعالیت‌های کسب و کاری، به طور خاص، مورد توجه است.

همچنین از آنجا که بر اساس مبانی نظری، پیشرفت و توسعه، به منزله تجلی تغییر مستمر و مبتنی بر تلاش جمعی انسان‌ها با هدف بهبود مستمر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است؛ در نظام طراحی شده، بر جوامع روستایی و محلی به عنوان عناصر یک شبکه کسب و کاری گسترده در سطح شهرستان، تمرکز می‌شود. بدین ترتیب، توانمندسازی و جلب مشارکت جوامع محلی بویژه روستاییان در فعالیت‌های جمعی درآمدزا، هم‌بر فرایند فقرزدایی و هم‌بر پشتیبانی از فعالیت‌های صنعتی شهری مؤثر خواهد بود. علاوه بر آن، توجه به رشد و توسعه روستاها، خود، راهبرد و سیاستی برای ساماندهی و مدیریت شهرنشینی و مسائل معطوف به آن است. زیرا از یک طرف محصولات و خدمات روستایی، تکمیل‌کننده زنجیره صنعتی و اقتصاد شهری بوده و از طرف دیگر، ارتقای سطح رفاه در روستاها ضمن کمک به ایجاد ثبات سیاسی، از گسترش نابسامانی‌ها و آسیب‌های اجتماعی، مهاجرت به شهرها، شکل‌گیری حاشیه‌نشینی و ... جلوگیری می‌نماید.

آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان) در تاریخ ۱۳۹۶/۰۷/۳۰ در ۲۶ ماده و ۲۰ تبصره به تصویب هیأت مدیره بنیاد برکت رسیده است.

شایان ذکر است پیش از تدوین، تصویب و اجرای فراگیر این نظام، اصول و اقدامات اساسی آن به صورت محدود و آزمایشی و با هدف رفع چالش‌های احتمالی، در قالب طرحی با عنوان «توسعه کسب و کار و اشتغال در شهرستان نهبندان» در برنامه اجرایی بنیاد برکت قرار گرفته است.

محمود عسکری آزاد
رئیس هیأت مدیره و
رئیس کمیته تحقیق و توسعه بنیاد برکت

مقدمه

فقر یکی از چالش‌های اساسی جوامع، بویژه جوامع روستایی است که برای رفع آن، رویکردها و مدل‌های مختلفی ارائه شده است. معمولاً فقر به عنوان موقعیتی در نظر گرفته می‌شود که بواسطه آن فرد به پول کافی دسترسی ندارد. اما باید در نظر داشت این مهم (دسترسی ناکافی به منابع مالی)، تنها بیانگر یکی از جنبه‌های فقر است و در تعریف فقر، باید وسیع‌تر نگریست تا بتوان بر آن اساس، راهبردهای کاهش فقر را به درستی تدوین کرد و این راهبردها از کیفیت لازم برخوردار نخواهند بود مگر درکی صحیح نسبت به عوامل مؤثر بر پیدایی فقر ایجاد شود (World bank, 2008).

برای سالیان متمادی، جامعه‌شناسان تلاش می‌کردند تا با بهره‌گیری از تحقیقات تجربی، تعریفی عملیاتی از فقر ارائه دهند. در این رابطه از روش‌هایی مانند رفع مشکل پایین بودن درآمد به عنوان علت فقر، اندازه‌گیری درآمد و هزینه به منظور تعیین سطح فقر، همچنین پرسش از فقرا با هدف سنجش درک آنان از خودشان مبنی بر اینکه فقیر هستند و یا محروم (Bradshaw and Finch, 2003) استفاده می‌شد.

برخی از محققان دانشگاهی، فقر را یک وضعیت منحصر به انسان در نظر گرفته (Turner, 2005; Tresilian, 2006; Lotter, 2007) و بدین ترتیب افرادی که از منابع لازم برای حفظ سلامت خود برخوردار نباشند در وضعیت فقر مطلق قرار می‌گیرند. بر این اساس، هر انسانی فارغ از آنکه در کجا زندگی می‌کند، فقیر خواهد بود اگر به غذا، سرپناه، پوشاک، امنیت و مراقبت‌های پزشکی مورد نیاز برای حفظ سلامت جسمی خود، دسترسی نداشته باشد (Lotter, 2007). بی‌تردید از آنجا که بخش قابل توجهی از مردم جهان، امکان تأمین نیازهای اساسی خود مانند غذا، مسکن، آموزش، ایمنی و خدمات سلامت را ندارند، یافتن راهی برای عقب راندن مرزهای فقر، امری ضروری به نظر می‌رسد (Noble et. al., 2004).

به طور کلی، ادبیات مربوط به سنجش فقر، تقریباً از دهه ۱۹۶۰ به صورت جدی، مورد توجه قرار گرفته و رشد یافته است. این رشته بر اساس مبانی اقتصاد کلان، پایه‌گذاری شده و بواسطه رویکردهایی مانند رویکرد مبتنی بر نیازها تکامل یافته و به آرامی به سمت رویکرد مبتنی بر دارایی حرکت کرده است. توجه به جنبه‌های غیر پولی فقر به صورت خاص، حاصل تلاش روبرت چمبرز^۱ در دهه ۱۹۸۰ و تمرکز وی بر مقوله ناتوانی و انزوا است که در نهایت به تدوین راهبردهای مقابله با این دو مفهوم منجر شده است.

بخش اول: مبانی نظری

۱) Robert Chambers

در این رابطه توجه به این مهم ضروری است که برای حل چالش فقر، فقط یک راه حل واحد پاسخگو نبوده و به سازوکارهایی نیاز است تا به جای محدود کردن شرایط، بر رشد ظرفیت‌ها تمرکز شود (Oredegbe and Fadeyibi, 2009). بر پایه این تفکر، از میان راه حل‌های گوناگون، رویکرد معیشت پایدار و چارچوب وابسته به آن، رویکردی جامع به شمار می‌آید. زیرا ضمن توجه به تمامی ابعاد مؤثر بر فقر، بر محور ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها حرکت می‌کند و در این مسیر تا زمان دستیابی به پایداری نسبی معیشت، تمامی عوامل را بواسطه رشد یافتگی، همراه می‌سازد.

الف- رویکرد معیشت پایدار

توسعه، مفهومی سیال با دامنه فراگیری وسیع و مشتمل بر فعالیت‌هایی متنوع است و اقدامات زیربنایی تا سیاست‌های صنعتی، سیاست‌های رفاهی، سیاست‌های اقتصادی جدید و حتی مدیریت تقاضا را در بر می‌گیرد. توسعه مفهومی پویا است که طی زمان به واسطه ضرورت مواجهه با چالش‌های جدید و ظهور انگاره‌ها، نظریه‌ها و مدل‌ها تغییر کرده است (Viriya, 2009) و به طور خاص، بیش از نیم قرن است که شاهد تغییرات عمده در تدوین روش‌های نوین با هدف توسعه و کاهش فقر هستیم. در این رابطه سه موج اصلی با محوریت راهبرد توسعه تعریف می‌شود که عبارتند از: ۱- رویکرد سنتی، ۲- ظرفیت‌سازی، ۳- کیفیت زندگی و جریان اطلاعات (Tassonyi, 2005). در این راستا رهیافت معیشت پایدار، به طور بالقوه در کشورهایی که در رابطه با فقرزدایی و توسعه بویژه کاهش فقر روستایی، تلاش می‌نمایند مورد توجه جدی قرار گرفته است (Ellis and Biggs, 2001). این رویکرد، یکی از رویکردهای تحلیلی نوین در زمینه توسعه روستایی است که با تمرکز بر انسان، سعی بر حل مسأله فقر و آسیب‌پذیری خانواده‌ها دارد (Phillips and Potter, 2003).

ریشه رویکرد معیشت پایدار با کاربرد امروز آن، به همایش زمین که در سال ۱۹۹۲ در ریو برگزار شد (Perrings, 1994) و تکمیل آن در برنامه ۲۱ (برنامه برای قرن بیست و یکم) باز می‌گردد. عبارت «همه مردم باید از فرصت معیشت پایدار برخوردار باشند» هدف برنامه ۲۱ است؛ هر چند باید توجه داشت که این رویکرد تا اواخر دهه ۹۰ به عنوان یک جریان اصلی برای فقر زدایی و توسعه مطرح نبود.

لازم به ذکر است رویکرد معیشت پایدار نیز مانند هر رویکرد و مدل دیگر در حوزه توسعه، برگرفته از خلاء نبوده و نمی‌توان برای آن یک نقطه شروع مشخص، تعیین کرد. چرا که این رویکرد نتیجه رشد چند ایده و روند قدیمی‌تر است. در این میان، رویکرد معیشت پایدار، بیشترین تأثیر را از آنچه که در دهه ۱۹۸۰ «توسعه انسانی» نامیده می‌شد، گرفته است. بویژه مفهومی که توسط برنامه توسعه سازمان ملل مطرح شد. مقوله توسعه انسانی، تحت تأثیر آثار اقتصاددان هندی، آمارتیا سن (Sen, 1984; 1985) و تأکید وی بر ظرفیت و همچنین آثار نویسندگانی که به آسیب‌پذیری (Moser, 1998; Davies, 1996; Chambers, 1989; Swift, 1989) و دسترسی به منابع (Berry, 1989; Blaikie, 1989) پرداختند، بوده است. بر پایه این نظریه‌ها و ارتباط مفهومی آن‌ها با یکدیگر، برخورداری از ظرفیت‌های متنوع، عاملی است که آسیب‌پذیری معیشت را در برابر شوک‌ها و تلاطم‌های محیطی

مختلف، کاهش می‌دهد (Morse and McNamara, 2013).

رویکرد معیشت پایدار روشی است مبتنی بر بذل نگاهی یکپارچه بر موضوع توسعه و اهمیت آن بواسطه توجه به ظرفیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌های لازم برای یک زندگی معنی‌دار، است (Shen et al., 2008).

مفهوم معیشت پایدار مبنای رویکردهای متفاوتی به شمار می‌آید که توسط سازمان‌های مختلف فعال در این زمینه، مطرح شده است. در این میان، چارچوب معیشت پایدار که از طرف سازمان انگلیسی توسعه بین‌الملل (DFID) معرفی شد از جامعیت بالایی برخوردار بوده و در حوزه توسعه، کاربرد فراوان دارد. هدف اصلی سازمان توسعه بین‌الملل، رفع فقر در کشورهای فقیر است. این سازمان تأکید دارد که راه‌های متنوعی برای اجرای رویکردهای معیشتی وجود دارد. زیرا رویکرد معیشت، از ویژگی انعطاف‌پذیری برخوردار بوده و وابسته به مختصات محیط و ماهیت اهدافی است که پیش از اجرا، تعریف می‌شوند (DFID, 2000). در پیاده‌سازی این رویکرد توجه به اصول اساسی زیر، اهمیت دارد (Kollmair et al., 2002):

مردم محوری: در رویکرد معیشت پایدار، توجه به مردم، فارغ از منابع در اختیار، در اولویت قرار دارد. چراکه ریشه اغلب مشکلات مربوط به توسعه، به ساختارهای نهادی نامناسب باز می‌گردد و غلبه بر آن ساختارها صرفاً از طریق ایجاد دارایی و بی‌توجهی به نقش مردم و ظرفیت‌های انسانی، ممکن نخواهد بود.

جامعیت: جامع‌نگری به معنی تلاش برای فهم معیشت ذینفعان به عنوان یک پدیده واحد با تمام جنبه‌های آن است و در این رابطه، یک مدل قابل کنترل، ابزاری مناسب برای شناسایی محدودیت‌هایی در نظر گرفته می‌شود که غالب مردم با آن مواجه هستند.

پویایی: از آنجا که معیشت مردم و نهادهایی که زندگی آنان را شکل می‌دهد از پویایی بالایی برخوردار است؛ رویکرد انتخابی باید به گونه‌ای باشد که به جای تلاش به منظور کاهش اثرات منفی، بتواند از اثرات مثبت، حمایت نماید.

تکیه بر نقاط قوت: در این رویکرد، به رسمیت شناختن ظرفیت‌های ذاتی هر فرد به منظور برطرف کردن محدودیت‌ها و تقویت ظرفیت‌ها موضوع اصلی به شمار می‌آید. در این رویکرد، شناخت نقاط قوت، به جای توجه به نیازها و مشکلات، نقطه شروع در نظر گرفته می‌شود و تأکید بر توانمندی‌ها با هدف کمک به پایداری ذینفعان و ارتقای توانایی آنان برای تحقق اهداف فردی انجام می‌گیرد.

پیوند خرد و کلان: معمولاً فعالیت‌های توسعه‌ای یا بر سطح خرد تمرکز دارند و یا بر سطح کلان. اما رویکرد معیشت پایدار به دنبال رفع این فاصله و ایجاد ارتباط میان این دو سطح است. از آنجا که مردم تحت تأثیر تصمیمات سیاست‌های کلان هستند و سیاست‌های کلان نیز متأثر از مردم، توجه به این رابطه دوسویه غیرخطی، به منظور تحقق توسعه پایدار، امری ضروری است.

پایداری: معیشت را زمانی می‌توان پایدار در نظر گرفت که ۱- در برابر تلاطم‌ها و تنش‌های محیطی، مقاوم؛ ۲- از حمایت‌های بیرونی، مستقل؛ ۳- در حفظ بهره‌وری منابع در بلند مدت، توانمند و نیز ۴- فرصت‌ها و ظرفیت‌های معیشت دیگران نابود نشود. در رویکرد معیشت پایدار، به هر چهار ویژگی پایداری، به صورت همزمان توجه می‌شود.

ب- چارچوب معیشت پایدار

چارچوب معیشت پایدار معرف عوامل اثرگذار بر معیشت مردم و روابط میان آن عوامل است. به همین دلیل هم در سطح برنامه‌ریزی برای انجام فعالیت‌های جدید توسعه‌ای و هم در سطح ارزیابی میزان حمایت و مشارکت در راستای پایداری معیشت، کاربرد دارد.

رویکرد مردم محور معیشت پایدار از پنج مؤلفه اصلی سرمایه‌ای تحت عناوین سرمایه انسانی، اجتماعی، طبیعی، فیزیکی و مالی تشکیل می‌شود که این پنج منبع سرمایه‌ای در حکم دارایی‌هایی هستند که هر یک سایر دارایی‌ها را کامل می‌نمایند (DFID, 1999) و اگر تمامی این منابع سرمایه‌ای، تجمیع و در ارتباطی حساب شده، یکپارچه شوند؛ مدل دارایی محور مبنای توسعه قرار می‌گیرد (Viriya, 2009).

سازمان انگلیسی توسعه بین‌الملل هر یک از دارایی‌های سرمایه‌ای را مطابق با جدول شماره یک، تعریف می‌نماید.

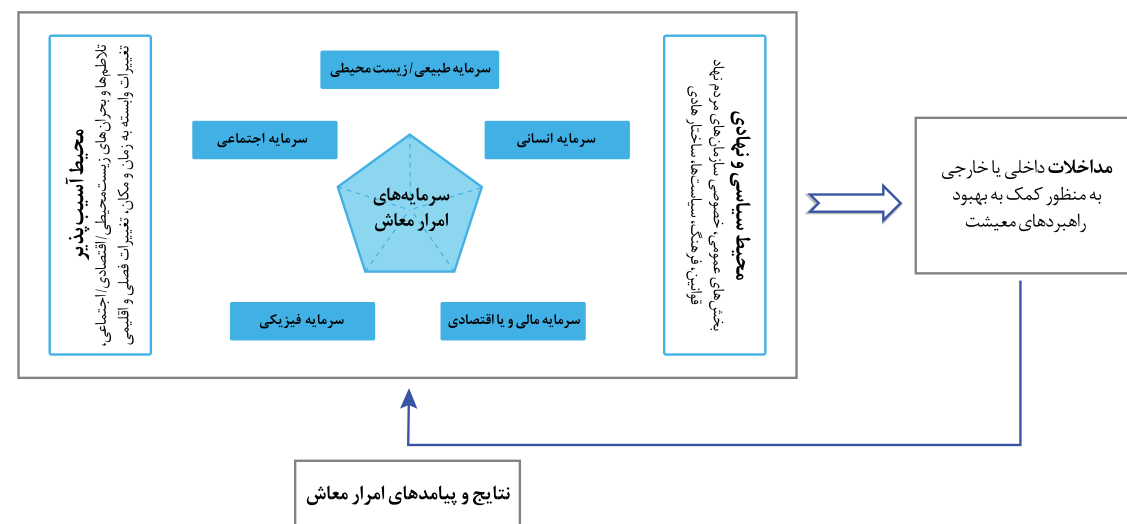
جدول شماره یک- تبیین سرمایه‌های معیشت پایدار

بُعد	شرح
سرمایه انسانی	مهارت‌ها، دانش، توانایی و ظرفیت کار کردن و نیز برخورداری از سلامت کافی که به موجب آن مردم می‌توانند با یکدیگر، راهبردهای مختلف معیشتی را تعقیب نمایند.
سرمایه اجتماعی	مردم بر اساس منابع اجتماعی به تعقیب اهداف معیشتی ترغیب می‌شوند. از جمله منابع اجتماعی عبارتند از: شبکه‌ها، عضویت در گروه‌ها و گسترش اعتماد و ایجاد رابطه بر آن مبنای این منابع، افراد بسیار ضعیف و آسیب‌پذیر را نیز در بر می‌گیرند.
سرمایه طبیعی (زیست محیطی)	منابع طبیعی که به صورت بالقوه، جریان دارند منبعی سودمند برای امرار معاش به شمار می‌آیند. در رابطه با این نوع از سرمایه‌ها، ارزیابی کیفیت منابع اهمیت فراوان دارد. برای مثال، زمینی که دیگر حاصل‌خیز نیست ارزش کمی برای معیشت دارد. همچنین، توجه به تفاوت میان منابع ذاتی متناسب به محیط با منابع وارد شده به محیط (مانند آلودگی ناشی از فاضلاب) الزامی است.
سرمایه فیزیکی	سرمایه‌های فیزیکی در واقع همان زیرساخت‌های بنیادی و تولیدات مورد استفاده در امرار معاش انسان هستند که می‌توان به آن منابع، سرمایه‌های ساخته شده توسط انسان نیز اطلاق کرد.
سرمایه اقتصادی و مالی	این سرمایه، مبین منابعی است که مردم برای امرار معاش خود به آن نیاز دارند. مانند پس‌اندازها و اعتبارها. این منابع مانند تولیدات، در دسته منابع مصرفی قرار دارند.

منبع: Neefjes, 2000, pp. 86 - 90

شکل شماره یک- سرمایه‌های معیشت پایدار و ارتباط آن‌ها با مداخلات

منبع: DFID, 1999 برگرفته از Camer, 1998

شکل پنج ضلعی، به صورت شماتیک، تفاوت دسترسی مردم به سرمایه‌ها را نشان می‌دهد. نقطه مرکزی این پنج ضلعی، درست در جایی که خطوط به هم می‌رسند، مبین دسترسی صفر به دارایی‌ها بوده و محیط بیرونی مبین حداکثر دسترسی به سرمایه‌ها و دارایی‌ها است. این پنج دارایی سرمایه‌ای به یکدیگر وابسته و همدیگر را کامل می‌کنند.

به سلامت انسان‌ها، منابع طبیعی، وضعیت اقتصادی، تولید و ..) و تغییرات فصلی (مرتبط با قیمت‌ها، تولید و اشتغال) قرار دارد (DFID, 2002). به بیانی دیگر، بواسطه چارچوب معیشت پایدار، عوامل مختلف که محدود کننده تهدیدها و یا ارتقا دهنده فرصت‌های معیشت به شمار می‌آیند؛ به گونه‌ای اثربخش، سازماندهی می‌شوند (Bhuiyan et al., 2012).

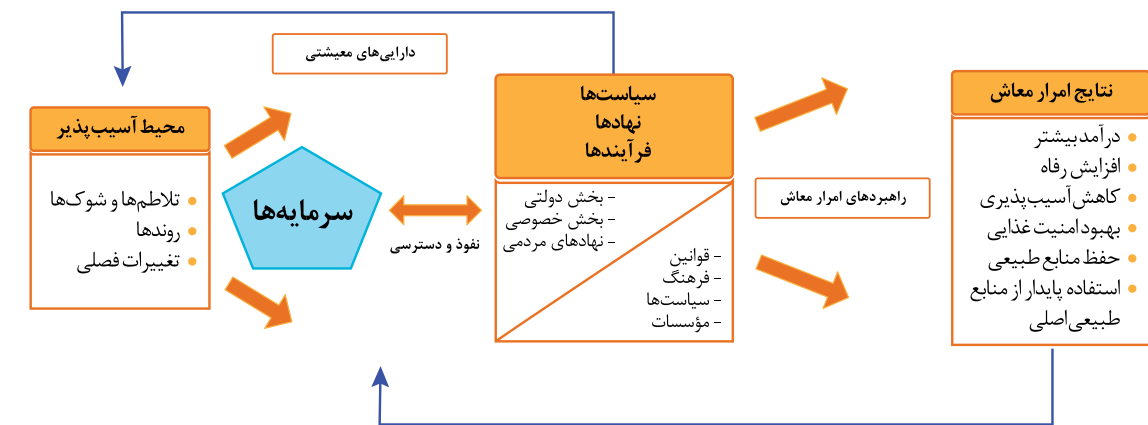
بر اساس این چارچوب، عواملی مانند روندها، شوک‌ها و تغییرات فصلی که بر میزان آسیب‌پذیری محیط مؤثر هستند؛ به طور مستقیم هم بر میزان دارایی‌ها و هم بر فرصت‌های امرار معاش اثر قابل توجهی می‌گذارند، هر چند به طور کلی عموم مردم تصور می‌کنند کنترلی بر شرایط آسیب‌پذیر ندارند. بدین ترتیب، کنترل شرایط آسیب‌پذیر بواسطه شناسایی این روندها و تغییرات، امری ممکن خواهد بود.

در این میان باید توجه داشت روابط میان عوامل، هرگز خطی نبوده و در عین حال، این چارچوب به طور کامل بیانگر واقعیت روابط علت و معلولی مؤثر بر وضعیت جوامع نیست. هدف این چارچوب، ساده سازی روابط و کمک به ذینفعان مختلف برای مشارکت در ساختار و ایجاد انسجام میان عوامل مؤثر بر معیشت بوده و ابزاری برای شناسایی نقاط و موضوعات مداخله به شمار می‌آید. بر همین اساس، توجه به روابط غیر خطی میان عوامل، اهمیت به سزایی دارد (DFID, 2002).

لازم به ذکر است این چارچوب صرفاً بر وجود شرایط آسیب‌پذیر تأکید نداشته و نقطه مداخله را بر مبنای این شرایط پیشنهاد نمی‌کند. از آنجا که معیشت، تحت تأثیر عوامل و نیروهای مختلفی که به صورت مستمر در حال تغییر هستند؛ قرار دارد، تمرکز بر مردم و انجام تجزیه و تحلیل مبتنی بر آنان مشتمل بر دارایی‌ها، اهداف و راهبردهایی که بواسطه آن دارایی‌ها، توانایی انطباق و مدیریت شرایط به دست می‌آید؛ بهترین نقطه شروع خواهد بود.

مهمترین یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل مبتنی بر عاملیت مردم، کسب اطلاعات در رابطه با ۱) ساختارها و فرآیندهای انتقالی و محیط آسیب‌پذیر و ۲) پیامدهای معیشت و دارایی‌های مربوط به امرار معاش است. علاوه بر آن، بواسطه فرا تحلیل، اطلاعاتی نیز نسبت به نوع رفتار مردم در شرایط آسیب‌پذیر بدست می‌آید که خود مبنای اخذ تصمیم بهینه است. برای مثال، در شرایط نامطمئن، نرخ رشد جمعیت پایین است و این روند بخش مهمی از آسیب‌پذیری محیط را تشکیل می‌دهد (DFID, 2002).

شکل شماره دو- چارچوب معیشت پایدار

منبع: با اقتباس از (Sustainable Livelihoods Guidance Sheets (DFID, 2002:2)

توجه به پنج دارایی (سرمایه‌ای) امرار معاش در چارچوب معیشت پایدار، بواسطه سیاست‌ها، فرآیندها و نهادها به نتایج مطلوب نظیر درآمد بیشتر، رفاه بالاتر، کاهش آسیب‌پذیری، بهبود امنیت غذایی، بهره‌مندی پایدار از منابع طبیعی، می‌انجامد. در صورت دستیابی به نتایج مورد انتظار، شرایط جدید، زمینه تقویت دارایی‌ها و ارتقای سطح آن‌ها را فراهم می‌آورد و در صورت عدم دستیابی، پیامدهایی منفی نظیر تخریب خاک، افزایش آسیب‌پذیری، کاهش انسجام اجتماعی و پایین آمدن سطح دارایی‌ها حاصل می‌شود.

به طور کلی این چارچوب، ضمن ارائه فهرستی از موضوعات مهم و طرحی اولیه برای تعیین رابطه میان موضوعات شناسایی شده، توجه را به سمت نیروها و فرآیندها جلب نموده و بر تعاملات متعدد میان عواملی که بر معیشت اثرگذار هستند؛ تأکید می‌نماید. تحت چارچوب معیشت پایدار، امرار معاش مردم و میزان دارایی‌های آنان، تحت تأثیر روندها (از جمله تغییر جمعیت، منابع طبیعی، فناوری و مانند آن)، شوک‌ها (مانند شوک‌ها و تلاطم‌های مربوط

ج- رویکرد معیشت پایدار و فقرزدایی

قابلیت‌ها و زمینه‌های منعطف و متنوع برگرفته از مفهوم معیشت پایدار، منجر به آن شده است تعدادی از سازمان‌های توسعه‌ای در راستای فقرزدایی، از آن بهره‌گیرند. این تمایل را می‌توان از یک طرف، بواسطه شکست برخی از روش‌های مرسوم در حوزه کاهش فقر و از طرف دیگر، نتیجه یافته‌های اخیر با توجه به ماهیت و درک مقوله فقر دانست.

کاربرد رویکرد معیشت پایدار در فرایند فقرزدایی را می‌توان بر اساس سه عامل، به شرح زیر، تبیین نمود (Krantz, 2001):
 ۱) اولین عامل، برگرفته از این واقعیت است که هر چند رشد اقتصادی برای کاهش فقر، ضروری فرض می‌شود اما هیچ رابطه مستقیمی میان این دو مقوله وجود نداشته و این رابطه به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فقرا در خصوص بهره‌مندی از فرصت‌های اقتصادی، بستگی دارد. بنابراین، شناسایی موانع و محدودیت‌هایی که منجر به فقیر شدن مردم شده است اهمیتی انکارناپذیر دارد چرا که بر آن اساس، می‌توان راهی برای پشتیبانی از فعالیت‌ها پیدا کرد.

۲) چنین تصور می‌شود که فقر - بر اساس برداشت فقیر از خود - تنها به معنی درآمد پایین نیست. بلکه ابعادی دیگر نظیر بهداشت ضعیف، بی‌سوادی و خدمات اجتماعی ناکافی و به صورت کلی آسیب‌پذیری و احساس ناتوانی را نیز در بر می‌گیرد.

بعلاوه، امروز عقیده بر آن است که پیوندهای مهمی میان ابعاد مختلف فقر وجود دارد. بطوریکه تغییر و بهبود وضعیت در یکی از ابعاد، بی‌تردید، اثراتی مثبت بر سایر ابعاد به دنبال خواهد داشت. بدین ترتیب ممکن است ارتقای سطح آموزش مردم اثری مثبت بر استانداردهای سلامت داشته باشد و این خود می‌تواند به بهبود ظرفیت تولید بیانجامد. کاهش آسیب‌پذیری فقرا از جنبه در معرض خطر بودن می‌تواند به فعالیت‌های اقتصادی بهره‌ور نیز منجر شود. هر چند در این میان باید توجه داشت یکپارچگی و رشد نسبی تمام عوامل، مبین طی مسیر توسعه پایدار است و در این مسیر، تمرکز اولیه بر عامل یا عواملی که بیشترین میزان تأثیرگذاری را دارند محرک تغییر وضعیت سایر عوامل به شمار می‌آید.

۳) در نهایت، امروز مشخص شده است معمولاً خود فقرا بهتر از هر فرد دیگری، موقعیت و نیازهای خود را می‌شناسند و باید در فرایند تدوین سیاست‌ها و تعریف پروژه‌های مربوط به خود، مشارکت نمایند.

بدون تردید، نقش فقرا در طراحی (تدوین و تعریف) مدل و روش‌های فقرزدایی، مبنایی برای تعهد بیشتر آنان در پیاده‌سازی و اجرا خواهد بود. بنابراین مشارکت فقرا به بهبود عملکرد پروژه‌های فقرزدایی می‌انجامد.

فارغ از روش‌های مختلفی که سازمان‌های توسعه‌ای تحت این رویکرد به کار می‌برند؛ سه ویژگی مشترک میان تمامی این روش‌ها وجود دارد. ۱- تمرکز بر معیشت فقرا و کاهش فقر به عنوان موضوع اصلی مورد توجه. ۲- رد مداخله به صورت بخشی و از پیش تعریف شده (مانند کشاورزی، آب یا سلامت) در ابتدای امر و آغاز کار با تحلیل نظام‌های معیشت مردم با هدف شناسایی نقطه‌ی مداخله مناسب. ۳- تأکید بر مشارکت دادن مردم در شناسایی و اجرای فعالیت‌ها در موقعیت‌هایی که می‌توانند مفید و مؤثر باشند.

بدین ترتیب، از بسیاری از جهات، رویکرد معیشت پایدار یادآور رویکرد قدیمی توسعه یکپارچه روستایی^۳ است که رویکردی فراگیر و چند بخشی بود. با این حال، تفاوت اصلی در این نکته است که رویکرد معیشت پایدار، الزاماً به دنبال تعیین تمامی جنبه‌های معیشت فقرا نیست. نیت اصلی در این رویکرد، ترجیح بکارگیری رویکردی کل‌نگر برای تحلیل وضعیت معیشتی است تا بر آن اساس، موضوعات و یا حوزه‌های راهبردی نیازمند مداخله (چه در سطح محلی و چه در سطح ملی و سیاست‌گذاری) که نقشی مؤثر در کاهش فقر دارند؛ تعیین شوند. طرفداران این رویکرد، با اتخاذ از علم طب سوزنی از تشبیه قرار دادن سوزن در جای مناسب، استفاده می‌کنند.

^۳ Integrated Rural Development (IRD)

جدول شماره دو- مقایسه دو رویکرد معیشت پایدار با توسعه یکپارچه روستایی

مقیسه دو رویکرد معیشت پایدار (اواخر دهه ۱۹۹۰)	توسعه یکپارچه روستایی (دهه ۱۹۷۰)	
مردم، توانمندی‌ها و محدودیت‌های آن‌ها	ساختارها، مناطق	نقطه شروع
چند بعدی، پیچیده، در سطح محلی، مفهوم ریسک و تنوع پذیرفته می‌شود.	جامع، چند بعدی، ساده سازی عملیات	مفهوم فقر
فرآیندی فراگیر، تکراری و نیازمند به تکمیل طی زمان	برنامه‌ریزی در دوره زمانی کوتاه مدت انجام و به صورت موضوعی قطعی در نظر گرفته می‌شود.	تحلیل مسأله
چند بخشی، برنامه‌های متعدد، نقاط ورودی اندک، جلب مشارکت بخشی از طریق پروژه‌های مختلف	چند بخشی، برنامه (طرح) واحد، مشارکت بخش‌ها از ابتدا مشخص می‌شود.	قلمرو
هم‌سطح سیاست‌گذاری و هم‌سطح عملیاتی، ارتباطی روشن میان دو سطح تعریف می‌شود.	محلی، منطقه محور	سطح اجرا
دولت در سطوح ملی و محلی، سازمان‌های مردم نهاد، جامعه مدنی و بخش خصوصی	دولت در سطوح ملی و محلی	سازمان‌های شریک
درون سازمان‌های شریک	واحد مدیریت پروژه مجزا	ساختار مدیریت پروژه
اهداف مشترک، مزایای هماهنگی بواسطه شرکاء شناسایی می‌شود.	اجرای یکپارچه (هدایت کننده)	هماهنگی (میان بخش‌ها)
ابعاد چند گانه، مرکز توجه	به صراحت مورد توجه نیست.	پایداری

منبع: DFID, 2000

د - رابطه تأمین مالی خرد و معیشت پایدار

تأمین مالی خرد، به عنوان اقدامی برای ارائه دسترسی به منابع اعتباری کوچک در شکلی آسان و فارغ از تعریف وثیقه‌های رسمی به اعضای نهادی جمعی نظیر یک گروه و یا در شکل رسمی نظیر یک تعاونی به شمار می‌آید. تأمین مالی خرد، امری ضروری برای شروع یک کسب و کار کوچک یا درآمدزایی از انجام فعالیت‌های محدود است. چرا که در غیر اینصورت اعضاء آن نهادهای جمعی، هرگز به سرمایه لازم برای فعالیت، دسترسی نخواهند داشت. به همین دلیل، تأمین مالی خرد به عنوان ابزاری قدرتمند و مؤثر برای مبارزه با فقر شناخته می‌شود و ایجاد دسترسی به منابع مالی (اعتباری) خرد برای فقرا در طول چند دهه

گذشته مورد توجه قرار گرفته و به سرعت فراگیر شده است (Basher, 2010; Hossain, 1988; Hassan and Tufte, 2001; Morduch, 1999; Schreiner, 2003).

به زعم بار، تأمین مالی خرد، شکلی از توسعه مالی است که بر کاهش فقر از طریق ارائه خدمات مالی به فقرا تمرکز دارد (Barr, 2004). به تعبیری دیگر، تأمین مالی خرد را می‌توان تلاشی برای بهبود سطح دسترسی فقرا به منابع کوچک و وام‌های خرد در شرایطی دانست که بنا بر ضوابط بانکی، امکان بهره‌مندی از حمایت‌های مالی بانک را ندارند (Schreiner and Colombet, 2001). بنابراین تأمین مالی خرد در برگیرنده خدماتی مانند پس‌انداز، وام و بیمه خواهد بود (Nanor 2008).

تأمین مالی خرد یکی از اشکال خدمات مالی است که توسط نهادهای مالی ایجاد شده با هدف ارائه خدمات مالی به جوامع کم درآمد، تعریف می‌شود. این خدمات مالی علاوه بر پوشش پس‌انداز و وام، آموزش کارآفرینی را نیز در بر می‌گیرد. در این میان اعتبار خرد یک نوع از خدمات مالی زیر مجموعه مقوله تأمین مالی خرد به شمار آمده که در کشورهای در حال توسعه، رواج دارد. اعتبار خرد، ارائه‌کننده فرصت دریافت وام به افراد فقیری است که پیش از این نوع برنامه‌ها امکان دریافت چنین خدماتی را از بانک‌های متعارف نداشتند. این وام‌ها معمولاً برای یک دوره کوتاه مدت، حداکثر یک سال و برای شروع کسب و کارهایی با ماهیت کارآفرینی اعطاء می‌شوند. در آمد حاصل از این نوع کسب و کارها که غالباً در مقیاس خانگی و یا کوچک هستند، ارتقا دهنده سطح رفاه افراد وام گیرنده و وابستگان آن‌ها است.

بر اساس تحقیقات متعدد انجام پذیرفته، تأمین مالی خرد یک سازوکار موفق برای دستیابی به سطح اول هرم زندگی و ابزاری مؤثر برای مواجهه با بسیاری از شوک‌ها و مخاطرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی به شمار می‌آید و هدف برنامه‌های تأمین مالی خرد در فرایند توسعه پایدار، ایجاد امکان دسترسی مستمر و پایدار به منابع مالی است. به تعبیری دیگر، تأمین مالی خرد یا وام‌های خرد که با هدف خروج از وضعیت فقر، تعریف و اعطاء می‌شوند، راهبردی کلیدی در حوزه فقرزدایی به شمار آمده و به صورت گسترده و با سرعت، طی ۳۰ سال گذشته مورد توجه قرار گرفته است. در حال حاضر بیش از ۶۰ کشور از این راهبرد استفاده می‌نمایند (Bateman, 2010).

در کنار مزیت‌های مقوله تأمین مالی خرد، باید در نظر داشت فقر یک مشکل پیچیده، ترکیبی و نیازمند

راهبردهایی جامع است. تأمین مالی خرد تنها یکی از ابزارهای این راهبردها به شمار می‌آیند و سایر برنامه‌های توسعه مانند ارائه زیرساخت‌ها، آموزش بهداشت، تأمین مواد اولیه (مانند تهیه کود و دانه برای کشاورزان) باید در پشتیبانی از موضوع تأمین مالی، به اجرا درآیند و در این بین، آموزش، نقش بسیار مهمی دارد. بر همین اساس، برخی از اقتصاددانان اظهار می‌نمایند که تأمین مالی خرد به تنهایی قادر به مبارزه با فقر نبوده و نیازمند راهبردهایی تکمیلی است (Appah et al. 2012). به بیانی دیگر، ضمن تأکید بر نقش فرصت اعطای وام به فقرا، باید در نظر داشت که تأمین مالی خرد به تنهایی، در کاهش فقر معجزه نمی‌کند.

هولم و موسلی^۴ در یک مطالعه جامع درباره کاربرد تأمین مالی خرد در مبارزه با فقر چنین بیان می‌کنند که یک برنامه خوب طراحی شده، می‌تواند میزان درآمد فقرا را افزایش دهد و آن‌ها را از چرخه فقر رها نماید. آنان، در ادامه تأکید می‌کنند بر اساس شواهد، میزان تأثیر وام بر درآمد وام‌گیرندگان، به سطح درآمد آنان وابسته است و بر این عقیده هستند که درآمد بیشتر، طیف بیشتری از فرصت‌های سرمایه‌گذاری را ایجاد می‌نماید (Stewart, 1998).

به طور کلی می‌توان مزیت تأمین مالی و خدمات وابسته به آن را در دو حوزه زیر، خلاصه نمود:

- تأمین مالی، سهمی قابل توجه در افزایش درآمد فقرا دارد و این موضوع، تمام مردم فارغ از جنسیت، سن و نیز توانمندی‌ها و ناتوانی‌های فردی را در بر گیرد.
- خدمات تأمین مالی خرد، فقرا را در مواجهه با چالش‌های درآمدزایی توانمند می‌سازد و قدرت کنترل محیط و تغییرات آن را فراهم می‌آورد.

در همین رابطه، توجه به دو مفهوم پس‌انداز و اعتبار که مفاهیمی شناخته شده در بسیاری از کشورهای توسعه یافته نظیر کانادا و استرالیا هستند، در استقرار چارچوب معیشت پایدار اهمیت فراوان دارند. به اختصار، در اواسط قرن بیستم، تعاونی‌های اعتباری در کشورهای آفریقایی شرقی مانند کنیا و اوگاندا شکل گرفتند. همین موضوع در جنوب و شرق آفریقا در قالب انجمن‌های اعتباری محبوبیت و رواج پیدا کرد. در اواسط دهه ۱۹۷۰ میلادی نیز گرامین بانک به معنای واقعی کلمه، بانک روستایی بوده و در بنگلادش شکل گرفت که تجربه‌ای در ارائه اعتبار بدون اخذ وثیقه به افراد فقیر به شمار می‌آید.

ارزایی‌های انجام شده در رابطه با سنجش اثربخشی صندوق‌های اعتباری و نظام تأمین مالی خرد،

^۴ Hulme and Mosley, 1996

بیانگر آن است که منابع تأمین مالی خرد، با کاهش محدودیت‌های سرمایه، برای وام‌گیرندگان این امکان را فراهم می‌آورد تا از طریق افزایش تولید و در نتیجه، افزایش درآمد، سطح معیشت خود و به تبع آن سطح رفاه شخصی را ارتقا دهند (Eshetu, 2014; Boiwa and Bwisa 2014; Asiama, 2007). بر این اساس در صورتیکه برنامه اعتبارات خرد در شکلی مطلوب و با در نظر گرفتن تمامی عوامل معیشتی اجرا شود، حتی می‌توان شاهد رشد بخش خصوصی در حوزه‌هایی که به تأمین نیازهای مالی کسب و کارهای کوچک می‌پردازد؛ نیز بود (Wanambisi and Bwisa, 2013). این امر مبین چند وجهی بودن اثرات تأمین مالی خرد است.

لازم به ذکر است در این سند، با توجه به اهداف و فرضیات پیش‌گفته، از میان دو رویکرد ۱- استقرار سیستم‌های مالی و ۲- وام‌دهی به فقرا به عنوان یکی از عناصر برنامه فقرزدایی، رویکرد دوم مورد تأکید است و در همین راستا، رویکرد معیشت پایدار با تمرکز بر دارایی‌های معیشتی و میزان آسیب‌پذیری جامعه محلی، بر کارکرد مقوله تأمین مالی خرد، می‌افزاید. در برنامه تأمین مالی خرد، موضوع اشتغال و کاهش فقر اهمیت به‌سزایی دارد. تحت این رویکرد، تخصیص اعتبارات خرد با سازوکار مشخص و در بستر تعاملات اجتماعی، با هدف ایجاد یک واحد کسب و کار کوچک جدید یا توسعه آن انجام می‌پذیرد که این اقدام یا فراهم آورنده حداقل یک فرصت شغلی برای گرداننده واحد مورد نظر است و یا به تأمین سرمایه در گردش و کاهش هزینه تولید می‌انجامد. این تأمین مالی هدفمند (با موضوع درآمدزایی) که بخشی از آن وابسته به پس‌اندازهای گروهی فرد و بخش دیگری از آن، برگرفته از پس‌انداز سایر افراد می‌باشد؛ مسئولیت‌پذیری افراد را از یک طرف در صرف منابع و نیز تصمیم‌گیری بر سر چگونگی مدیریت منابع و از طرف دیگر در برابر تعهدات جمعی و اجتماعی، افزایش می‌دهد. در واقع تأمین مالی خرد بواسطه تعهد مشترک اعضای گروه‌های اجتماعی، جایگزینی برای وثیقه به شمار می‌آید و نظارت اعضای هم‌گروه، تعبیری از جایگزین نظارت بانک است.

به بیان دیگر وقتی اعطای وام به اعضای گروه با سازوکارهای انگیزشی عجین می‌شود، زمینه‌ای فراهم می‌آید تا وام‌گیرندگان تمایل و تعهد بیشتری نسبت به بازپرداخت وام داشته باشند. این توافقی‌های انگیزشی (برگرفته از ضمانت‌های جمعی و مبتنی بر سرمایه اجتماعی گروه) انگیزه‌های پویا نامیده می‌شوند. بر اساس سازوکار ضمانت جمعی، عدم پذیرش درخواست وام آتی برای افرادی که نسبت به بازپرداخت وام

خود، متعهد نبودند، امری پذیرفته شده است. در مقابل، افراد متعهدی که اقساط وام خود را به طور منظم و در زمان‌های مقرر، پرداخت می‌نمایند انتظار همکاری اعضای گروه و دریافت وام‌های بیشتری دارند. علاوه بر آن، اعضای گروه بواسطه انگیزه‌های پویا و به تدریج، رابطه میان بازپرداخت به موقع وام‌ها و پایین بودن نرخ بازپرداخت را درک می‌کنند (Bruno and Khachatryan, 2011; Kumar, 2012).

از این روی، لازم به توجه است هدف، صرفاً اعطای وام به فقرا نیست، بلکه اعطای وام همان‌طور که بخشی از نیاز مالی فقرا را تأمین می‌کند باید به گونه‌ای تعریف شود تا با توجه به تمامی ابعاد معیشتی، زمینه‌ی خروج فقرا از چرخه‌ی فقر را فراهم آورد.

هـ - گروه‌های توسعه (خودیار)، کانون توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی

گروه‌های توسعه در تعقیب دستیابی به اهداف جامعه محلی که خود نیز عضوی از آن جامعه، به شمار می‌آیند؛ سابقه‌ای برابر با تاریخ بشریت دارند. اهداف مشترک، همکاری‌ها و تسهیم منابع و دستاوردها، موضوعاتی هستند که افراد با منافع مشترک را در کنار هم و در یک گروه قرار می‌دهند. این گروه‌ها، گروه‌هایی باز، خودگردان و کوچک بوده که با فواصل منظم یکدیگر را ملاقات می‌کنند و فعالیت اصلی آن‌ها کمک‌های دوجانبه است. کمک دوجانبه در اینجا به معنی حمایت اجتماعی اعضای از یکدیگر بوده که از طریق به اشتراک گذاشتن تجربیات، اطلاعات و راه‌های مقابله با چالش‌ها انجام می‌پذیرد. گروه‌های توسعه، در تبیین مفهوم، از گروه‌های خودیار، تبعیت می‌نمایند.

یک گروه خودیار گروهی است مشتمل بر ۱۵ تا ۲۰ زن یا مرد که برای ساختن اقتصاد و ایجاد آرامش و رفاه خویش، تلاش می‌نمایند. گروه‌های توسعه، ارائه‌کننده فرصت‌های معیشتی برای زنان و مردان معمولاً روستایی و یا حاشیه‌ای بوده و محملی برای اعطای اعتبارات خرد نیز به شمار می‌آیند (Babajide and Taiwo, 2011). تأثیر گروه‌های خودیار در ایجاد ارزش‌های فردی مانند افزایش اعتماد به نفس برخاسته از فرصت‌های خوداشتغالی و مواجهه با بحران‌های اقتصادی، مشارکت در تصمیم‌گیری‌هایی که منافع سایر اعضای و یا منافع جمعی در آن تأمین می‌شود و یادگیری اجتماعی، نمایان می‌شود. همچنین این گروه‌ها ظرفیت شناسایی، ارزیابی و برخورد با تغییرات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، بهداشتی و آموزشی را فراهم می‌آورند و به طور ویژه،

توانمندی اعضای مخصوصاً زنان در مبارزه علیه سوء استفاده‌های مختلفی که نسبت به آن‌ها در خانواده یا جامعه می‌شود را ارتقاء می‌دهند (Ministry of Health and Family Welfare, 1998; Qadir and Hassan, 2013). بنابراین در این مبحث، گروه‌های خودیار گروه‌های کوچکی از افراد فقیر با پیشینه اجتماعی - اقتصادی نسبتاً مشابه هستند که به صورت داوطلبانه تشکیل می‌شوند تا بتوانند از ابزارهای ضروری برای پس‌انداز و پشتیبانی مالی از یکدیگر، حمایت‌های اجتماعی و نیز مشارکت در ارتقای سطح رفاه محل زندگی خود، استفاده نمایند. از جمله اهداف تشکیل گروه‌های خودیار عبارتند از (TNCDW, 2007):

- پس‌انداز مبالغ کم به صورت منظم
 - توافق بر سر مشارکت در یک صندوق مشترک
 - پاسخ به نیازهای ضروری
 - تصمیم‌گیری جمعی
 - حل اختلافات از طریق رهبری جمعی و تعاملات و بحث‌های متقابل
 - ارائه وام بدون وثیقه و بدون بهره (با حداقل کارمزد منطقی) و با توجه به شرایط تعیین شده در گروه با توجه به نرخ و شرایط بازار
- گروه خودیار را می‌توان گروهی خود اداره کننده با ویژگی عضویت افرادی با وضعیت اجتماعی - اقتصادی مشابه دانست که به اقدام جمعی برای تحقق اهداف مشترک، تمایل دارند.
- مشارکت در یک گروه خودیار نیازمند اعتماد متقابل، انسجام گروهی و عقل معاش است. اعتماد متقابل فارغ از وضعیت اجتماعی و اقتصادی اعضای گروه، مبین آن است که اعضای یک گروه برای انسانیت و فردیت هر یک از اعضای و نقشی که در سازندگی محیط دارند؛ ارزش قایل می‌شوند. در این شرایط به جای توجه به فقر، بی‌سوادی و یا مهارت پایین اعضای، ایجاد فرصت برای کمک به هم و سهیم کردن دیگر اعضای در تجربیات یکدیگر اهمیت می‌یابد و امکانی برای کارآفرینی اجتماعی و نیز افزایش مهارت‌های زندگی فراهم می‌شود (Kindernothilfe, 2008).

ویژگی‌های گروه‌های خودیار در مقایسه با سایر گروه‌ها: (TNCDW, 2007)

ویژگی‌های ذیل، در رابطه با گروه‌های خودیاری است که با هدف توانمندسازی و رفع محرومیت تشکیل می‌شوند.

- معمولاً تعداد اعضای گروه‌های خودیار بین ۱۵ تا ۲۰ نفر با موقعیت اقتصادی و اجتماعی مشابه است.
 - گروه خودیار به دنبال تحقق اهدافی مانند بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش منابع برای توسعه و رهایی از استثمار و فقر است.
 - هر گروه خودیار، مقررات خاص خود را در رابطه با عضویت و همچنین حیطه عمل دارد.
 - معمولاً گروه‌های خودیار، گروه‌هایی غیررسمی (ثبت رسمی نشده) هستند.
 - جلسات دوره‌ای گروه، برای حل مشکلات اعضا تشکیل می‌شود (مشکلات اقتصادی و اجتماعی) و اعضا مبلغ ثابتی را به صورت منظم، پس‌انداز می‌کنند.
 - پس‌انداز اعضا معمولاً در بانک و در حسابی به نام گروه (که صندوق گروه نیز نام می‌گیرد) نگهداری می‌شود و نماینده گروه مجاز به اداره مبلغ پس‌انداز شده است. سپرده‌های نگهداری شده در بانک صرف اعطای وام به اعضای گروه می‌شود و نرخ بهره (کارمزد) وام توسط گروه تعیین می‌شود.
 - تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی صرف منابع مالی در قالب اعطای وام، با مشارکت تمامی اعضا انجام می‌پذیرد.
 - منابع صندوق گروه از محل وجوه پس‌انداز شده توسط اعضا، مبلغ اولیه سپرده شده، بهره (کارمزد) وام‌ها، درآمدهای حاصل از فعالیت‌های اقتصادی گروه و ... تأمین می‌شود. اعطای وام، ارائه خدمات اجتماعی و یا سرمایه‌گذاری مشترک، از جمله مصارف این صندوق‌ها هستند.
- بنابراین گروه‌های توسعه یا گروه‌های خودیار، محلی برای به فعلیت درآمدن توانایی پس‌انداز کردن افراد فقیر بوده و مدل گروه‌های خودیار عموماً ابزاری برای پس‌انداز اجباری اعضا به شمار می‌آیند. بدین طریق، صرفه‌جویی و پس‌انداز در کنار انجام فعالیت‌های اجتماعی و تسهیم منافع، عادت رفتاری اعضا می‌شود (Arika and Nelapudi, 2014) و اعضا با مباحث مدیریت منابع مالی خود آشنا می‌شوند.
- در گروه‌های خودیار، مشارکت به منظور ایجاد شبکه حمایتی، امری پذیرفته شده است. بدین ترتیب بواسطه تشکیل گروه‌های خودیار در مناطق محروم، انزواطلبی که میان افراد فقیر، رفتاری متداول است پایان می‌یابد. همچنین فرض بر آن است که گروه‌های خودیار تأثیری مستقیم بر بهبود وضعیت معیشت و زندگی، افزایش میزان اتحاد و تلاش‌های جمعی، ارائه خدمات بهداشتی و ایجاد انگیزه‌های اجتماعی و مالی اعضا دارند (توجه به این نکته مفید است که اهداف تشکیل گروه‌های تحت‌گرمین بانک، کاملاً متفاوت از اهداف گروه‌های خودیاری است که امروز شناخته می‌شوند و در این سند نیز مورد توجه است).

به زعم تامپسون، شبکه‌های اجتماعی که از طریق عضویت در گروه‌های خودیار ایجاد می‌شوند؛ پایگاهی برای توانمند شدن اعضا از ابعاد اقتصادی و اجتماعی به شمار می‌آیند (Thomson, 2010). بر این اساس، همانطور که اعضا از یکدیگر حمایت می‌کنند به حل مشکلاتی که پیش از این غیر قابل حل به نظر می‌رسیدند نیز اقدام می‌نمایند. از آنجا که گروه‌های خودیار با هدف بهبود کیفیت زندگی افراد فقیر تشکیل می‌شوند؛ فرایند شکل‌گیری گروه بر تکامل آن تأثیری مستقیم دارد (Tolosa, 2007) و کارکرد مطلوب گروه، زمانی که گروه به مرحله بلوغ^۵ خود برسد؛ حاصل می‌گردد. بدیهی است تا پیش از رسیدن به این مرحله، نباید گروه را به چالش حل مسأله وارد کرد و عدم موفقیت به منزله تجربه ناموفق و بروز شکست در طی مسیر خواهد بود.

در این راستا یکی از وظایف اصلی گروه‌ها، توسعه فرهنگ کارآفرینی اجتماعی در بین اعضا بوده و هدایت گروه باید به صورتی انجام پذیرد که اعضای گروه با اصول و روش‌های ایجاد و توسعه کسب و کار آشنا و توانمندی لازم برای کارآفرینی را کسب نمایند. زیرا کارآفرینی امکانی است برای شناسایی منابع، فرصت‌ها و همچنین چالش‌های محیطی و به تبع این امکان، طراحی راه‌حل‌های جدید برای غلبه بر چالش‌ها و بهره‌مندی از موقعیت‌های بالقوه، ممکن می‌شود. در واقع، فرهنگ کارآفرینی، مبین نوعی فرهنگ اجتماعی است که رفتار کارآفرینانه را تشویق می‌نماید. توسعه این فرهنگ با تأکید بر مناطق روستایی نیازمند ۱- ایجاد شرایط لازم برای آموزش کارآفرینان روستایی، ۲- تشویق روستاییان به مشارکت فعال در برنامه‌های کارآفرینی روستایی و ۳- تشویق نهادهای دولتی و غیردولتی به پشتیبانی از فعالیت‌های کارآفرینانه در روستا است (Shafeghat et al., 2008).

در این دوره، کارآفرینی اجتماعی که عموماً «فعالیت کارآفرینی با هدف اجتماعی» تلقی می‌شود (Austin et al., 2006) به یک پدیده مهم اقتصادی در مقیاس جهانی تبدیل شده است (Zahra et al., 2008). هر چند کارآفرینی اجتماعی یک موضوع نوین و مورد توجه در کشورهای توسعه‌یافته است اما بسیاری از نوآوری‌های کارآفرینی اجتماعی به کشورهای در حال توسعه باز می‌گردد. کارآفرینی اجتماعی مشتمل بر الگوهای کسب و کاری است که به تأمین نیازهای انسان می‌پردازد (Seelos and Mair, 2005) مانند استقرار نظام‌های بهداشتی در سطح روستاها و یا ارائه خدمات پیشرفته پزشکی با هزینه‌های اندک (Elkington and Hartigan, 2008).

۵) توسعه گروه از پنج مرحله شکل‌گیری اولیه، درگیری و تنش، هنجارسازی، بلوغ و نقش‌آفرینی و در نهایت افول تشکیل می‌شود. پایداری و طولانی بودن زمان مرحله بلوغ و نقش‌آفرینی در این مرحله به شدت وابسته به چگونگی طی مراحل اولیه است. در صورتی که این مراحل درست طی شوند، گروه پیش از آنکه به مرحله افول برسد، بواسطه فرایند شکل‌گیری جدیدی را برای خود تعریف می‌کند مانند ایجاد گروهی تخصصی، گروهی بزرگ‌تر و یا حتی تعریف هنجارهای جدید.

کارآفرینی اجتماعی بمانند یک چتر بزرگ تلقی می‌گردد که مجموعه فعالیت‌ها و فرایندهای افزایش ثروت اجتماعی را در بر می‌گیرد (Austin et al., 2006). بدین ترتیب کارآفرینان اجتماعی هم‌عاملان تغییر در بخش اجتماعی هستند و هم‌منظور دستیابی به اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، به سرمایه‌گذاری و خلق ارزش، اقدام می‌نمایند.

و - کسب و کارهای خانگی، کوچک و متوسط

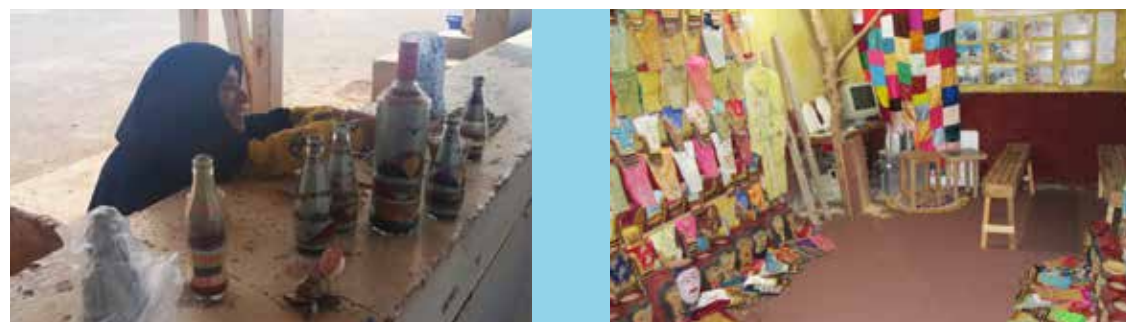
کسب و کارهای خانگی، کوچک و متوسط یکی از مهمترین عوامل مؤثر برای توسعه اقتصادی هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه یافته به شمار می‌آیند. این نوع از کسب و کارها به صورت پیوسته رشد کرده و مورد توجه طیف وسیعی از ذینفعان از جمله دولت‌ها، محققان، خیرین و سازمان‌های غیرانتفاعی قرار گرفته‌اند. زیرا این گروه‌ها بدنبال حل چالش اشتغال، حرکت در راستای نوآوری و فراهم آوردن زمینه‌های توسعه پایدار هستند (Musamali and Tarus, 2013; World Bank, 2010; Ojo, 2003). بدین ترتیب هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه یافته، همواره پیدا کردن روش‌هایی برای بهبود فعالیت‌های کسب و کارهای کوچک و متوسط، موضوعی قابل توجه و در حال بررسی است.

کسب و کارهای خانگی و کوچک خالق فرصت‌هایی برای تولید و توزیع درآمد، انباشت سرمایه، کاهش فقر و توانمندسازی مردم (به‌ویژه مردم فقیر) به شمار می‌آیند (Babajide, 2012). این نوع از کسب و کارها امکان شکل‌گیری گروه جدیدی از کارآفرینان کوچک را فراهم می‌آورند که این گروه، منجر به گسترش طبقه متوسط و توزیع بیشتر درآمد می‌شود. در سطح روستایی، کسب و کارهای خانگی و کوچک، به دلیل دسترسی راحت به مکان، الزامات حداقلی زیرساختی و فناوریانه و ظرفیت دسترسی به بازارهای کوچک، قابلیت پیشرفت دارند. مرور تجربه جوامع روستایی در زمینه کسب و کار مبین آن است که کسب و کارهای خانگی، کوچک و حتی متوسط، نقشی قابل توجه در افزایش درآمد و نیز تنوع بخشی به منابع درآمدی خانواده‌ها و همچنین کاهش فقر و آسیب‌پذیری خانوارها دارند.

با این حال علیرغم مزیت‌های منسوب به کسب و کارهای کوچک و متوسط در زمینه تسهیل و تقویت رشد اقتصادی در سطوح محلی و ملی، بسیاری از مطالعات، عدم دسترسی به منابع مالی را مانعی اساسی در این مسیر

بر می‌شمارند. مانعی که باعث می‌شود کسب و کارهای خانگی، کوچک و متوسط بویژه در سطح روستاها، نتوانند نقش خود را درست ایفا نمایند (Anyanwu, 2003; Lawson, 2007). دسترسی به منابع مالی، چهار حوزه اصلی دسترسی فیزیکی، قیمت‌گذاری، مدل‌های تأمین مالی مناسب که نیازهای این نوع کسب و کارها را تأمین نماید و نیز روابط مناسب که به صورت مؤثر انواع مختلف کسب و کارهای کوچک و متوسط را در برگیرند؛ شامل می‌شود (Musamali and Tarus, 2013). علاوه بر آن نباید از نظر دور داشت که بازارهای سرمایه معمولاً در مناطق روستایی ناقص بوده و خانواده‌های روستایی به منابع مالی به منظور سرمایه‌گذاری، دسترسی کافی ندارند. این امر خود باعث می‌شود تا کسب و کارهای کوچک در سطح روستا پیش از آنکه به بازدهی و سودآوری برسند، از بین بروند (Meijerink and Roza, 2007).

ویژگی‌های کسب و کارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی

اساساً ویژگی اصلی کسب و کارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی بر نوع مالکیت، یعنی ظرفیت صاحبان اصلی کسب و کار (خانواده) متمرکز است و مالکیت کسب و کار یا شخصی و یا مشارکتی است (Ebimobowei et. al., 2006). سایر ویژگی‌ها (که ماهیت تهدید کننده برای بقا و توسعه کسب و کار روستایی دارند) عبارتند از:

- ۱) سطح پایین دسترسی به منابع مالی به صورت بلند مدت
- ۲) هزینه‌های بالای تأمین سرمایه به دلیل نرخ‌های بهره و هزینه‌های بانکی بالا

- ۳) ضعف در بهره‌گیری از مزایای صرفه‌جویی به مقیاس
- ۴) مهارت‌های ضعیف مدیریتی و ناتوانی در پرداخت به نیروی کار ماهر
- ۵) کیفیت پایین تولیدات
- ۶) مدیریت ضعیف منابع مالی و ناتوانی در تمایز قابل شدن میان امور مالی شخصی و امور مالی کسب و کار
- ۷) هزینه بالای تولید به دلیل زیرساخت‌های نامناسب و ضایعات ناشی از آن
- ۸) نبود و بی‌توجهی به موضوع تحقیق و توسعه
- ۹) آموزش محدود و یا عدم آموزش نیروی کار
- ۱۰) مستندات ضعیف در رابطه با سیاست‌ها، راهبردهای، حسابداری، برنامه‌ها، اطلاعات و نظام‌ها
- ۱۱) مهارت‌های محدود در زمینه کارآفرینی و پیشینه‌های آموزشی و فنی ناکافی
- ۱۲) عدم کفایت ضمانت‌های مالی
- ۱۳) سرمایه کم و محدودیت منابع مالی
- ۱۴) محدودیت در دسترسی به تکنولوژی کارآمد به‌ویژه برای فراوردی، نگهداری و انبارش
- ۱۵) عدم وجود برنامه‌های جایگزین
- ۱۶) سطح پایین دسترسی به اطلاعات درست و در زمان لازم

در این رابطه، گروه‌های توسعه محلی و همبستگی مردم یکی از ابزارهای مؤثر برای غلبه بر محدودیت‌های کسب و کارهای کوچک و متوسط، بویژه در سطوح روستایی به شمار می‌آیند. به بیانی دیگر، شبکه اجتماعی-اقتصادی (پشتیبانی)، نقش مهمی در حمایت و ارتقای مهارت مدیریتی صاحبان و مدیران کسب و کارهای کوچک ایفا می‌نماید. بنابراین رابطه قوی با سایر افرادی که به نوعی درگیر فعالیت‌های کسب و کاری هستند هم‌مبین وجود شبکه پشتیبانی است و هم زمینه رقابت سازنده را فراهم می‌آورد (De Klerk and Saayman, 2012). توسعه شبکه میان صاحبان کسب و کار، با ایجاد یک ساختار تجاری مناسب، به بهبود بهره‌وری کسب و کارهای روستایی می‌انجامد (Pooe and Mafini, 2012). روابط میان اعضای هر گروه و همچنین رابطه میان گروه‌ها و نحوه مدیریت و سازماندهی آن‌ها، تعیین کننده شبکه مستقر در هر جامعه بوده و با توجه به اهمیت نقش شبکه در موفقیت هر کسب و کار، مدیریت شکل‌گیری و همچنین تکامل گروه‌ها موضوعی حیاتی برای

پایداری کسب و کارها بویژه کسب و کارهای روستایی است. علاوه بر آن، سازوکار تأمین خرد به عنوان ارائه کننده خدمات مالی به گروه‌هایی از مردم محروم، زمینه درآمدزایی و نیز دسترسی به فرصت‌های خود اشتغالی را فراهم می‌آورد (Ebimobowei et. al., 2012).

گام‌های راه‌اندازی یک کسب و کار در مقیاس‌های خانگی، کوچک و در نهایت متوسط

- ۱) کسب اطمینان از آمادگی لازم برای توسعه و یا راه‌اندازی یک کسب و کار (خودارزیایی - پیوست شماره ۱۰)
- ۲) تصمیم‌گیری در رابطه با موضوع کسب و کار و کسب اطمینان نسبی در مورد مناسب بودن موضوع کسب و کار با توانمندی‌ها و امکانات در اختیار (شناسایی فرصت‌های ایجاد و یا توسعه کسب و کار - پیوست شماره ۱۱)
- ۳) امکان‌سنجی جامع (ابعاد اقتصادی، بازار، فنی و ...)
- ۴) تعیین ساختار کسب و کار از نظر نوع مالکیت و نحوه مشارکت (مالکیت یک نفر، شرکت با مسئولیت محدود، شرکت تضامنی و یا تعاونی، شرکت سهامی خاص و ...)
- ۵) تعیین نام تجاری و نشان آن
- ۶) تهیه طرح کسب و کار و تعیین جایگاه کسب و کار در زنجیره‌ی تأمین مرتبط
- ۷) پیش‌بینی منابع مالی لازم به ویژه برای شروع کار
- ۸) ثبت کسب و کار (بر اساس مقررات)
- ۹) اخذ مجوزهای قانونی و صنفی
- ۱۰) برنامه‌ریزی بر اساس طرح کسب و کار برای تمامی ابعاد طرح
- ۱۱) گردآوری و تأمین منابع مالی، فیزیکی، انسانی و ...
- ۱۲) تهیه مجموعه نقشه‌ها، قراردادهای و فراهم آوری سایر اقدامات زیرساختی در تمامی ابعاد نظیر ساختمان و تجهیزات، منابع انسانی، فناوری، مواد اولیه، بازاریابی و ...
- ۱۳) ساخت و تجهیز
- ۱۴) مدیریت کسب و کار نوپا
- ۱۵) توسعه روابط و ورود به شبکه فعالیت

(۱۶) رشد و توسعه

(۱۷) خروج و یا تعریف فضای کسب و کار جدید (تکمیل و یا تغییر کسب و کار)

ز- جمع‌بندی

به زعم چمبرز، معیشت به معنی زندگی و زنده بودن، توانایی‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌هایی است که برای زندگی مورد نیاز است (Chambers, 2005) و مقوله‌ای فراتر از شغل بوده و مجموعه فعالیت‌هایی که فرد برای گذران زندگی انجام می‌دهد و باید انجام دهد را شامل می‌شود (Helmer and Sing, 2001). بدین ترتیب، معیشت پایدار یک برنامه اصلی برای کسب اطمینان از وجود قابلیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز زندگی در دنیای امروز است و معیشت یک خانواده آنگاه پایدار است که بتواند ظرفیت‌ها، توانایی‌ها و دارایی‌های خود را توسعه دهد و در عین حال، منابع طبیعی و بنیان‌های محیط را تضعیف ننماید (Scoones, 2009).

بررسی‌ها و تجربیات، بیانگر آن است که رویکردهای مشارکتی تأمین مالی خرد به عنوان یکی از راهبردهای اصلی در جنبش مبارزه با فقر و ایجاد معیشت پایدار، کاربردی فراگیر دارد. زیرا فقرا و گروه‌های کم درآمد با مشکل جدی عدم دسترسی به اعتبار مواجه هستند. بهره‌وری فقرا به دلیل فقدان سرمایه، پایین است و در کسب و کار، بویژه فعالیت‌های خود اشتغالی (که در روستاها فراگیر است) موفق نیستند. بدین ترتیب توانمندسازی مردم و توسعه ظرفیت‌های فردی و گروهی آنان از یک طرف، آن‌ها را در شناسایی و بهره‌برداری از منابع موجود یاری می‌رساند و از طرف دیگر، زمینه تسهیل دسترسی به منابع مالی در کنار ارائه مشاوره‌های معیشتی، امکان ارتقای سطح معیشت و پایداری آن را فراهم می‌آورد. در این میان، تأکید بر نقش مردم و برنامه‌ریزی با محوریت آنان از اهمیتی قابل توجه برخوردار است و تمامی برنامه‌ریزی‌ها و سازماندهی‌ها باید به گونه‌ای انجام پذیرد تا مردم، خود در شناسایی نیازها و ظرفیت‌های توسعه‌ای مشارکت نموده و از این طریق بواسطه ورود به چرخه درآمدزایی، هم نیازهای اولیه معیشتی خود را تأمین نمایند و هم برای مدیریت سرمایه‌های در اختیار و تولید منابع سرمایه‌ای به صورت فعالانه اقدام نمایند.

باور بر آن است که فقرزدایی در شکلی پایدار تنها در صورتی محقق می‌شود که خود مردم، مرکز مداخله باشند و مداخله با راهبردهای معیشتی، محیط اجتماعی و توانایی انطباق با شرایط، هماهنگ باشد.

در سطح عملیاتی مردم محوری این رویکرد مبین آن است که مداخله با سطح معیشتی مردم آغاز و به چگونگی تغییر آن طی زمان، می‌پردازد و مردم برای دستیابی به اهداف معیشتی خود، حمایت می‌شوند. در این آیین‌نامه رویکرد معیشت پایدار و کارآفرینی اجتماعی مورد توجه بوده و با تأکید بر عاملیت فرد و نیز ویژگی‌های آن به عنوان سرمایه اجتماعی، سعی بر آن می‌شود تا اعضای جامعه محلی با مشارکت و حمایت یکدیگر، وارد چرخه درآمدزایی شوند و با اولویت ایجاد درآمد از طریق راه اندازی و یا توسعه کسب و کارهای خانگی و یا کوچک، به ارتقای سطح معیشت فردی و جمعی کمک نمایند.

نکته حائز اهمیت دیگر در این آیین‌نامه، توانمندسازی مردم در همراهی آنان با فرایند توسعه و نیز بهره‌گیری از نتایج افزایش درآمدها است و گروه‌های توسعه‌ای که به صورت خودگردان و داوطلبانه تشکیل می‌شوند در ارتباطی دو سویه، به تکمیل توانایی‌های اعضای خود در مواجهه به چالش‌های ناشی از فقر، طی مسیر توسعه و حتی توسعه یافتگی می‌پردازند. در این آیین‌نامه گروه‌ها به عنوان مراکز توسعه، وظیفه یکپارچه سازی اقدامات، مدیریت رشد همه جانبه اعضا و راهبری مسیر ارتقای سطح رفاه جامعه هدف را بر عهده دارند. تأکید بر مقوله درآمدزایی، آموزش، پشتیبانی و حمایت از انجام فعالیت‌های درآمدزا نقطه عطفی برای فقرا و خروج آنان از چرخه فقر در نظر گرفته می‌شود و بواسطه کسب درآمد، توانمندی لازم در برآورده ساختن سایر نیازهای فردی و ارتقای سطح معیشت فراهم می‌آید.

در این راستا فعالیت‌های گروه باید به صورت هدفمند و برنامه‌ریزی شده هدایت شود و زمان لازم برای یادگیری و مسئولیت‌پذیری اعضا صرف گردد. بدین ترتیب هر گروه، بواسطه رشدی که می‌نماید و بر پایه توانمندی‌های حاصله، محرک اصلی برای توسعه به شمار می‌آید. از این روی، تجربه شکل‌گیری، توان افزایشی و به پایداری رسیدن گروه‌ها در هر منطقه، اهمیتی شایان توجه دارد و هر اقدامی فارغ از توجه به چرخه عمر و فرهنگ گروه بویژه در رابطه با فعالیت‌های اقتصادی، اقدامی محکوم به شکست به شمار می‌آید.

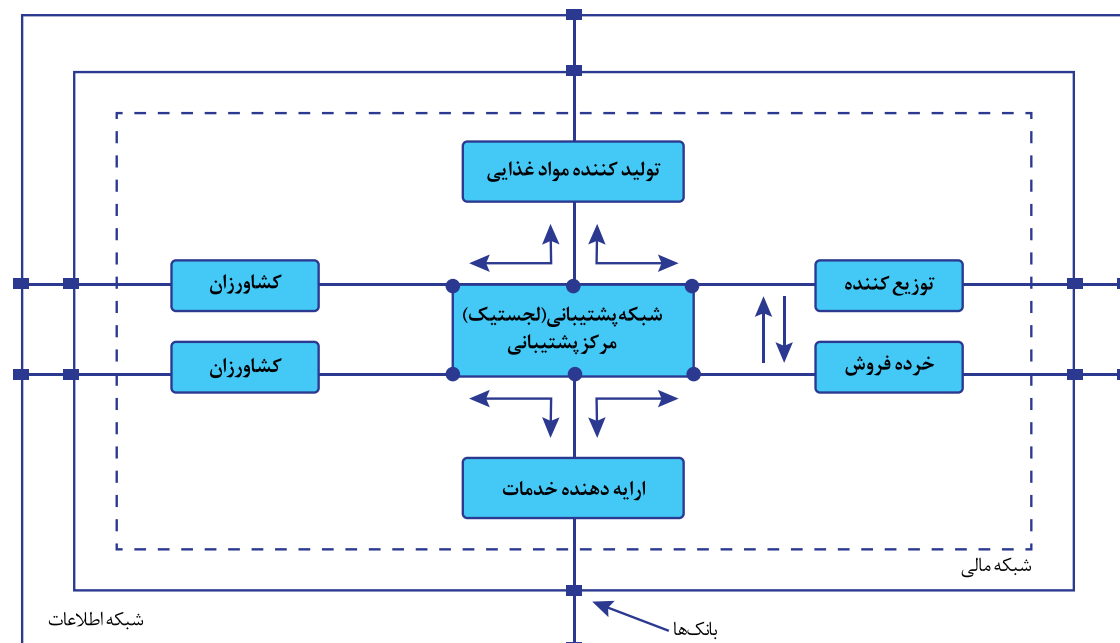
علاوه بر آن، در این آیین‌نامه، بهره‌گیری از مبانی نظریه شبکه‌ها یک اصل در نظر گرفته شده است و گام‌های اجرایی به گونه‌ای تنظیم شده‌اند تا هر روستا و هر شهرستان به مثابه یک گره و کنشگر از شبکه زنجیره تأمین، بواسطه یک «طرح راهبردی» با سایر روستاها و شهرستان‌ها پیوندی مؤثر برقرار نماید. صحت و کیفیت این «طرح راهبردی» تضمینی برای پایداری کسب و کارها و نیز فعالیت‌های توسعه‌ای در

تمامی سطوح به شمار می‌آید و زمینه ارتقای سطح معیشت را به صورت یکپارچه فراهم می‌آورد. در این مستند، منظور از شبکه زنجیره تأمین روستایی (محلی)، گروهی از کسب و کارهای مستقل در سطوح متفاوت (غالباً خانگی، کوچک و متوسط) است که در نقاط جغرافیایی پراکنده، به گونه‌ای در ارتباط با یکدیگر قرار می‌گیرند تا به واسطه اهداف مشترک در طراحی، تولید و ارائه محصولات و خدمات با کیفیت مناسب، زمینه بروز هم‌راستایی راهبردی را فراهم آورند. کسب و کارهای واقع در هر شبکه، نقش خود را در راستای تکمیل شبکه و ارتقای کارکرد آن تعریف و تنظیم می‌نمایند. بدین ترتیب، تعامل میان عناصر شبکه، موجب هم‌افزایی و ایجاد ارزش افزوده شده و هر شبکه با شبکه‌های مشابه خود رقابت می‌نماید. بر پایه تفکر شبکه‌ای و اسقرار زنجیره تأمین پویا، شکستن چرخه فقر، صرفاً بر پایه توزیع منابع مالی و در شکلی نازل‌تر از طریق اعطای وام و راه‌اندازی یک کسب و کار در فضایی منحصر، انجام نمی‌پذیرد. بلکه نقشه (شبکه) راهبردی کسب و کار و جایگاه هر کسب و کار در شبکه و کیفیت طراحی و اسقرار شبکه زنجیره تأمین، اهمیتی حیاتی دارد که بی‌توجهی به آن، صرفاً منجر به افزایش تعهدات مالی فقرا و قرار دادن آنان در فقری گسترده‌تر از سطح پیشین خود، می‌شود. شکل شماره سه، تصویری شماتیک از یک شبکه زنجیره تأمین یکپارچه روستایی است. در تدوین این آیین‌نامه، طراحی و استقرار شبکه زنجیره تأمین که مستلزم شناخت عمیق بازار، ویژگی‌ها و ظرفیت‌های محیطی، طراحی فرآیندهای صحیح، انجام فعالیت‌های صحیح و منطبق با جایگاه در شبکه و ... است، از دو مسیر دنبال می‌شود. ۱- توسط بنیاد برکت به عنوان عامل جریان‌ساز و پشتیبان و ۲- گروه‌های توسعه و اعضای آن گروه‌ها. موفقیت هر شبکه، نیازمند توجه هم‌زمان به این دو مسیر بوده و به عملکرد این دو رکن و تعامل میان آن‌ها وابسته است.

شکل شماره سه- شبکه زنجیره تأمین یکپارچه روستایی

آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان)

در اجرای منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مبنی بر «در ذهنم حل مشکلات محرومین بوده است. مثلاً مشکلات هزار روستا را حل کنید. چقدر خوب است هزار نقطه آباد شود ... این دستگاه را برای این کار آماده کنید» و در راستای تکمیل فرایند اجرای مأموریت اصلی بنیاد برکت با محوریت کمک و همیاری برای بهبود، کارآفرینی و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته کشور، آیین‌نامه «سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان)» توسط کمیته تحقیق و توسعه بنیاد برکت، تنظیم و به تصویب هیأت مدیره بنیاد برکت رسیده است.

فصل اول - اهداف و راهبردهای اصلی

ماده ۱- اهداف

الف) اهداف اصلی

- توسعه اشتغال پایدار
- توان‌افزایی مردم در سطح شهرستان از ابعاد اجتماعی و اقتصادی
- افزایش سطح درآمد مردم شهرستان بویژه روستاییان
- افزایش سطح خود اتکایی مردم (جامعه هدف)
- افزایش مشارکت و مسئولیت‌پذیری مردم در توسعه محل سکونت

ب) هدف غایی

- توسعه همه‌جانبه و پایدار مناطق هدف

ماده ۲- راهبردهای اصلی

- تمرکز بر توانمندسازی اقتصادی - اجتماعی
- بهره‌گیری از رویکرد مشارکتی و جلب مشارکت و مسئولیت‌پذیری جامعه محلی

بخش دوم: آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان)

- تمرکز بر مزیت‌های نسبی شهرستان (با قابلیت بهره‌مندی اکثریت)
- توسعه کارآفرینی اجتماعی
- کمک به چرخه مالی در مناطق هدف (روستاها) فارغ از میزان سودآوری
- بهره‌گیری از رویکرد شبکه کنشگران و پایدار سازی کسب و کارها و فرایندهای توسعه
- ایجاد ارتباط پویا میان تمامی سطوح اعم از گروه‌ها، مناطق هدف (روستاها)، شهرستان‌ها و استان‌های هدف

ماده ۳- تعاریف

چارچوب معیشت پایدار: معرف عوامل اثرگذار بر معیشت مردم و روابط میان آن عوامل است. این رویکرد مردم محور از پنج مؤلفه اصلی سرمایه‌ای تحت عناوین سرمایه انسانی، اجتماعی، طبیعی، فیزیکی و مالی تشکیل می‌شود و اگر تمامی این منابع سرمایه‌ای، تجمیع و در ارتباطی حساب شده، یکپارچه شوند؛ این مدل دارایی محور، مبنایی برای تحقق توسعه پایدار قرار می‌گیرد.

کسب و کار روستایی: این نوع کسب و کار که با مقوله کارآفرینی روستایی ارتباطی تنگاتنگ دارد، تقریباً از قواعد عمومی کسب و کار تبعیت می‌نماید و مبین بکارگیری نوآورانه منابع و امکانات روستا در راستای شکار فرصت‌های کسب و کار می‌باشد. کسب و کار روستایی، امکانی برای بهبود کیفیت زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی و نیز ابزار برای تثبیت اقتصاد و ایجاد محیطی توسعه یافته تلقی می‌گردد.

گروه توسعه محلی: گروه‌هایی خودیار و حمایتی مشتمل بر ۱۵ تا ۲۰ زن یا مرد که با هدف ساختن اقتصاد و ایجاد آرامش و رفاه فردی و همچنین محلی تشکیل می‌شوند و محور توسعه نظام‌مند و همه جانبه جامعه محلی به شمار می‌آیند. این گروه‌ها به صورت داوطلبانه تشکیل می‌شوند تا بتوانند از ابزارهای ضروری برای پس‌انداز و پشتیبانی مالی از یکدیگر، حمایت‌های اجتماعی و نیز مشارکت در ارتقای سطح رفاه محل زندگی خود، استفاده نمایند.

صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه: صندوقی است که توسط هر گروه توسعه (روستایی) در بانک، تشکیل می‌شود و ضمن نگهداشت پس‌انداز اعضای متناسب با قواعد گروه و اعطای وام قرض‌الحسنه از منابع آن به اعضا، ابزاری برای آموزش پس‌انداز به اعضا، آشنایی آنان با نظام بانکی، پذیرش ریسک و

مسئولیت در قبال تصمیمات مالی نیز می‌باشد.

مشاور: شخصی حقوقی و یا حقیقی است که مسئولیت اجرای طرح **آسمان** را در یک منطقه و یا مناطق هدف تعیین شده، در چارچوب شرح خدمات قرارداد مورد توافق و در انطباق با این آیین نامه برعهده می‌گیرد. مشاور در یک فرایند رقابتی و پس از کسب اطمینان از دانش و توانمندی‌های لازم برای انجام مسئولیت‌ها انتخاب می‌شود.

تسهیلگر: فردی است با دانش و توانایی انجام فعالیت‌های اجتماعی و مشارکتی و نیز راهبری ایجاد و یا توسعه کسب و کارها. تسهیلگر، در کنار گروه، به ایجاد و تکامل گروه کمک کرده و زمینه انجام فعالیت‌های اقتصادی و همچنین اقدامات مشارکتی جامعه محور را برای اعضای گروه فراهم می‌آورد. تسهیلگر باید مورد اعتماد اعضای گروه باشد و بتواند به توانمندسازی آنان در تصمیم‌گیری، درک ارکان توسعه پایدار، یادگیری مهارت‌های فنی و نیز مهارت‌های رفتاری کمک نماید. همچنین تسهیلگر، مسئولیت تأیید طرح‌های کسب و کاری اعضای گروه را از جانب بنیاد برکت برعهده دارد و موظف است اعضاء را در طی مسیر ایجاد و یا توسعه کسب و کار همراهی و پشتیبانی فنی نماید. تسهیلگران با مدیریت مشاوران، به ایفای نقش و انجام وظایف پیش‌بینی شده، می‌پردازند.

فصل دوم- جامعه هدف و دامنه زمانی و مکانی

ماده ۴- جامعه هدف

الف- جامعه هدف مستقیم: حداکثر یک چهارم خانوار هر شهرستان (با موضوع ایجاد شغل جدید و افزایش درآمد شاغلین فعلی) به‌عنوان عاملان توسعه با تأکید بر مناطق روستایی به طوریکه حداقل ۲۰ درصد روستاهای با جمعیت بالای ۷۰ خانوار، پوشش داده شود.

ب- جامعه هدف غیرمستقیم: خانواده‌های تحت پوشش افراد منتخب (جامعه هدف مستقیم) به واسطه افزایش درآمد و ارتقای سطح رفاه خانواده و افراد منتفع از این توسعه بواسطه اشتغال غیرمستقیم

ماده ۵- دامنه مکانی

شهرستان با اولویت مناطق محروم بویژه روستاها

ماده ۶- دامنه زمانی

بازه زمانی اجرای برنامه حمایتی بنیاد برکت در هر منطقه هدف، حداکثر ۵ سال است. این حمایت، صرفاً مالی نبوده و پشتیبانی‌های فنی و راهبری اقدامات در مسیر توسعه، بویژه، توسعه کسب و کار را در بر می‌گیرد.

ماده ۷- ویژگی‌های اعضای جامعه هدف منتخب

از میان جوامع هدف مختلف، جوامعی (روستاها) انتخاب می‌شود که اعضای آن، به صورت نسبی از ویژگی‌های ذیل برخوردار باشند.

- جوانان و افرادی که توانایی آموزش و کار دارند.
- افرادی که توانایی انجام فعالیت‌های درآمدزا را مطابق با ویژگی‌های منطقه هدف دارند مانند دامپروری، کشاورزی، صنایع دستی و بوم‌گردی.
- افرادی که به صورت نسبی درآمدزایی داشته اما قادر به اخذ وام از نظام بانکی نیستند؛ این افراد قدرت بازپرداخت وام قرض‌الحسنه را دارند.
- افرادی که توانایی کار و فعالیت دارند اما به دلایل مختلف نظیر محدودیت‌های جسمی و یا اجتماعی، در گروه اقشار آسیب دیده و یا در معرض آسیب قرار گرفته‌اند.
- به‌طور کلی از آنجا که گروه‌های منتخب، نقش محرک توسعه را در سطح جامعه هدف، دارند باید اعضای آن‌ها به گونه‌ای تحت عنوان گروه، گرد هم آیند که قادر به ایفای نقش محوله باشند.

فصل سوم- مراحل اصلی اجرا

ماده ۸- ایجاد زمینه لازم برای ورود شهرستان به چرخه توسعه از طریق طی هفت مرحله به ترتیب زیر انجام می‌شود.

- ۱) استقرار نظام مدیریتی اجرای طرح و همراه‌سازی ذینفعان
- ۲) شناخت و آماده‌سازی محیط و تشکیل گروه‌های توسعه
- ۳) ظرفیت‌سازی، توسعه توانمندی‌های فردی، اجتماعی و فعالیت‌های گروهی
- ۴) ظرفیت‌سازی و توسعه توانمندی‌های اقتصادی اعضای گروه‌ها (با محوریت کسب و کارهای خانگی، کوچک)
- ۵) تسهیل فرایند تأمین مالی گروه‌ها با هدف اشتغال‌زایی و بهبود وضعیت کسب و کار
- ۶) ایجاد و توسعه کسب و کارهای متوسط
- ۷) پایدارسازی و توسعه فعالیت‌ها

ماده ۹- استقرار نظام مدیریتی اجرای طرح و همراه‌سازی ذینفعان (مرحله ۱)

- ۱-۹- ایجاد و تجهیز واحد مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت
 - ۲-۹- انتخاب شهرستان مبتنی بر سیاست‌ها، برنامه‌های بالاسری و نقاط قوت شهرستان (نقاط قوت احصاء شده باید مبین اثبات اولیه موفقیت اجرای طرح آسمان در شهرستان منتخب باشد).
 - ۳-۹- شناخت عمیق شهرستان بر اساس ابعاد مختلف نظیر ابعاد جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی (پیوست شماره ۱)
 - ۴-۹- تدوین حوزه‌ها و راهبردهای توسعه کسب و کار متناسب با شناخت انجام پذیرفته طی بند (۳-۹) و در ارتباط با سایر ظرفیت‌های شهرستان و استان مربوط و همچنین سایر استان‌ها (طراحی شبکه پایدار توسعه)
 - ۵-۹- ارزیابی و انتخاب اولیه مناطق هدف (روستاها) بر اساس معیارها (پیوست شماره ۲)
 - ۶-۹- هماهنگی با مسئولین استان، شهرستان و بخش به منظور تبیین موضوع و تعیین نوع مشارکت هر یک از دستگاه‌ها و عاملین مرتبط و جلب حمایت و مشارکت بین بخشی در شکلی رسمی و مؤثر.
- در این راستا لازم است مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت، به صورت فعالانه به جلب حمایت مسئولین

و دستگاه‌ها در سطوح ملی، استانی و شهرستان پردازد و ضمن انعقاد تفاهم‌نامه، اجرای این مشارکت را با جدیت پیگیری نماید.

۷-۹- تعیین نماینده بنیاد برکت در شهرستان به منظور اجرای مؤثر طرح **آسمان** و انجام هماهنگی‌ها و وظایف مربوطه، در چارچوب ضوابط بنیاد

تبصره: الزامات نیازی نیست برای هر شهرستان، یک نماینده، تعیین شود و در صورت امکان، اجرای طرح **آسمان** در چند شهرستان می‌تواند توسط یک نفر، نمایندگی شود. در این خصوص، متناسب با معیارهایی مانند پراکندگی شهرستان‌ها، جمعیت و وسعت هر شهرستان، تنوع زیست محیطی هر شهرستان، ظرفیت‌ها و مزیت‌های هر شهرستان و همچنین، ارتباط شهرستان‌ها با یکدیگر، برای یک و یا چند شهرستان، یک نماینده تعیین می‌شود.

۸-۹- تهیه شناسنامه برای هر یک از مناطق هدف (روستاها) توسط نماینده بنیاد برکت در شهرستان برای اجرای طرح **آسمان** (پیوست شماره ۳)

در این مرحله، مناطق هدف (روستاها)، انتخاب می‌شوند و اقدامات لازم برای تسهیل اجرای طرح انجام می‌پذیرد. علاوه بر آن با توجه به نقش و وظایف پیش‌بینی شده برای نماینده، هر اندازه فرم شناسنامه، دقیق‌تر تکمیل شود؛ نماینده با شناخت و آگاهی بیشتری به ایفای وظایف خود می‌پردازد.

۹-۹- انتخاب مشاور ذیصلاح برای اجرای عملیاتی طرح **آسمان** در نقاط و جوامع منتخب

۱۰-۹- تهیه برنامه اجرایی و برآورد اولیه اعتبار

ماده ۱۰- شناخت و آماده‌سازی محیط و تشکیل گروه‌های توسعه (مرحله ۲)

۱-۱۰- توصیف طرح در مناطق هدف (روستاها) توسط مشاور و شناسایی و انتخاب تسهیلگران (با اولویت انتخاب

افراد واجد شرایط محلی) با نظارت نماینده بنیاد در شهرستان

۲-۱۰- آموزش تسهیلگران توسط مشاور و معرفی به بنیاد برای اخذ تأیید

مسئولیت عملکرد تسهیلگران با مشاور است و با توجه به وظایف پیش‌بینی شده برای تسهیل‌گران،

مشاور موظف است در انتخاب تسهیلگران به توانمندی و دانش آنان در انجام فعالیت‌های اجتماعی، برنامه‌ریزی،

اقتصادی و ... توجه نموده و افرادی با ویژگی‌های تخصصی، متناسب با انتظارات اجرای طرح **آسمان**، انتخاب نماید. در این مرحله، بهره‌گیری از ابزارهایی مانند برگزاری آزمون و یا انجام مصاحبه، توصیه می‌شود.

۳-۱۰- تأیید تسهیلگران توسط مدیریت طرح **آسمان** در بنیاد برکت و تبیین وظایف آنان

۴-۱۰- برقراری ارتباط مستقیم با جامعه محلی و جلب همکاری و تهییج آنان در اجرای طرح **آسمان**

توسط مشاور و تسهیلگر

۵-۱۰- برقراری ارتباط با مقامات محلی، بخشدار، دهیار، معتمدین محلی و سایر افراد علاقمند به توسعه

منطقه هدف (روستا) و تشکیل یک گروه غیررسمی موقت به منظور تبیین طرح **آسمان** در سطح جامعه محلی و کسب شناخت عمیق نسبت به منطقه هدف (روستا)، توسط مشاور و تسهیلگر

۶-۱۰- تدوین سند توصیف محیط از طریق ارزیابی‌های سرمایه‌ای پنج‌گانه، توسط تسهیلگر و

با همکاری افراد علاقه‌مند و مؤثر در منطقه هدف (روستا) در قالب گروه غیررسمی موضوع بند (۱۰-۵) (پیوست شماره ۴) و معرفی ظرفیت‌های توسعه کسب و کار هر روستا (پیوست شماره ۵) ظرف مدت حداکثر سه ماه از زمان انتخاب شهرستان، تعیین نماینده و مشاور. نماینده بنیاد مسئولیت تکمیل (در صورت نیاز) و تأیید اطلاعات این دو سند را برعهده دارد و پس از تکمیل باید آن اسناد جهت اخذ تأیید نهایی در اختیار مدیریت طرح **آسمان** در بنیاد برکت قرار دهد.

این دو سند، از یک طرف، مبنایی برای برنامه‌ریزی و جهت‌دهی به فعالیت‌های کسب و کاری گروه‌ها به شمار می‌آید و از طرف دیگر مبنایی برای تدوین راهبردها، برنامه‌ریزی و طراحی شبکه‌ها و خوشه‌های کسب و کاری می‌باشد.

بدیهی است در صورت وجود بیش از یک تسهیلگر، فعالیت تکمیل این اسناد، به صورت مشارکتی و با مدیریت مشاور، انجام می‌پذیرد.

۷-۱۰- شناسایی و تشکیل دو و یا سه گروه توسعه در هر منطقه هدف (روستا) متناسب با جمعیت جامعه هدف،

با حداقل ۱۵ و حداکثر ۲۰ عضو در هر گروه، طبق ضوابط مربوط و تهیه شناسنامه گروه (پیوست‌های شماره ۶ و ۷).

این گروه‌ها محرک توسعه و عهده‌دار نقش پیشگامی در توسعه کسب و کارهای خانگی و کوچک و

به تبع آن، ارتقای سطح معیشت جامعه هدف هستند. بنابراین در انتخاب اعضای هر گروه ضمن رعایت

ماده ۷، توجه به میزان درک افراد داوطلب برای عضویت از نقشی که باید ایفا نمایند نیز الزامی است. در صورتیکه تعداد افراد داوطلب برای عضویت در گروه‌ها بیش از ظرفیت پیش‌بینی شده در حداکثر سه گروه باشد؛ عضویت افرادی در اولویت قرار می‌گیرند که تبعات عملکرد آنان در حوزه کسب و کار، ایجاد اشتغال و همچنین در توسعه منطقه هدف (روستا)، بیشتر از سایرین باشد. تسهیلگر موظف به مدیریت فرایند تشکیل گروه بوده و باید مانع بروز شکاف اجتماعی و طبقاتی در سطح منطقه هدف (روستا) شود.

لازم به توجه است که گروه غیررسمی تشکیل شده (موضوع بند ۱۰-۵) پس از تکمیل اسناد مربوط، ماهیت عملکردی خود را از دست می‌دهد و اعضای آن گروه می‌توانند بدون هیچگونه امتیازی در گروه‌های توسعه عضو شوند.

تبصره ۱: اعضای گروه همگی خانم یا آقا خواهند بود.

تبصره ۲: عضویت افراد یک خانواده در گروه‌های مختلف و یا یک گروه، بلامانع است و یک نفر نمی‌تواند در چند گروه، عضو شود.

تبصره ۳: در ماه‌های ابتدایی تشکیل گروه ممکن است موارد زیر پیش بیاید. بنابراین مشاور و تسهیلگر موظفند در شکل‌گیری و پایداری گروه‌ها، همکاری و نیز فرایند شکل‌گیری و تکامل گروه‌ها را پشتیبانی نمایند. نماینده بنیاد در این رابطه موظف به ایفای نقش هماهنگی و نظارتی است و در تشکیل و پایداری گروه‌ها توجه به صرف زمان مناسب الزامی است.

۱) برخی از افرادی که اعلام عضویت کرده‌اند از گروه خارج شوند.

۲) افراد جدیدی به عضویت گروه درآیند.

۳) یادگیری اعضاء در رابطه با اینکه چه مباحثی را باید در گروه بیان نمایند و یا چگونه باید در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت کنند؛ به کندی انجام پذیرد.

۴) اهمیت رسمیت دادن به جلسات، مستندسازی و پایبندی به تصمیمات را به مرور زمان درک نمایند.

۱۰-۸- هر گروه توسط رئیس و دبیر گروه که خود از اعضای گروه هستند؛ اداره می‌شود.

یکی از اعضای گروه به عنوان رئیس گروه و یکی دیگر از اعضاء به عنوان دبیر با رأی اکثریت

اعضای گروه، تعیین می‌شوند. مسئولیت مدیریت گروه، تشکیل جلسات و اجرای ضوابط برعهده رئیس و مسئولیت تهیه صورت‌جلسات، تکمیل فرم‌های مربوط، حفظ و نگهداری اسناد، نگهداری و حسابداری وجوه نقد و نیز مدیریت گروه در غیاب رئیس، بر عهده دبیر گروه است. تصمیم‌گیری در گروه به صورت مشارکتی انجام می‌پذیرد (پیوست‌های شماره ۸ و ۹). در این رابطه، تسهیلگر، وظیفه راهنمایی اعضای گروه برای چگونگی انتخاب رئیس و دبیر گروه و تبیین وظایف و آموزش رئیس و دبیر گروه را بر عهده دارد. ۱۰-۹- جلب همکاری مقامات اجرایی، تصمیم‌گیر و همچنین ذی‌نفع (فرماندار، رؤسای ادارات ذیربط، امام جمعه و ...) در سطح شهرستان و منطقه هدف، توسط نماینده بنیاد در شهرستان و تسهیل برقراری ارتباط مشاور با آنان

ماده ۱۱- ظرفیت‌سازی، توسعه توانمندی‌های فردی، اجتماعی و فعالیت‌های گروهی (مرحله ۳)

۱۱-۱- آموزش و ترویج فرهنگ فعالیت گروهی، نحوه همکاری به منظور تأمین منافع جمعی، نحوه تصمیم‌گیری مشارکتی، مسئولیت‌پذیری، تقویت هم‌بستگی و انسجام گروهی، پس‌انداز کردن، شناخت نیازمندی‌های اساسی و نظایر آن متناسب با سطح هر گروه

۱۱-۲- تنظیم و ارائه پیش‌نویس اولیه آیین‌نامه داخلی هر گروه توسط تسهیلگر و بررسی، تکمیل و تصویب نهایی آن توسط اعضاء در آیین‌نامه داخلی، مواردی مانند ضوابط عضویت در گروه، رفتار مطلوب در گروه، نحوه تصمیم‌گیری در گروه، بازه‌های زمانی و محل تشکیل جلسات گروه، مبلغ اولیه و مبالغ پس‌اندازی تحت عنوان حق عضویت، فرآیند بررسی درخواست و اعطای وام و ... تعریف و مشخص می‌شوند. مشاور موظف است رویه‌ها و فرم‌های مربوط را تهیه و در اختیار تسهیلگران و گروه‌ها قرار دهد.

۱۱-۳- نیازسنجی و آموزش نیازهای مهارتی بنا به درخواست هر گروه توسعه و برای هر یک از اعضاء

۱۱-۴- آموزش مباحث عمومی مالی و حسابداری به اعضاء (در حد آگاهی و درک مناسبات مالی گروه)

۱۱-۵- آموزش نگارش و تدوین طرح‌های کسب و کار با تأکید بر کسب و کارهای خانگی، کوچک و در

صورت نیاز، متوسط

۱۱-۶- سنجش میزان آمادگی هر یک از اعضاء برای توسعه و یا ایجاد یک کسب و کار- ارزیابی سریع

(پیوست شماره ۱۰)

۷-۱۱- آموزش مباحث شناسایی بازار و فروش

۸-۱۱- آموزش مباحث متمرکز بر نقش کیفیت محصول و خدمات و همچنین اصول، استانداردها و نظام‌های

کنترل و تضمین کیفیت

ماده ۱۲- ظرفیت‌سازی و توسعه توانمندی‌های اقتصادی گروه‌ها (با محوریت کسب و کارهای خانگی، کوچک) (مرحله ۴):

۱-۱۲- تشکیل صندوق‌های «پشتیبان کسب و کار» با مدیریت درون‌گروهی برای پشتیبانی و رفع

نیازهای معطوف به کسب و کار و احتیاجات شخصی اعضاء مطابق با ضوابط تعیین شده در گروه

۲-۱۲- انجام امور حسابداری صندوق «پشتیبان کسب و کار» توسط دبیر گروه

دبیر گروه موظف است تحت نظارت رئیس گروه، نسبت به تکمیل اطلاعات صفحه شخصی هر

عضو، مشتمل بر مبلغ عضویت اولیه، مبلغ پس انداز نوبه‌ای (حق عضویت)، وام‌های دریافتی، مبالغ تسویه

شده و ... اقدام نماید (پیوست شماره ۱۲). رئیس و دبیر گروه باید افرادی با توانایی حسابداری و نگهداری

حساب‌ها باشند و در صورت نیاز باید امکان ارائه آموزش‌های لازم به آنان، فراهم شود.

تبصره ۵: هزینه آموزش‌های مربوط به این بند، از طرف بنیاد برکت تأمین می‌شود.

۳-۱۲- سپرده‌گذاری کلیه وجوه واریزی در صندوق «پشتیبان کسب و کار»

در این رابطه باید در یکی از بانک‌ها، حساب مربوط به صندوق با امضای توأمان رئیس و دبیر گروه

باز شود. سود سپرده به عنوان سرمایه صندوق، منظور می‌شود و همچنین، هر یک از مبالغ دریافتی حداکثر باید ظرف مدت دو هفته به حساب صندوق واریز شود.

تبصره ۵: پیشنهاد می‌شود در سال ۱۳۹۶ در صورت تشکیل هر گروه، هر یک از اعضاء، حداقل ۵۰ هزار تومان (۵۰۰ هزار ریال) به عنوان مبلغ عضویت اولیه (ورودی) و حق عضویتی برابر با حداقل ۲۰ هزار تومان (دویست هزار ریال) به صورت ماهانه، در صندوق گروه پس انداز نمایند. بی‌تردید این مبلغ باید هر سال، توسط گروه بازنگری و متناسب با شرایط اجتماعی و اقتصادی محیط افزایش یابد.

۱۲-۴- اعطای وام به اعضاء هر گروه با رعایت ضوابط مربوط و در سه نوع:

۱) وام متوسط برای ایجاد و توسعه کسب و کار جدید و یا احیای کسب و کارهای قدیمی

۲) وام خرد کسب و کاری برای رفع نیازهای جزئی متقاضی در حوزه کسب و کار مانند خرید یا تعمیر ماشین و ابزارآلات، تکمیل خرید مواد اولیه

۳) وام کارگشایی برای رفع نیازهای اساسی متقاضی مانند تعمیر محل زندگی، درمان‌های ضروری

وام متوسط، موضوعاتی را با محوریت کسب و کار و ایجاد درآمد نظیر شروع یک کسب و کار، بهبود وضعیت کسب و کار و یا تأمین نیازهای اولیه برای راه اندازی یک کسب و کار هستند؛ در بر می‌گیرد. این موضوعات باید در قالب یک طرح مشخص توسط هر یک از اعضاء به گروه ارائه شود. هر یک از طرح‌ها در گروه بررسی و تکمیل می‌شوند و سپس، با قید اولویت در اختیار تسهیلگر قرار می‌گیرند. پس از تأیید هر طرح کسب و کار توسط تسهیلگر، با رعایت شرایط، وام متوسط اعطاء می‌شود. تسهیلگر موظف است در تدوین طرح‌ها نیز به اعضای گروه، کمک نماید.

پیش از تدوین جامع هر طرح کسب و کار و در صورت وجود گزینه‌های متعدد، هر فرد می‌تواند پس از تهیه طرحی اجمالی برای هر گزینه مورد نظر و برای تصمیم‌گیری در رابطه با گزینه مناسب‌تر، از فرم شناسایی فرصت‌های ایجاد و یا توسعه کسب و کار (پیوست شماره ۱۱) استفاده نموده و اطمینانی نسبی در مورد مناسب بودن موضوع کسب و کار با توانمندی‌ها و امکانات در اختیار، کسب نماید.

تبصره ۱: در بررسی درخواست‌های اعضاء برای دریافت وام (پیوست شماره ۱۳) با موضوع کسب و

کار(توسعه و یا ایجاد)، توجه به اولویت و توجیه‌پذیری هر طرح، وجود بازار و امکان فروش محصولات محلی و روستایی، ریسک پایین فعالیت، امکان بهره‌مندی از مهارت‌ها، تجهیزات و سایر منابع مورد نیاز ضروری است. هر فرد موظف است در تدوین طرح کسب و کار پیشنهادی، ضمن توجه به مزیت‌های منطقه‌ای به توانمندی‌های نسبی خود توجه نماید و نقش و آورده خویش را (نظیر مهارت، منابع مالی، دسترسی به بازار، دسترسی به مواد اولیه) مشخص نماید. ضوابط بررسی و تأیید طرح‌ها با کمک تسهیلگر در آیین‌نامه هر گروه درج می‌شود.

تبصره ۲: مقیاس کسب و کارها در رابطه با وام‌های متوسط، کسب و کارهای خانگی و کوچک و در صورت لزوم، متوسط (با رعایت ضوابط ماده ۱۴) است.

تبصره ۳: تصمیم‌گیری در خصوص موضوع کسب و کار و مبلغ وام در جلسات گروه انجام می‌پذیرد و توافق اکثریت اعضاء ملاک است.

تبصره ۴: اعطای وام در شکل‌های خرد کسب و کاری و یا کارگشایی نیز با رعایت ضوابط مندرج در آیین‌نامه گروه، نیاز فرد و توان وام‌گیرنده در بازپرداخت و منوط به موافقت اکثریت اعضای گروه، بوده و تسهیلگر موظف است در خصوص این دو نوع وام، بویژه وام‌های خرد کسب و کاری، مشاورت لازم را به گروه، ارائه نماید. تأمین مالی این دو نوع وام از محل حساب گروه (صندوق پشتیبان کسب و کار گروه) بوده که طبق ضوابط تعریف و پرداخت می‌شود.

۱۲-۵- ارزیابی انسجام و عملکرد گروه‌ها (مشتمل بر موضوعاتی نظیر اندازه و ویژگی‌های گروه، ویژگی‌های اعضای گروه، قواعد گروه و میزان رعایت آن، همکاری اعضاء در پس‌انداز کردن) توسط مشاور با هدف حمایت از پایداری گروه‌ها و افزایش سطح عملکرد هر یک و پشتیبانی مالی از آن‌ها به ترتیب زیر: (پیوست شماره ۱۴)

• **درجه الف-** اگر ۱۲ تا ۱۴ عامل، خیلی خوب و حداقل دو مورد خوب ارزیابی شوند؛ انسجام و عملکرد گروه با توجه به زمان سپری شده مناسب بوده و شرایط دریافت وام مطابق با ضوابط و یا دریافت مبلغ حمایتی از طرف بنیاد (موضوع بند ۱۲-۴)، وجود دارد.

• **درجه ب-** اگر ۸ تا ۱۲ عامل، خیلی خوب ارزیابی شوند؛ گروه باید سه ماه دیگر به فعالیت خود ادامه دهد و

مجدد ارزیابی شود. در این فاصله باید نسبت به رفع موضوعاتی که نامناسب هستند با اولویت اقدام شود.

• **درجه ج-** اگر کمتر از هشت عامل، خیلی خوب ارزیابی شوند؛ انسجام گروه مناسب نبوده و شرایط دریافت حمایت از جانب بنیاد، وجود ندارد. در این شرایط آسیب‌شناسی وضعیت گروه توسط اعضای گروه و تسهیلگر و همکاری نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح **آسمان**، الزامی است.

تبصره ۱: در صورتیکه گروهی تازه ایجاد شود باید حداقل سه ماه از زمان تشکیل آن بگذرد و سپس انسجام و عملکرد گروه، ارزیابی شود.

تبصره ۲: در صورت وجود گروه‌های منسجم و فعال در هر منطقه و پس از انجام ارزیابی انسجام و عملکرد گروهی، با توجه به ضوابط نتایج ارزیابی، می‌توان آن گروه‌ها را مبنای فعالیت قرار داد. در این راستا فعال بودن گروه‌ها و انطباق تعاملات اعضاء با شرایط گروه‌های تعریف شده در این آیین‌نامه، اهمیت دارد. مشاور با نظارت نماینده بنیاد، مسئول شناسایی و تأیید هماهنگی گروه‌ها با شرایط اجرای این آیین‌نامه است و در صورت تأیید نهایی آن گروه‌ها توسط مدیریت طرح **آسمان** در بنیاد، می‌توان آن گروه‌ها را مبنای فعالیت قرار داده و آنان را وارد چرخه اجرای طرح **آسمان** نمود.

۱۲-۶- ضمانت هر وام توسط فرد و دو نفر دیگر از اعضای گروه

هر فرد وام‌گیرنده ضمن آنکه موظف است بازپرداخت وام دریافتی خود را تضمین نمایند باید توسط دو نفر از هم‌گروهی‌های خود ضمانت شود و هر ضامن موظف به تضمین ۵۰ درصد مبلغ وام است. تضمین بازپرداخت وام از طریق چک و یا سفته و مطابق با توافق بنیاد با صندوق عامل، تعیین می‌شود.

۱۲-۷- امکان دریافت وام در هر مقطع زمانی برای حداکثر ۵۰ درصد اعضای گروه

بدیهی است اعطای وام به نفرات بعدی منوط به تسویه حساب افراد وام‌گیرنده قبلی است.

۱۲-۸- محرومیت فرد وام‌گیرنده از دریافت وام مجدد در صورت عدم تسویه وام پیشین مطابق ضوابط

اگر هر یک از اعضای وام‌گیرنده از عهده بازپرداخت اقساط برنیاورد و بازپرداخت از طریق ضامنین انجام پذیرد آن فرد، دو دوره از امکان دریافت وام مجدد، محروم و اگر صندوقی نتواند وام‌های دریافتی را طبق ضوابط، تسویه نماید، اساساً آن صندوق و گروه از دامنه شمول حمایت بنیاد خارج و بنابراین از دریافت وام

حمایتی - تشویقی، محروم می‌شود.

۹-۱۲- در صورتیکه هر صندوق، ۵۰ درصد وام‌های دریافتی را با بانک عامل تسویه نماید، فرایند وام‌دهی مجدد برای آن صندوق، آغاز می‌شود و سایر اعضای گروه بر اساس ضوابط دریافت وام و حسب اولویت، از این امکان حمایتی - تشویقی، بهره‌مند می‌گردند.

ماده ۱۳- تسهیل فرایند تأمین مالی گروه‌ها با هدف اشتغال‌زایی و بهبود وضعیت کسب و کار (مرحله ۵)

۱-۱۳- حمایت از فعالیت پس‌انداز اعضای گروه و پشتیبانی از توان مالی صندوق هر گروه توسط بنیاد برکت بدین منظور، بنیاد برکت با هدف تشویق اعضا به پس‌انداز و تقویت صندوق هر گروه به عنوان منبعی برای اعطای وام‌های خرد، هر چهار ماه یک بار، مبلغی معادل با دو برابر میزان پس‌انداز شده توسط هر گروه (طی ۴ ماه مورد نظر) را کمک می‌نماید. این مبلغ با توجه به ضوابط مندرج در بند ۱۲-۵ ماده ۱۲ و بنا بر درخواست رسمی تسهیلگر مبتنی بر نتیجه ارزیابی عملکرد و انسجام گروه، پیشنهاد نماینده بنیاد در شهرستان، تأیید مدیریت طرح آسمان در بنیاد و تصویب کمیته راهبری، پرداخت می‌شود و باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی گردد تا حداکثر ۱۵ روز کاری پس از دریافت درخواست تسهیلگر توسط نماینده بنیاد در شهرستان، مبلغ مصوب به حساب صندوق گروه، واریز شود.

۲-۱۳- حمایت از فعالیت‌های کسب و کاری اعضای گروه‌ها توسط بنیاد برکت و در قالب اعطای وام

قرض‌الحسنه از طریق انتخاب یک بانک عامل و با هدف تشویق اعضای گروه به سپرده‌گذاری و توسعه کسب و کار ۱۳-۳- تعیین سهمیه تجمیعی هر گروه برای اعطای وام توسط بنیاد برکت در صورت تأیید انسجام گروه با توجه به مفاد بند ۱۲-۵ ماده ۱۲، نسبتی از مجموع سپرده‌ای که در صندوق «پشتیبان کسب و کار» هر گروه، پس‌انداز شده است به عنوان سهمیه تجمیعی هر گروه برای اعطای این نوع وام، تعیین می‌شود. این نسبت، توسط بنیاد برکت و متناسب با میزان پس‌انداز در صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه (آورده اعضای گروه و مبلغ حمایتی بنیاد)، پتانسیل‌های منطقه هدف، ماهیت طرح‌های کسب و کار ارائه شده و سایر معیارهایی که امکان اخذ تصمیم بهینه را فراهم آورد؛ مشخص می‌گردد. تعیین این عدد (نسبت) به پیشنهاد مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت و تأیید کمیته راهبری انجام می‌پذیرد.

۱۳-۴- تأمین منابع مالی برای اعطای وام به گروه‌ها

بدین منظور، بنیاد برکت موظف است به یکی از انحاء با یک بانک عامل مشارکت نموده و مبلغ مورد نظر را در آن بانک، سپرده‌گذاری نماید. این سپرده‌گذاری با مشارکت بانک و به گونه‌ای انجام می‌پذیرد که حداقل، ۵۰ درصد سهم تعیین شده برای هر صندوق توسط بانک تأمین شود. وام اعطایی به صندوق هر گروه که بنا بر پیشنهادها کسب و کاری (مطابق با ضوابط) تعریف می‌گردد با کارمزد حداکثر ۴ درصد در نظر گرفته می‌شود.

تبصره: بنیاد برکت موظف است حداکثر ظرف مدت دو ماه از زمان تصویب این آیین‌نامه، با یکی از بانک‌ها قرارداد مشارکت به منظور اعطای وام به صندوق‌های «پشتیبان کسب و کار» را منعقد نماید؛ به نحوی که در صورت آماده بودن گروه‌ها برای دریافت وام، امکان پرداخت وام، حداکثر پس از دو ماه از انعقاد قرارداد، مهیا باشد.

۱۳-۵- اعلام اعتبار هر گروه برای دریافت وام و معرفی اعضای گروه به بانک عامل

بانک عامل، اعتباری معادل با سهمیه تجمیعی تعیین شده برای هر گروه، تعریف و این اعتبار از طریق مدیر اجرای طرح آسمان در بنیاد و نماینده بنیاد در شهرستان به هر یک از گروه‌ها اعلام می‌شود.

سپس هر گروه متناسب با میزان اعتبار تعیین شده و پس از بررسی و اولویت‌بندی طرح‌های کسب و کار اعضا، افراد منتخب را با رعایت ضوابط، برای اخذ وام به بانک عامل معرفی می‌نماید.

۱۳-۶- اعطای وام به فرد و بازپرداخت اقساط به بانک توسط فرد وام‌گیرنده

بانک عامل، مبلغ تعیین شده از طرف گروه را در قالب وام قرض‌الحسنه به فرد اعطاء می‌نماید. بدین ترتیب فرد وام‌گیرنده باید به صورت مستقیم نسبت به پرداخت اقساط و تسویه وام خود اقدام و مبالغ را به حساب بانک عامل واریز نماید.

تبصره ۱: طرح‌های کسب و کار، معرفی اعضا برای دریافت وام و مبلغ وام اعطایی به هر فرد، صرفاً توسط موافقت گروه و با مشاورت و تأیید تسهیلات‌گیر انجام می‌پذیرد و بانک نقشی در تأیید و یا عدم تأیید طرح‌ها و یا مبالغ وام، ندارد. مشاور موظف است تسهیلات‌گیر را در بررسی و تأیید طرح‌های کسب و کار، پشتیبانی تخصصی نماید و تسهیلات‌گیر و مشاور نسبت به فرایند طی شده، مسئولیت مستقیم دارند.

تبصره ۲: بانک عامل، موظف است تمامی عملیات مربوط نظیر زمان اعطای وام، دریافت بازپرداخت‌ها، دیرکردها و تسویه حساب را به نماینده بنیاد در شهرستان و همچنین، گروه اعلام نماید. لازم است در تفاهم میان بانک عامل و بنیاد، رویه اطلاع‌رسانی و اطلاعات مورد نیاز، مشخص شود.

تبصره ۳: تعامل فرد وام‌گیرنده با بانک و تسویه حساب آن، هرگز مسئولیت پیگیری بازپرداخت و تسویه به موقع وام را از گروه سلب نمی‌نماید و گروه موظف به نظارت و پیگیری می‌باشد.

۱۳-۷- در نظر گرفتن سقف مبلغ وام اعطایی برای تمامی گروه‌ها

سقف وام اعطایی به هر فرد، حداکثر ۲۰ میلیون تومان (۲۰۰ میلیون ریال) است. سقف پیش‌بینی شده به صورت سالانه - در صورت ضرورت و نیز با توجه به ویژگی‌های هر گروه، با پیشنهاد مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت و تأیید کمیته راهبری - تغییر می‌یابد. در این رابطه مدیر طرح در بنیاد برکت موظف است پیشنهاد خود را با توجه به ویژگی‌های گروه‌ها، نظر کارشناسی تسهیلات‌گران و امکانات مالی بنیاد تنظیم نماید. بدیهی است تعداد وام‌ها با رعایت سقف پیش‌بینی شده، به اندازه سهمیه اعتباری هر گروه است.

۱۳-۸- افزایش منابع صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه از طریق دریافت انواع کمک‌های مالی

هر گروه می‌تواند در کنار پس‌اندازهای دریافتی از اعضا در قالب حق عضویت‌ها، با هدف افزایش منابع صندوق خود از کمک‌های بلاعوض و یا کمک‌هایی که به صورت قرض‌الحسنه به گروه انجام می‌پذیرد استفاده نماید. این تأمین و حمایت، بدون حق رأی تأمین‌کننده انجام می‌پذیرد و مسئولیت بازپرداخت موارد حمایتی دریافت شده به صورت قرض‌الحسنه بر عهده گروه (اعضای گروه به صورت جمعی) است.

بنابراین ورودی‌های صندوق «پشتیبان کسب و کار» هر گروه عبارتند از: پس‌انداز اعضای گروه (آورده اعضا در قالب عضویت اولیه و حق عضویت مستمر، سود سپرده)، مبلغ حمایتی بنیاد (موضوع بند ۱۲-۴ ماده ۱۲ و بند ۱۳-۱ ماده ۱۳) و کمک‌های دریافتی از طرف خیرین (بدون حق رأی)

۱۳-۹- تأمین نیازهای مالی اولیه و اعطای وام‌های خرد (کسب و کاری) به اعضای هر گروه از طریق صندوق «پشتیبان کسب و کار»

حداکثر ۸۰ درصد مبلغ پس‌انداز شده توسط اعضا در هر صندوق، با احتساب ۴ درصد کارمزد، می‌تواند صرف تأمین نیازهای مالی اولیه فردی اعضا (وام کارگشایی) نظیر تعمیر محل سکونت، درمان بیماری و امثالهم و همچنین صرف انجام فعالیت‌های کسب و کاری محدود (وام خرد کسب و کار) شود که این سهم، باید در آیین‌نامه داخلی گروه، ذکر شود. تعیین افراد برای دریافت وام داخلی (وام از صندوق پشتیبان کسب و کار گروه) بر اساس نیاز فرد، ماهیت کسب و کار و منوط به توافق جمعی اعضای گروه است. تضمین بازپرداخت و تعداد این نوع وام‌ها مانند وام‌های دریافتی برای ایجاد و یا توسعه کسب و کار (مفاد بندهای ۱۲-۶ و ۱۲-۷ ماده ۱۲) است.

وام‌های اعطایی از صندوق (۸۰ درصد موجودی صندوق به عنوان مبلغ قابل اعطاء) باید با رعایت شروط زیر ارائه گردد:

- ۵۰ درصد مبلغ قابل اعطاء، به وام‌های کارگشایی و ۵۰ درصد دیگر به وام‌های خرد کسب و کاری تخصیص یابد.
 - حداکثر مبلغ وام اعطایی، برابر با سه میلیون تومان (سی میلیون ریال) و ۱۰ (ده) برابر سپرده فرد است.
- ۱۳-۱۰- تأمین هزینه‌های جاری هر گروه، از طریق صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه
- هر گروه مجاز است، هزینه‌های جاری خود را محاسبه و حداکثر تا سقف مبلغ سود سپرده صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه، تأمین نمایند. اعضای گروه بر مصارف این مبلغ، نظارت دارند.

تبصره ۱: در توافقات اولیه و با هدف توسعه مشارکت اعضای گروه، تمامی اعضاء باید حداکثر مشارکت خود را در تأمین هزینه‌های جاری گروه و نیز صرفه جویی در هزینه‌ها اعمال نمایند.

تبصره ۲: هزینه‌های مذکور در این بند، ناظر بر هزینه‌های جمعی گروه و اداره آن مانند تهیه ملزومات یا ایاب و ذهاب برای انجام امور مالی گروه است و هزینه‌ای برای هیچ‌یک از اعضای گروه صرف نمی‌شود.

ماده ۱۴- ایجاد و توسعه کسب و کارهای متوسط (مرحله ۶)

۱۴-۱- ایجاد شرکت تعاونی توسعه شهرستان، متشکل از اعضای گروه‌های توسعه (روستایی) به منظور انجام دو اقدام اصلی زیر:
الف- شناسایی و برنامه‌ریزی برای ایجاد واحدهای تولیدی و بازرگانی با مشارکت بنیاد برکت (اجرای آیین‌نامه فقرزدایی و توان‌افزایی برکت (آفتاب)) یا دیگران
ب- پشتیبانی از کسب و کارهای خرد و خانگی گروه‌ها در قالب فعالیت‌هایی مانند استانداردسازی فرآیند تولید و محصولات، ایجاد بازار، خرید محصولات به عنوان بخشی از تکمیل زنجیره تأمین واحدهای تولیدی، تسهیل فروش محصولات.
۱۴-۲- شناسایی فرصت‌های ممکن برای پایدار سازی کسب و کارهای خرد از طریق ایجاد شبکه و خوشه‌های مرتبط

ماده ۱۵- پایدار سازی و توسعه فعالیت‌ها (مرحله ۷):

۱۵-۱- تشکیل کمیته رشد و توسعه شهرستان با عضویت رؤسای گروه‌ها و سایر افراد فعال و علاقه‌مند، به منظور پایدار سازی و توسعه فعالیت‌ها، مدیریت بهینه گروه‌ها، ایجاد هماهنگی، شناسایی فرصت‌های جدید توسعه و انتقال تجربیات گروه‌ها به یکدیگر توسط مشاور و نماینده بنیاد در شهرستان
۱۵-۲- مستندسازی فرایندهای انجام کار از ابتدای اجرای آیین‌نامه
۱۵-۳- بررسی عملکرد گروه‌ها و برگزاری جشنواره گروه‌های توسعه و انتخاب گروه‌های برتر در سطوح شهرستان، استان و ملی توسط مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت و با مشارکت نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان، تسهیلگران و تمامی فعالان این حوزه با هدف ایجاد رقابت سازنده میان

گروه‌ها، تسهیم دانش و توسعه الگوهای موفق

تبصره ۵: فرایند و ضوابط برگزاری جشنواره و انتخاب گروه‌های برتر توسط کمیته تحقیق و توسعه ظرف مدت چهار ماه از زمان ابلاغ این آیین‌نامه، اعلام می‌شود.

۱۵-۴- نظارت مستمر بر اجرای آیین‌نامه و سنجش اثرات ناشی از اجرای آن

مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت موظف است ضمن نظارت مستمر بر اجرای این آیین‌نامه و ارائه گزارش‌های مستمر و سه ماهه (هر سه ماه یک‌بار)، به صورت سالانه روند تغییرات هر شهرستان هدف را از بُعد نتایج توسعه‌ای ناظر بر مؤلفه‌های معیشت و نیز رفاه، اندازه‌گیری و گزارش آن را به کمیته تحقیق و توسعه بنیاد و همچنین، هیأت مدیره بنیاد گزارش نماید. در این راستا مدیریت طرح آسمان در بنیاد موظف است سازوکار مربوط به اجرای این بند را با توجه به نحوه اجرا و در انطباق با آیین‌نامه، مستقر نماید.

۱۵-۵- نظارت عالی بر صحت اجرای آیین‌نامه توسط کمیته تحقیق و توسعه بنیاد
در این رابطه، کمیته تحقیق و توسعه، موظف است نماینده خود را به عنوان ناظر، معرفی نماید و بر اساس سازوکاری مشخص، اقدام به امر نظارت نماید.

فصل چهارم- ساختار اجرایی

ماده ۱۶- ساختار اجرایی به منظور اجرای برنامه سرمایه‌گذاری مردمی و توسعه اشتغال نیروی انسانی در چارچوب این آیین‌نامه مشتمل بر ۵ رکن اصلی است که عبارتند از:

الف) کمیته راهبری

ب) مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت

ج) نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان، مشاور و تسهیلگران اجرای طرح در سطح شهرستان و مناطق و روستاهای تابعه

د) شرکت تعاونی توسعه

ه) گروه‌های توسعه محلی (روستایی)، صندوق‌های پشتیبان کسب و کار و کمیته رشد و توسعه

اهم وظایف کمیته راهبری، مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت، نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان، تسهیلگران، شرکت تعاونی توسعه شهرستان، گروه‌های توسعه محلی (روستایی) و نیز بنیاد برکت به شرح زیر است:

ماده ۱۷- اهم وظایف و ترکیب اعضای کمیته راهبری:

به منظور اجرای وظایف مذکور در بخش اهم وظایف مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت، تصویب رویه‌های اجرایی و راهبری اجرای طرح، کمیته‌ای به عضویت رئیس کمیته تحقیق و توسعه، معاون توسعه کارآفرینی اجتماع محور، مدیر اجرای طرح آسمان در بنیاد برکت و حداقل دو نفر متخصص به پیشنهاد مدیر عامل و همچنین ناظر معرفی شده از طرف کمیته تحقیق و توسعه بنیاد برکت (در اجرای بند ۱۵-۵) بدون حق رأی، تشکیل می‌شود. دبیر این کمیته، مدیر اجرای طرح آسمان در بنیاد برکت است.

ماده ۱۸- اهم وظایف مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت:

معاون توسعه کارآفرینی اجتماع محور و مدیر پذیرش و راهبری طرح‌های آسمان که در این آیین‌نامه تحت عنوان ساختاری مدیریت طرح آسمان ذکر می‌شوند؛ افرادی هستند با تفکر سیستمی، آشنا به مباحث کسب و کار روستایی و مباحث کسب و کاری در مقیاس‌های متفاوت (خانگی، کوچک و متوسط)، توانا در تحلیل محیط و شناسایی مزیت‌های منطقه‌ای و فرصت‌های کسب و کاری، آشنا به قوانین و مقررات ایجاد و توسعه کسب و کارها، آشنا به مباحث محاسبات مالی و روش‌های تأمین مالی، آشنا به مدل‌ها و روش‌های توسعه جامعه محور، توانمند در برنامه‌ریزی، استانداردسازی و همچنین طراحی فرایندها و نظام‌های مرتبط با طرح، آشنا به روش‌ها و توانا در طراحی شبکه و خوشه‌های کسب و کاری، توانمند در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه همه جانبه منطقه و نیز توسعه کسب و کار، آشنا به فنون مذاکره و توانمند در جلب حمایت و همکاری ذینفعان طرح (اعم از بخش‌ها دولتی، خصوصی و نیز سمن‌ها)، توانمند در مدیریت نیروهای چند فرهنگی، توانمند در حل مسائل چند متغیره و چند بخشی، توانا در بکارگیری نظام‌های کنترلی مانند مدیریت بر مبنای هدف و کنترل پروژه و نظایر آن منطبق با وظایف پیش‌بینی شده.

- بررسی و پیشنهاد شهرستان و مناطق هدف (بویژه روستاهای) منتخب و اخذ تأیید کمیته راهبری بر اساس:
 - شناخت اولیه شهرستان و احصاء و معرفی نقاط قوت شهرستان متناسب با ویژگی‌های این آیین‌نامه به منظور تعیین شهرستان
 - شناخت شهرستان بر اساس ابعاد مختلف نظیر جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی (پیوست شماره ۱)
 - ارزیابی اولیه و انتخاب مناطق (روستاهای) هدف (پیوست شماره ۲)؛ انتخاب مناطق (روستاهای) هدف به هیچ وجه نباید به صورت تصادفی باشد و توجه به ظرفیت‌ها و مزیت‌های توسعه‌ای هر منطقه هدف (روستا) و همچنین قابلیت آن منطقه هدف (روستا) در پذیرش نقش راهبری و محرک توسعه بودن برای دهستان و در سطحی دیگر، برای شهرستان، اهمیت دارد.
 - تهیه برنامه اجرایی طرح با تأیید کمیته راهبری
 - در این رابطه مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت موظف است برنامه زمانبندی و برآورد مالی اجرای این طرح را با توجه به شهرستان‌های منتخب، تهیه و پس از اخذ تأیید کمیته راهبری به تصویب هیأت مدیره بنیاد برکت برساند.
 - تدوین رویه‌ها، فرایندها و استانداردهای اجرایی و اخذ تأیید کمیته راهبری
 - مذاکره با بانک عامل و انجام امور مربوط به مشارکت با بانک
 - پیگیری مباحث مالی به منظور تأمین سهم تعیین شده در حساب مشترک با بانک عامل
 - تعیین نماینده بنیاد در شهرستان بواسطه پیشنهاد مدیریت طرح آسمان در بنیاد و اخذ تأیید کمیته راهبری
 - انتخاب مشاور / مشاوران برای اجرای طرح در مناطق منتخب، عقد قرارداد و نظارت بر حسن اجرای قرارداد و مشاور در مقابل مدیریت اجرای طرح در بنیاد پاسخگو است.
 - آموزش و توجیه نمایندگان بنیاد برکت در شهرستان به منظور اجرای دقیق آیین‌نامه، مستندسازی و ارائه گزارش
 - جلب همکاری دستگاه‌های اجرایی و سایر ذینفعان مؤثر در اجرای طرح آسمان و تلاش به منظور نقش‌پذیری آنان در فرایند اجرای طرح.
 - مدیریت طرح آسمان در بنیاد موظف است به صورت فعال با مقامات دستگاه‌های اجرایی در تمامی

- سطوح بویژه سطوح ملی و استانی مذاکره نموده و حمایت و همکاری آنان در اجرای بهینه طرح، جلب نماید.
- انجام هماهنگی‌های بین بخشی برای اجرای بهینه طرح و تأمین نیازمندی‌های نمایندگان مدیریت طرح آسمان در هر شهرستان
- مذاکره، تعیین نقش و جلب همکاری مدیران کل ستاد در استان‌ها به منظور تسهیل فرایند اجرای طرح در هر شهرستان مبتنی بر توانمندی‌های آن مدیران و همچنین منابع و امکانات در اختیار
- حسب مورد و متناسب با موضوع هر شهرستان، مدیر کل ستاد در استان مورد تمرکز، توسط مدیریت طرح آسمان در بنیاد و پس از اخذ تأیید رئیس کمیته، در جلسه کمیته راهبری دعوت می‌شود.
- راهنمایی و پشتیبانی دانشی از نمایندگان بنیاد در شهرستان‌ها
- تهیه نقشه استراتژیک توسعه، طراحی خوشه‌ها و شبکه‌های کسب و کاری مبتنی بر مزیت‌های هر دهستان، شهرستان و جهت‌دهی به فعالیت‌های کسب و کاری گروه‌های توسعه با توجه به پیوست‌های شماره ۱، ۴ و ۵
- شناسایی بازارها، مذاکره و ایجاد زمینه برای پایداری فعالیت‌های کسب و کاری گروه‌های توسعه
- انجام بازدیدهای میدانی به صورت نوبه‌ای از مرحله شناسایی و انتخاب شهرستان و روستاها و مناطق هدف تا مرحله شکل‌گیری و پایداری گروه‌ها و همچنین فعالیت‌ها و اقداماتی که توسط گروه‌ها انجام می‌پذیرد.
- شناسایی گروه‌های فعال در هر منطقه هدف و تأیید انطباق ویژگی‌های آن گروه‌ها با شرایط مذکور در این آیین‌نامه (این فعالیت توسط مشاور نیز انجام می‌پذیرد).
- انجام نظارت راهبردی و بررسی اسناد توصیف محیط و ظرفیت‌های توسعه کسب و کار شناسایی شده در هر منطقه هدف (روستا)
- انتخاب گروه‌های توسعه برتر و اخذ تأیید کمیته راهبری
- نظارت عالی بر دوره‌های آموزشی برگزار شده در سطوح شهرستان‌ها و مناطق هدف (روستاها) و ارائه گزارش به کمیته
- برگزاری جشنواره گروه‌های توسعه برتر
- نظارت بر اعطای وام قرض‌الحسنه به گروه‌ها، چگونگی مصارف و نیز بازپرداخت وام‌ها
- مستندسازی فرایند اجرای طرح به صورت جامع و حفظ اسناد

- نظارت و ارزیابی اجرای طرح آسمان مبتنی بر مدل و روش مورد تأیید کمیته راهبری (که از طرف مدیریت طرح آسمان در بنیاد، پیشنهاد می‌شود) و ارائه گزارش به کمیته (هر سه ماه)
- سنجش و ارائه گزارش میزان موفقیت اجرای طرح آسمان هر شش ماه یک بار به کمیته راهبری، کمیته تحقیق و توسعه و طرح آن در هیأت مدیره به صورت سالانه
- مدیر طرح موظف است پیش از طرح هر موضوعی در کمیته راهبری، تأیید معاون توسعه کارآفرینی اجتماع محور را اخذ و در سایر موارد با هماهنگی معاونت اقدام نماید.
- مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت (معاون توسعه کارآفرینی اجتماع محور و مدیر پذیرش و راهبری طرح‌های آسمان که در این آیین‌نامه مدیر اجرای طرح عنوان می‌شود)، مسئول حسن اجرای این آیین‌نامه در تمامی شهرستان‌ها و نقاط منتخب هستند.

ماده ۱۹- اهم وظایف نماینده بنیاد برکت در شهرستان برای اجرای طرح آسمان:

- نماینده بنیاد در شهرستان فردی است با ویژگی‌های جامع‌نگری، آشنا به مباحث کسب و کارهای روستایی، توانمند در مذاکره و جلب حمایت و همکاری ذینفعان طرح (اعم از بخش‌ها دولتی، خصوصی و نیز سمن‌ها)، توانمند در انجام فعالیت‌های جامعه محور، توانمند و آشنا به مقوله شناسایی و تحلیل محیط، دارای روحیه همکاری و مشارکت، مورد اعتماد، توانمند در حل مسأله، دارای دانش و مهارت مدیریت منابع و مدیریت بحران و نظایر آن در انطباق با وظایف پیش‌بینی شده
- اجرای آیین‌نامه، برنامه و رویه‌ها بر اساس استانداردهای ابلاغی از جانب مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت
- تهیه برنامه عملیاتی در سطح شهرستان و در چارچوب برنامه اجرایی
- برگزاری نشست‌های متعدد با مقامات اجرایی و تصمیم‌گیری و جلب مشارکت و حمایت آنان در اجرای بهینه طرح و انجام هماهنگی‌های اداری در سطح استان و شهرستان، تسهیل فرآیند اخذ مجوزها، مذاکره با مقامات در سطح استان و شهرستان، فراهم آوری امکان استفاده از ظرفیت‌ها و در صورت امکان توزیع و تخصیص منابع استانی در حمایت از اجرای طرح آسمان
- نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان با توجه به نوع فعالیت‌ها و نیز مزیت‌های نسبی

احصاء شده، موظف به تعیین گلوگاه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با دستگاه‌های اجرایی و نیز جلب همکاری آنان است. در این راستا و به منظور رسمیت بخشیدن به این همکاری، با هر دستگاه می‌توان تفاهم‌نامه همکاری منعقد نمود. علاوه بر آن جلب همکاری و حمایت مقامات استانی نظیر استاندار، فرماندار و بخشدار، اهمیت ویژه دارد و نماینده بنیاد در شهرستان باید زمینه همکاری مستمر را فراهم آورد و در این رابطه مدیریت طرح آسمان در بنیاد نیز موظف به همکاری و هدایت موضوع است.

- تهیه شناسنامه هر منطقه هدف (روستا)
- تأیید اولیه تسهیلاتگران معرفی شده توسط مشاور
- نظارت بر فعالیت‌های مشاور، بررسی و تأیید اسناد مربوط
- همکاری با مشاور در تسهیل اجرای طرح
- نظارت بر فرایند شکل‌گیری گروه‌ها و نیز شناسایی گروه‌های فعال در سطح مناطق هدف (روستاها) و مناطق منتخب
- نظارت بر فرایند تدوین اسناد توصیف محیط و معرفی ظرفیت‌های توسعه کسب و کار هر منطقه هدف (روستا) و تأیید اسناد تهیه گزارش‌های تحلیلی از وضعیت محیطی هر منطقه
- شناسایی چالش‌ها و نیازهای زیرساختی منطقه هدف و اعلام به مدیریت طرح آسمان در بنیاد
- تهیه گزارش‌های دوره‌ای از پیشرفت طرح
- مستندسازی اجرای طرح از ابتدای فرایند در شهرستان
- در این رابطه باید اطلاعات مورد نیاز و روش‌های جمع‌آوری و پالایش اطلاعات به مشاور آموزش داده شود و مستندسازی فرایند با مسئولیت نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان و مشارکت مشاور انجام می‌پذیرد.
- شناسایی چالش‌ها و موانع عملکردی شرکت تعاونی و پشتیبانی از آن در راستای رفع چالش‌ها و موانع
- کسب اطلاعات و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مدیر کل ستاد در استان. در این راستا مدیر کل ستاد در استان موظف به همکاری همه جانبه با نماینده بنیاد در شهرستان و همچنین مدیریت طرح آسمان در بنیاد، به منظور اجرای بهینه طرح آسمان می‌باشد.
- انجام وظایف محوله از طرف مدیریت طرح آسمان در بنیاد در راستای اجرای مواد آیین‌نامه و تأمین الزامات در سطح شهرستان

ماده ۲۰- اهم وظایف مشاور برای اجرای طرح آسمان:

- انجام عملیات اجرایی در مناطق هدف (روستا)
- تدوین برنامه اجرایی و اخذ تأیید بنیاد
- توصیف طرح در جوامع هدف و تسهیل اجرای آن
- شناسایی چالش‌ها و فرصت‌ها و اقدام جهت رفع و یا بهره‌برداری از آن‌ها با هدف اجرای بهینه طرح
- شناسایی گروه‌های فعال در هر منطقه هدف و تأیید انطباق ویژگی‌های آن گروه‌ها با شرایط مذکور در این آیین‌نامه (شناسایی گروه‌های بالقوه)
- تدوین ضوابط، روش‌ها و فرم‌های مربوط به انتخاب تسهیلاتگر، ساماندهی و اداره گروه‌ها و ...
- شناسایی، تعیین و آموزش تسهیلاتگران متناسب با تعداد گروه‌های تشکیل شده (بر اساس ضوابطی که از طرف مشاور اعلام و به تأیید کمیته راهبری می‌رسد) و با اولویت افراد بومی توانمند
- مدیریت عملکرد تسهیلاتگران در اجرای طرح آسمان و در انطباق با اهداف و فرایندهای مورد توجه این آیین‌نامه
- برقراری ارتباط با مقامات محلی، بخشدار، دهیار، معتمدین محلی و سایر افراد علاقمند به توسعه منطقه هدف (روستا)
- مدیریت فعالیت تسهیلاتگران و پشتیبانی تخصصی از آنان (مسئولیت عملکرد تسهیلاتگران بر عهده مشاور است)
- فراهم آوری الزامات اجرای طرح با هماهنگی نماینده بنیاد در شهرستان و انجام امور اداری و فعالیت‌های بین بخشی
- ارزیابی عملکرد و انسجام گروه‌ها
- جمع‌آوری و ارائه استانداردهای تولیدی (متناسب با نوع فعالیت‌ها)، پیشنهاد استانداردهای جدید تولید به منظور توسعه فروش و افزایش سهم بازار و نظارت بر رعایت استانداردها
- شناسایی بازارهای بالقوه و اقدام به منظور ایجاد ارتباط میان گروه‌های توسعه و بازارها
- نظارت بر سازوکارهای اجرایی هر یک از ارکان طرح نظیر عملکرد گروه‌ها، صندوق‌ها و شرکت تعاونی
- مدیریت و تسهیل اجرای آموزش بر اساس اعلام نیاز تسهیلاتگران با عاملیت اجرایی آنان
- همکاری در تشکیل کمیته رشد و توسعه شهرستان و راهبری تشکیل و پایداری آن کمیته
- راهبری شکل‌گیری شرکت تعاونی توسعه شهرستان

- همکاری با شرکت تعاونی در شناخت بازار و بررسی به منظور توسعه بازارهای محلی و فرا محلی
- مستندسازی فرایندها
- ارائه گزارش‌های نوبه‌ای و مستمر
- رصد مسیر ارتقای توانمندی گروه‌ها و توسعه منطقه هدف و ارائه گزارش و همچنین ارائه راهکارهای اصلاحی و پشتیبانی
- مشاور موظف است در چارچوب این آیین‌نامه و قرارداد منعقد، به انجام وظایف سپردارد و گزارش عملکرد خود را به صورت دوره‌ای به مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت، ارائه نماید.

ماده ۲۱- اهم وظایف تسهیلگران:

- تبیین طرح آسمان در مناطق هدف (روستا) و جلب همکاری جامعه محلی و تهییج آنان به مشارکت در اجرای طرح
- تدوین سند توصیف و تحلیل محیط هر منطقه هدف (روستا) مطابق با بند ۱۰-۶ ماده ۱۰
- برگزاری نشست‌های متعدد با جامعه محلی، جلب اعتماد آنان
- جلب مشارکت افراد معتمد، توانمند و مؤثر جامعه محلی در قالب تشکیل یک گروه غیر رسمی و موقت در سطح منطقه هدف و شناخت عمیق محیط
- راهبری تشکیل و حفظ انسجام گروه‌های توسعه محلی (روستایی)
- توصیف آیین‌نامه آسمان برای جامعه محلی و گروه‌ها با هدف ایجاد درک مشترک از آیین‌نامه و اهداف آن
- کمک به گروه‌ها به منظور تنظیم قواعد داخلی و تدوین آیین‌نامه گروه
- آموزش رئیس و دبیر گروه و کمک به آنان برای اداره بهتر گروه و انجام وظایف مورد انتظار
- ارزیابی عملکرد و انسجام گروه‌ها
- نظارت بر عملکرد گروه‌ها با رعایت حفظ استقلال گروه‌ها
- شناسایی نیازهای آموزشی و اجرای برنامه‌های آموزشی با پشتیبانی نماینده بنیاد در شهرستان برای اجرای طرح آسمان و همکاری سازمان‌های ذیربط
- کمک به تشکیل صندوق‌های «پشتیبان کسب و کار» و راهبری استقرار آن‌ها

- کمک به گروه‌ها به منظور افزایش میزان پس‌انداز و توان مالی صندوق
- کمک به گروه‌های توسعه محلی (روستایی) به منظور شناسایی توانمندی‌های تولیدی و تدوین طرح‌های کسب و کار
- تأیید طرح‌های کسب و کار و یا موضوعاتی که برای دریافت وام توسط گروه تصویب می‌شود.
- کمک به منظور تشکیل و استقرار شرکت تعاونی توسعه شهرستان
- کمک به گروه‌های توسعه محلی (روستایی) به منظور مدیریت تعارضات گروهی
- همکاری با نماینده بنیاد برکت در شهرستان در مستندسازی فرایندهای انجام، تسهیل اجرای آسمان و نیز نظارت و پایش دستاوردهای توسعه‌ای
- آموزش مستندسازی به گروه‌ها
- توانمندسازی گروه‌ها در مدیریت و همچنین پایدار سازی آن‌ها
- فراهم سازی زمینه استقلال گروه‌ها و ایفای نقش محرک و توسعه فراگیر اجرای طرح متکی بر ظرفیت‌های منطقه هدف (روستا)
- کمک به گروه‌های توسعه به منظور تشکیل کمیته رشد و توسعه شهرستان با همکاری نماینده بنیاد در شهرستان
- فعالیت‌های تسهیلگر تحت نظر و با مدیریت مشاور انجام می‌پذیرد.

ماده ۲۲- اهم وظایف شرکت تعاونی توسعه شهرستان:

- تعیین استانداردهای محصولات تولیدی در سطح منطقه هدف (روستا)
- خرید محصولات تولیدی محلی (روستایی) در صورت انطباق با استانداردها و امکان فروش در بازارهای محلی و فرا محلی
- احداث و راه اندازی و مدیریت مجموعه‌های تولیدی و بازرگانی متناسب با مزیت نسبی شناسایی شده و بازارهای فعالیت
- نظارت بر رعایت استاندارد مواد اولیه (محصولات تولیدی گروه‌های توسعه به‌عنوان ورودی‌های مجموعه) و تضمین استاندارد بودن آن مواد (محصولات)
- برنامه‌ریزی و انجام امور برندسازی
- تکمیل زنجیره عرضه محصولات با تأکید بر منابع داخلی و ظرفیت‌های محلی

- اعطای وام به گروه‌ها به منظور توسعه فعالیت‌های تولیدی در چارچوب پیشنهادهای توجیه‌دار گروه‌ها
- اجرای فرایند بازاریابی و فروش با تأکید بر شناسایی بازار، فرصت‌های فروش، بازاریابی و ترویج محصولات
- احداث حداقل دو کارخانه/ کارگاه به منظور ایجاد و توسعه کسب و کارهای متوسط با هدف پشتیبانی از فعالیت‌های خانگی و کوچک و همچنین تکمیل زنجیره عرضه در سطح شهرستان، مانند تولید محصولات فراوری شده لبنی - دامی، میوه پایه، قالی و صنایع دستی، بوم‌گردی، فعالیت‌های الکترونیک پایه (خدمات الکترونیکی) و سایر فعالیت‌های منطبق با مزیت‌های شهرستان و استان و انجام عملیات تولید با مشارکت بنیاد برکت در قالب آیین‌نامه فقرزدایی و توان‌افزایی برکت «آفتاب» و یا مشارکت با دیگران

ماده ۲۳- اهم وظایف گروه‌های توسعه محلی (روستایی):

- تقویت اعتماد و همکاری بین اعضای گروه
- تبادل تجربیات فردی و تخصصی میان اعضای گروه
- شناسایی توانمندی‌ها و ظرفیت‌های هر یک از اعضا و تقویت آن توانمندی‌ها
- شناسایی مشکلات اعضا و کمک به یکدیگر برای رفع مشکلات
- کمک به یکدیگر برای شناسایی راه‌های ایجاد و افزایش درآمد
- ترغیب یکدیگر به تغییر وضعیت و حل مسائل فردی
- تدوین آیین‌نامه داخلی گروه
- شناسایی نیازهای آموزشی اعضا
- شناسایی چالش‌ها و مسائل منطقه هدف (روستا) و پیدا کردن راه‌های حل آن مسائل
- همکاری با سایر گروه‌ها برای حل مسائل هدف (روستا)
- تشکیل و مدیریت صندوق «پشتیبان کسب و کار» در گروه
- کمک به اعضای گروه به منظور تدوین طرح‌های کسب و کار متناسب با مزیت‌های سرزمینی، توانمندی‌های فردی و بازارهای فروش
- بررسی درخواست‌های وام اعضا به صورت گروهی در چارچوب ضوابط و مبتنی بر محتوای طرح‌های کسب و کار

تهیه شده و اولویت‌بندی متقاضیان

- تعیین مبلغ وام اعطایی با رعایت سقف تعیین شده از طرف بنیاد و معرفی فرد به بانک
 - نگهداری اسناد صندوق و نیز حساب‌های اعضا
 - تلاش به منظور افزایش و تنوع‌بخشی به منابع صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه و در نتیجه افزایش میزان اعتبار تخصیصی به گروه
 - نظارت بر فرایند دریافت و بازپرداخت به موقع اقساط وام‌های دریافتی توسط اعضا
- تبصره:** جلسات گروه باید به صورت منظم برگزار شوند و بهتر است هفتگی و یا حداقل هر دو هفته یکبار تشکیل گردند. این گروه یک گروه کاری است و ضامن شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در محل به حساب می‌آید.

ماده ۲۴- اهم وظایف رئیس گروه و دبیر گروه:

- ۱-۲۴- اهم وظایف رئیس گروه
- تشکیل و اداره جلسات
- مدیریت صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه
- جلب مشارکت و اعتماد اعضای گروه
- تلاش در جهت پایدار سازی گروه
- تلاش در جهت حل مسائل و مشکلات میان اعضا که بر عملکرد گروه تأثیر می‌گذارد
- نظارت بر کار دبیر گروه
- برنامه‌ریزی برای ارتقای اثربخشی گروه
- رأی‌گیری و مدیریت جلسات تصمیم‌گیری
- برنامه‌ریزی برای بهبود فعالیت صندوق و ارتباط با نهادها و سازمانهای محلی و شهرستانی
- مدیریت فرایند تعیین اولویت وام‌گیرندگان
- معرفی فرد منتخب برای دریافت وام به بانک عامل و امضای اسناد مربوط
- نظارت بر هزینه کرد وام‌های دریافتی اعضا

- ارائه گزارش کار ماهانه و سالانه به تسهیلاتگر و نماینده بنیاد برای اجرای طرح آسمان در شهرستان
- مشارکت با تسهیلاتگر در ارزیابی و تحلیل محیط هدف (روستا)
- اعطای وام به اعضای گروه از محل منابع صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه به منظور رفع نیازهای مالی اولیه
- اقدام به منظور جلب حمایت مالی خیرین و یا دستگاه‌ها و سازمان‌ها با هدف افزایش سرمایه صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه
- ۲-۲۴- اهم وظایف دبیر گروه
- ثبت صورت جلسات
- تشکیل پرونده برای اعضاء (صفحه شخصی برای هر عضو)
- برنامه‌ریزی و برگزاری جلسات
- پیگیری تشکیل جلسات
- کمک به رئیس گروه در مدیریت صندوق
- ارائه گزارش مستمر از وضعیت مالی صندوق و میزان وام و مبالغ بازپرداختی به رئیس گروه
- شناسایی مشکلات گروه با هدف بهبود عملکرد
- همکاری با رئیس گروه در شناسایی مسایل محل و اعضاء
- همکاری با رئیس گروه در ارزیابی و تحلیل محیط هدف (روستا)
- پیگیری مسایل اداری مربوط به گروه
- انجام امور مربوط به تعیین مبلغ و فرایند اعطای وام داخلی به اعضاء برای رفع نیازهای اولیه اعضاء و نظارت بر بازپرداخت و تسویه وام‌های اعطایی
- کمک به رئیس گروه به منظور افزایش سرمایه صندوق «پشتیبان کسب و کار» گروه
- اقدام به منظور افزایش سطح اعتماد اعضای گروه به یکدیگر و همکاری و همیاری اعضاء

ماده ۲۵- اهم وظایف بنیاد برکت:

- ایجاد واحد مدیریت طرح آسمان در بنیاد برکت و نمایندگی آن در شهرستان

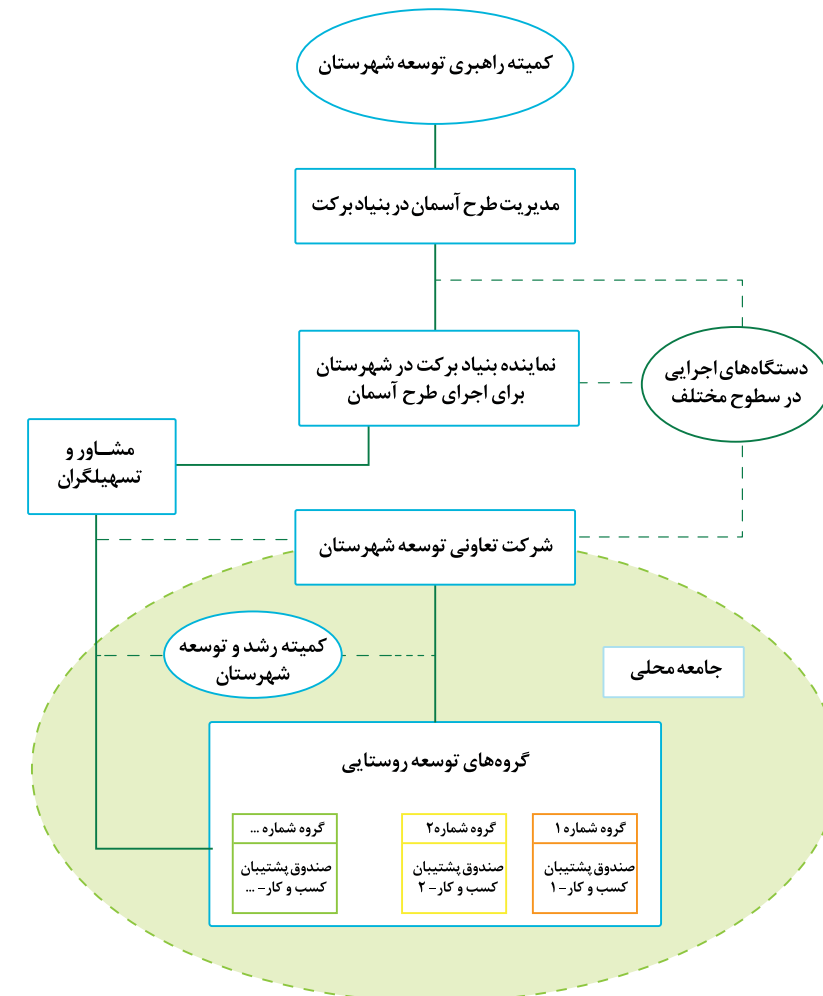

- تنظیم ضوابط و عقد قرارداد برای اعطای وام به اعضای صندوق‌های «پشتیبان کسب و کار» از طریق بانک عامل (موضوع ذکر شده در ماده ۱۳)
- تأمین منابع اجرای آیین‌نامه اعم از منابع مالی، انسانی و اطلاعاتی
- سیاست‌گذاری و جهت‌دهی برای طراحی خوشه‌ها و شبکه‌های کسب و کاری با محوریت کسب و کارهای روستایی
- مشارکت با شرکت تعاونی توسعه شهرستان برای تعریف و ایجاد پروژه‌های تولیدی و بازرگانی، مطابق با مزیت‌های نسبی شناسایی شده (مطابق با آیین‌نامه فقرزدایی و توان‌افزایی برکت «آفتاب»)

ماده ۲۶- این آیین‌نامه در چهار فصل، ۲۶ ماده و ۲۰ تبصره تهیه و در دویست و هشتادمین جلسه هیأت مدیره بنیاد برکت به تاریخ ۱۳۹۶/۰۷/۳۰ مصوب گردید.

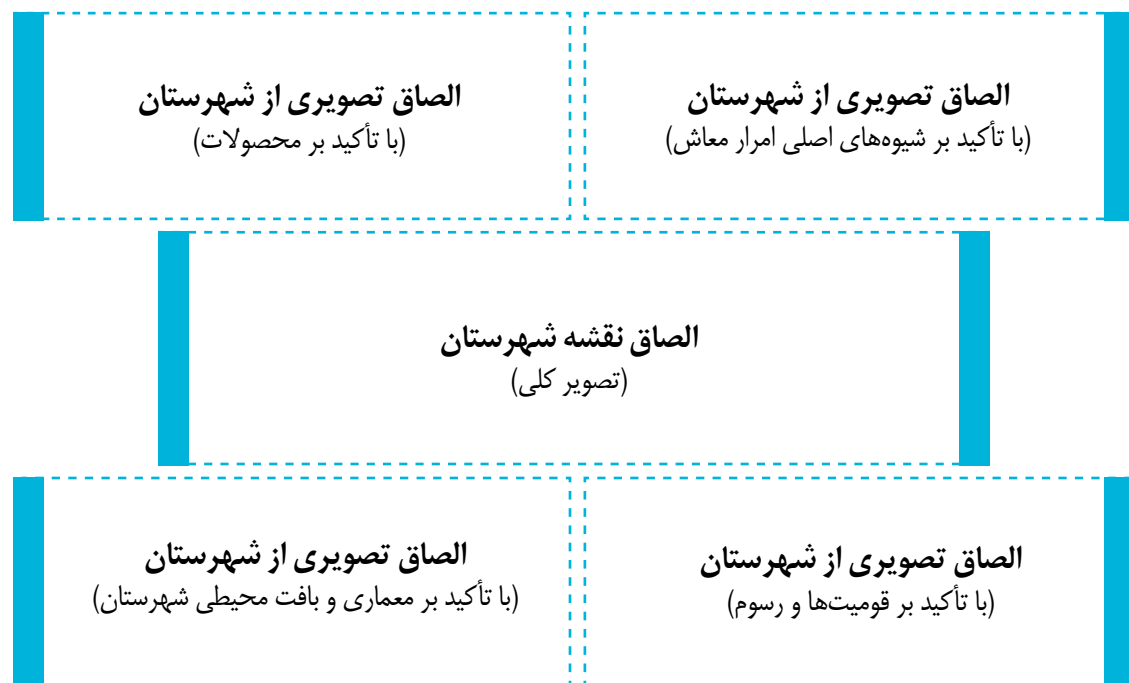
نمودار ساختار اجرایی

پیوست شماره ۱

تصویری از شهرستان
بررسی اولیه

بخش سوم: پیوست‌ها

شهرستان

مختصات شهرستان بر اساس موقعیت جغرافیایی و آخرین تقسیمات کشوری

... نظیر بیان اطلاعات کلی در مورد استان، موقعیت جغرافیایی، وضعیت آب و هوایی، زیست محیطی و ... استان و شهرستان، جایگاه شهرستان در استان از نظر مساحت و جمعیت، تعداد روستاها، وضعیت سکونت روستاها، وضعیت مهاجرت، حاشیه‌نشینی و ...

بخش‌ها، شهرها و دهستان‌های تابعه شهرستان ...، استان ... بر اساس آخرین تقسیمات کشوری تا پایان سال ...

بخش	مرکز بخش	تاریخ تأسیس	شهر	تاریخ تأسیس	دهستان	مرکز دهستان	تاریخ تأسیس

منبع:

مقدمه

در راستای اجرای آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مردمی و اشتغال نیروی انسانی (آسمان) برکت، توسعه شهرستان در چارچوب توسعه پایدار محلی مورد نظر بوده که با توجه به شناخت ظرفیت‌ها و محدودیت‌های محلی و منطقه‌ای و بر پایه طراحی الگویی برای تحقق رشد فراگیر در شهرستان و نیز توسعه کسب و کار و اشتغال انجام می‌پذیرد. در این طرح، توانمندسازی مردم به منظور توسعه اشتغال، عامل مؤثر بر بالابردن سطح درآمدی مردم به شمار می‌آید. بدین ترتیب سعی بر آن است تا میان توانمندی جامعه و بازارهای محلی پیوند ایجاد شود و زمینه تقویت چرخه عرضه و تقاضا در سطح شهرستان فراهم آید.

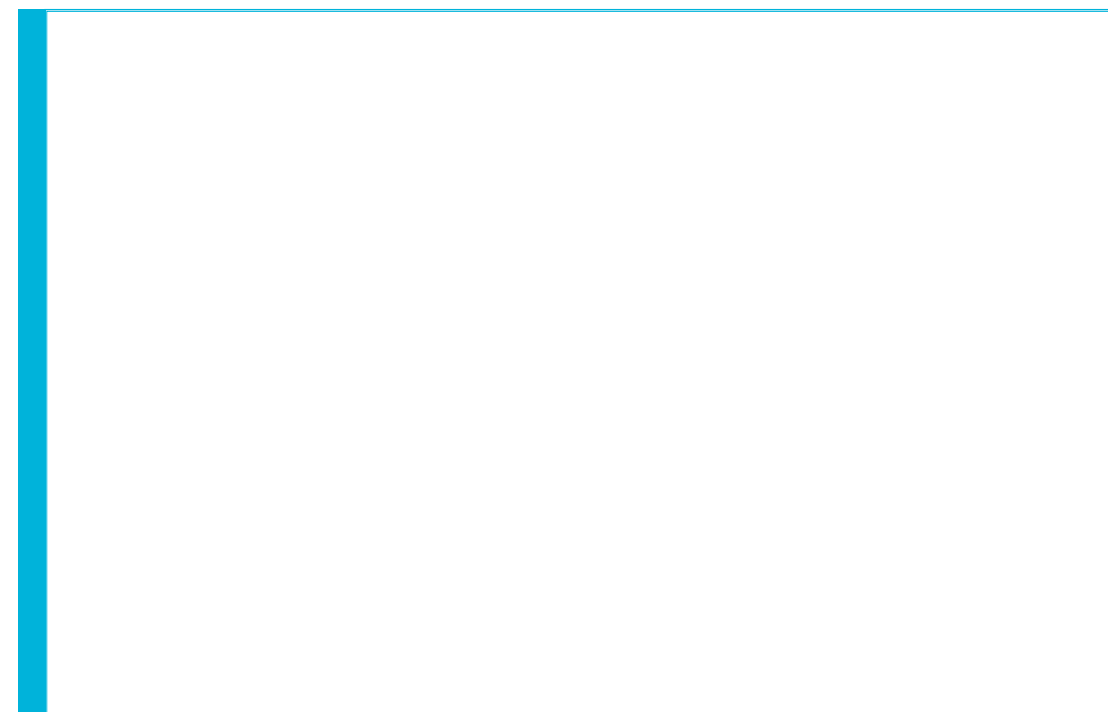
وضع طبیعی شهرستان بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن و آخرین تقسیمات کشوری سال ...

تعداد	تعداد				
	آبادی دشتی	آبادی جنگلی واقع در دشت	آبادی جنگلی واقع در کوهستان یا تپه	آبادی کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای	سایر
شهرستان					
بخش ...					
...					
...					
...					
بخش ...					
...					
...					
...					
...					
...					

منبع:

نقشه شهرستان ... با توجه به تقسیمات کشوری

جمعیت شاغل و گروه‌های عمده فعالیت، سرشماری - سال ...				
جمع شاغلان	کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری	استخراج معدن	تولید صنعتی (ساخت)	کشت و صنعت
	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	ساختمان	آب رسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	عمده فروشی و خرده فروشی؛ تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت
	حمل و نقل و انبارداری	فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	اطلاعات و ارتباطات	فعالیت‌های مالی و بیمه
	فعالیت‌های املاک و مستغلات	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	اداره امور عمومی و دفاع؛ تأمین اجتماعی اجباری
	آموزش	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	هنر، سرگرمی و تفریح	سایر فعالیت‌های خدماتی
	فعالیت‌های خانوارها به عنوان کارفرما، فعالیت‌های تفکیک‌ناپذیر تولید کالاها و خدمات توسط خانوارهای معمولی برای خود مصرفی			

منبع:

ترکیب جمعیت شهرستان - سال ...				
جمعیت کل	تعداد			خانوار
	مرد	زن	جمعیت کل	
جمعیت کل				
نقاط شهری				
نقاط روستایی				
غیر ساکن				

توضیح: بیان ترکیب جمعیت بر اساس اقوام و در صورت لزوم مذهب

منبع:

مشخصات عمومی شرکت‌های تعاونی کشاورزی فعال تحت پوشش اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی - سال ...

تعداد	اعضاء	شاغلان	سرمایه (هزار ریال)

منبع:

مشخصات عمومی شرکت‌های تعاونی کشاورزی فعال تحت پوشش اداره کل تعاون روستایی - سال ۱۳۹۳

تعداد	اعضاء	شاغلان	سرمایه (هزار ریال)

منبع:

مشخصات عمومی شرکت‌های تعاونی معدنی - سال ۱۳۹۳

تعداد	اعضاء	شاغلان	سرمایه (هزار ریال)

منبع:

مشخصات عمومی شرکت‌های تعاونی خدماتی فعال - سال ...

تعداد	اعضاء	شاغلان	سرمایه (میلیون ریال)

منبع:

آمار سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات دائمی شهرستان - سال ...

نوع کشت	سطح زیر کشت باغات با احتساب درختان پراکنده (هکتار)			میزان تولید (تن)
	غیر بارور	بارور	جمع	
کل				
محصولات آبی				
محصولات دیم				

منبع:

برآورد سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات زراعی شهرستان - سال زراعی ... - ...

شرح	آبی	دیم	جمع کل
سطح زیر کشت (هکتار)			
میزان تولید (تن)			

منبع:

تعداد انواع دام - سال ...

دام	گوسفند و پره	بز و بزغاله	شتر	...	گاو و گوساله		
					اصیل	دورگه	بومی
تعداد (رأس، نفر)							

منبع:

تعداد کارگاه‌ها و استخرهای پرورشی ماهی در شهرستان و مقدار تولید ماهی - سال ...

تولید (تن)	استخر		تعداد کارگاه
	مساحت (مترمربع)	تعداد	

منبع:

مشخصات عمومی شرکت‌های تعاونی روستایی - سال ...

تعداد	اعضاء	شاغلان	سرمایه (میلیون ریال)

منبع:

مشخصات عمومی اتحادیه‌های تعاونی (روستایی) - سال ...

تعداد	شرکت‌های تعاونی عضو	سرمایه (میلیون ریال)	ذخیره قانونی (میلیون ریال)

منبع:

تعداد اقامتگاه‌های شهرستان - سال ...

هتل	مهمانپذیر	هتل آپارتمان	مجتمع اقامتی	پانسیون

منبع:

برداشت اولیه از مزیت‌های نسبی شهرستان به تفکیک ابعاد:

- ●
- ●
- ●
- ●
- ●
- ●
- ●

پیوست شماره ۲

معیارهای انتخاب روستا به‌عنوان منطقه هدف

- با توجه به معیارهای زیر، روستاهای هر شهرستان بررسی و در نهایت، روستاهای واجد شرایط اولیه، اولویت‌بندی می‌شوند.
 - (۱) سکونت حداقل ۱۰۰ خانواده
 - (۲) وجود نیروی کار (حداقل ۶۰ درصد از جمعیت توانایی کار به صورت بالقوه و یا بالفعل داشته باشند).
 - (۳) وجود زمین قابل بهره‌برداری با مقاصد کشاورزی، دامپروری، ایجاد کارگاه و ...
 - (۴) مرکزیت روستا از نظر دسترسی سایر روستاها به آن
 - (۵) دسترسی نسبتاً آسان به امکانات زیرساختی مانند راه، آب، برق
 - (۶) سطح پایین دعاواها و نزاع‌های فرهنگی
 - (۷) همبستگی نسبی مردم در انجام فعالیت‌های مشارکتی

- پس از تهیه و بررسی شناسنامه‌های هر یک از روستاها حسب اولویت، روستاهای نهایی برای مداخله انتخاب می‌شوند.

• در رابطه با محلات (سایر جوامع محلی شهری)، در صورتیکه جمعیت ساکن یک محله، کمتر از ۱۰۰ باشد، چند محله مجاور به هم در صورت برخورداری از ویژگی‌های نسبتاً همسان در ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، به‌عنوان یک محله در نظر گرفته می‌شوند. (این نوع محلات معمولاً در حاشیه شهرها و یا در مناطق شهری توسعه‌نیافته، قابل شناسایی هستند).

• در انتخاب روستاها و محلات، توجه به جایگاه و نقشی که آن نقاط بواسطه شرایط، مزیت‌ها و ویژگی‌ها، می‌توانند در تکمیل شبکه یکپارچه زنجیره تأمین، طرح راهبردی ایجاد و توسعه کسب و کارها و همچنین زنجیره تأمین هر کسب و کار مرتبط بر عهده داشته باشند؛ ضروری است.

پیوست شماره ۳

شناسنامه منطقه هدف (روستا)

مشخصات جغرافیایی - تاریخی، زیست محیطی منطقه هدف (روستا)	
نام منطقه هدف:	نام قدیم:
نام شهرستان:	نام استان:
موقعیت جغرافیایی در شهرستان:	موقعیت جغرافیایی در استان:
نوع اقلیم منطقه:	فاصله تا مرکز بخش / فاصله تا مرکز شهرستان
سابقه تاریخی:	بناها و اماکن تاریخی:
روندهای مثبت، بحران‌ها و اتفاقات طبیعی مانند رونق محصولات، خشکسالی، زلزله، احداث سد:	

وضعیت دامپروری:
وضعیت پرورش طیور:
وضعیت پرورش آبزیان:
وضعیت زنبورداری/ پرورش کرم و غیره:
صنایع دستی موجود(در صورت فعال بودن). چند درصد از جمعیت از این طریق امرار معاش می‌نمایند و آیا قابلیت توسعه دارد؟
صنایع دستی که در گذشته وجود داشته است:
مراکز مذهبی و زیارتی:
جاذبه‌ها و ظرفیت‌های گردشگری منطقه هدف(روستا):
ویژگی اجتماعی منطقه هدف(روستا) مانند میزان مشارکت، ماهیت نژادی و خویشاوندی، تجربه فعالیت‌های گروهی، نزاع‌ها و اختلاف عمده اجتماعی، رسم و رسوم خاص، باورهای خاص:

مشخصات اقتصادی - اجتماعی منطقه هدف (روستا)

سال	سال	جمعیت کل روستا طی ۱۰ سال گذشته
تعداد خانوار:										تعداد کودکان زیر ۱۰ سال:
جمعیت زنان:										جمعیت مردان:
تعداد زنان سرپرست خانوار:										میانگین سنی (تقریب):
سطح سواد(تقریب کلی):										نرخ آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد:
نرخ اشتغال:										نرخ بیکاری:
وضعیت برق:										وضعیت آب و نحوه تأمین:
وضعیت سوخت و نوع سوخت مصرفی:										نزدیک‌ترین بانک/ بانک‌ها و نحوه دسترسی:
وضعیت طرح هادی و اجرای آن:										
فعالیت‌های غالب اقتصادی(درآمدزا) امسال و طی ۵ سال گذشته:										
فعالیت غالب اقتصادی(درآمدزا) در گذشته(با ذکر حدودی سال)										
صنایع موجود در منطقه هدف:										
معادن موجود در منطقه هدف:										
وضعیت کشاورزی:										

پیوست شماره ۴

ارزیابی و تحلیل محیط مبتنی بر ابعاد پنج‌گانه سرمایه‌های معیشتی (سند توصیف محیط)

توضیحات ذکر مثال، ... سابقه و ...	اندازه						متغیرها	شاخص	بعد سرمایه‌ای
	خیلی زیاد	زیاد	خوب	متوسط	کم	خیلی کم			
	۵	۴	۳	۲	۱	۰			
								نسبت جمعیت فعال محل به کل جمعیت شهرستان چه اندازه است؟ (با ذکر عدد)	نیروی انسانی
								بالا بودن نرخ رشد جمعیت طی ۱۰ سال گذشته، نسبت به میانگین نرخ رشد جمعیت کشور (با ذکر عدد)	
								نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت چه اندازه است؟	نیروی کار
								وجود نیروی کار ارزان و کارآمد	
								وجود نیروی کار باتجربه در زمینه‌هایی مانند دامپروری، کشاورزی، معدن	
								وجود نیروی کار ماهر	منابع درآمدی
								منابع درآمدی متنوع توان نوآوری شغلی	
								سطح تحصیلات سرپرستان خانوار	افراد باسواد
								سطح دسترسی خانواده به خدمات بهداشتی (بیمارستان تخصصی، درمانگاه، مرکز بهداشت، خانه بهداشت و داروخانه)	بهداشت
								دسترسی به آب سالم و بهداشتی	
								جمع‌آوری زباله	
								توانایی تأمین هزینه‌های غذایی	تغذیه و پوشاک
								توانایی خرید پوشاک	
								توانایی برخوردای از پوشاک فصلی	
								میزان مشارکت مردم در کارهای جمعی مانند مراسم و مناسبت‌ها	مشارکت اجتماعی

توضیحات ذکر مثال، ... سابقه و ...	اندازه						متغیرها	شاخص	بعد سرمایه‌ای
	خیلی زیاد	زیاد	خوب	متوسط	کم	خیلی کم			
	۵	۴	۳	۲	۱	۰			
								میزان مشارکت مردم در انجام فعالیت‌های عمرانی	اجتماعی
								میزان مشارکت مردم و علاقه‌مندی آنان در تصمیم‌گیری‌های جمعی	
								تعداد تعاونی‌های فعال و میزان مشارکت مردم در تشکلهای	
								درصد جمعیت، ارتباط خانوادگی فامیلی دارند	
								پایین بودن سطح اختلافات محلی، اجتماعی (دعواها و نزاع‌ها)	
								بالا بودن سطح امنیت منطقه هدف (روستا) از نظر جرم و جنایت	
								تا چه میزان درگیری‌های قومی، قبیله‌ای وجود دارد؟	
								امنیت محیط برای سرمایه‌گذاری و انجام فعالیت‌های درآمدزا (ایجاد مانع و حتی ارتکاب جرم در رابطه با انجام فعالیت‌های اقتصادی)	
								اکثر مردم تا چه میزان ترجیح می‌دهند در همان محیط (روستا) بمانند؟	
								درصد مردم که ترجیح می‌دهند کسب و کار خود را در همان محل راه اندازه نمایند.	
								تمایل عمومی پایین جوانان به مهاجرت در صورت امکان فرصت در آمدزایی در همان محل سکونت	تعلق خاطر
								میزان تمایل پایین مردم به تغییر موقعیت محل زندگی مانند تبدیل روستا به شهر	
								وجود زمین‌های حاصلخیز کشاورزی	
								مالکیت زمین زراعی	طبیعی ^۶
								مالکیت زمین باغی	
								وضعیت دامپروری (وجود دام سبک یا سنگین)	

۶) موارد مربوط به زمین کشاورزی و دامپروری صرفاً برای روستاها معنی‌دار است.

توضیحات ذکر مثال، سابقه و ...	اندازه						متغیرها	شاخص	بعد سرما به‌ای
	خیلی زیاد	زیاد	خوب	متوسط	کم	خیلی کم			
	۵	۴	۳	۲	۱	۰			
							میانگین درآمد خانواده	درآمد و هزینه	مالی - اقتصادی
							رضایت نسبی از میزان درآمد (مکفی بودن)		
							امکان و توانایی پس‌انداز کردن		
							پایین بودن سطح هزینه‌های زندگی (در مقایسه با سطح عمومی کشور)		
							تناسب میان درآمد و هزینه		
							امکان دریافت وام قرض‌الحسنه از افراد محل و یا اقوام و ...	دسترسی به تسهیلات مالی	
							امکان دریافت وام‌های بانکی		
							امکان بازپرداخت وام‌های دریافتی		
							درصد مالکین به کل خانواده‌ها	مسکن	
							وضعیت عمومی مسکن از نظر امکان سکونت		
							درصد خانواده‌هایی که وسیله نقلیه شخصی دارند.	وسیله نقلیه	
							ارزان بودن هزینه‌های اولیه انجام فعالیت‌های اقتصادی (آب، زمین، نیروی کار و ...)	وجود فرصت‌های بالقوه اقتصادی	
							دسترسی به بازارهای فروش بدون واسطه‌های متعدد		
							وجود زمینه‌های متنوع شغلی		

- پس از امتیاز دهی، باید وضعیت هر یک از سرمایه‌ها در مقایسه با اندازه مطلوب خود با وضعیت دیگر سرمایه‌ها مقایسه و سپس با اولویت تأکید بر نقاط قوت، برنامه‌ریزی انجام پذیرد. در این راستا توجه به ارتباط میان عوامل و نوع اثرگذاری آن‌ها بر تغییر اندازه هر یک، از عوامل اهمیت دارد.
- بهتر است پس از امتیاز دهی، از نمودارهای مقایسه‌ای رادار (تار عنکبوتی) استفاده شود.

توضیحات ذکر مثال، سابقه و ...	اندازه						متغیرها	شاخص	بعد سرما به‌ای
	خیلی زیاد	زیاد	خوب	متوسط	کم	خیلی کم			
	۵	۴	۳	۲	۱	۰			
							دسترسی به آب	دسترسی به منابع طبیعی	فیزیکی (زیرساختی)
							نیبود محدودیت‌های مکانی برای انجام فعالیت‌های کارگاهی یا نیمه صنعتی		
							امکان دفن و دفع پسماند و زباله		
							وجود جاذبه‌های طبیعی یا انسانی	جاذبه و چشم‌اندازهای طبیعی	
							برخورداری از امکانات اولیه مانند برق، آب و گاز برای مصارف تولیدی	زیرساخت‌های اساسی	
							دسترسی به تلفن ثابت و همراه		
							دسترسی به اینترنت		
							دسترسی به خدمات آموزشی دبستان (دختران و پسران)	خدمات اجتماعی	
							دسترسی به خدمات آموزشی دبیرستان (دختران و پسران)		
							دسترسی به خدمات بهداشتی مانند خانه بهداشت و درمانگاه		
							دسترسی به روستاها و شهرهای اطراف	جابه‌جایی و سهولت دسترسی	
							وجود راه‌های ارتباطی نظیر جاده و پل		
							دسترسی به بازارهای تأمین مواد اولیه و یا خدمات مربوط به تولید		
							دسترسی به وسایل حمل و نقل برای جابه‌جایی	ابزارهای اولیه فعالیت	
							دسترسی به تعمیرگاه ماشین آلات و لوازم تولیدی عمومی		
							دسترسی به فروشگاه‌های لوازم و ادوات تولیدی مانند ابزارهای کشاورزی، سموم، نگهداری دام، وسایل الکترونیکی		

پیوست شماره ۶

مراحل تشکیل گروه‌های توسعه محلی (روستایی)

- ۱) دعوت عمومی از اهالی روستا (جامعه محلی)
 - ۲) شرح آسماں برای دهیار، معتمدین روستا و افراد مؤثر و جلب حمایت آنان در آماده سازی محیط برای اجرای آسماں
 - ۳) برگزاری جلسه ی توجیهی و جلب اعتماد
 - ۴) تشکیل گروه و شرح اصول عضویت و اهداف و کارکرد گروه (نباید انتظار داشت هدف تشکیل گروه در یک یا دو جلسه به طور کامل توسط تمامی اعضاء درک و پذیرفته شود. پذیرش نسبی در ابتدای تشکیل جلسه اهمیت دارد و عملکرد گروه در ایجاد پذیرش کامل، نقشی مؤثر دارد)
 - ۵) تعیین رئیس گروه و دبیر
رئیس و دبیر گروه، هیچگونه حق الزحمه‌ای بابت این وظیفه دریافت نمی‌کنند.
 - ۶) تعیین ضوابط و مقررات گروه (آیین نامه داخلی)
پس از ثبت نام قطعی متقاضیان، اعضاء به جهت اداره شدن بهتر جلسات اقدام به تصویب آیین نامه داخلی می‌نمایند. در این آیین نامه، زمان روز و ساعت جلسات و تعداد غیبت مجاز اعضاء در سال، وظایف اعضاء و مسئولیت پذیری آنان و ... مشخص می‌گردد و جلسات بعدی بر اساس آیین نامه‌های داخلی که توسط اعضاء تصویب شده اداره می‌گردد.
تسهیلگر موظف است گروه‌ها را در تنظیم آیین نامه داخلی کمک نماید.
 - ۷) تعیین چگونگی پس انداز
 - ۸) آموزش طرح نویسی
 - ۹) آموزش انجام فعالیت‌های کسب و کاری مرتبط (زنجیره‌ای) و آموزش مزایای تکمیل و استقرار زنجیره تأمین
 - ۱۰) تعیین شرایط دریافت وام
 - ۱۱) نظارت بر جریان پس انداز
- در صورتی که آسماں برای یک جامعه محلی در سطح شهر اجرا شود، تمام اقدامات به جای آنکه در روستا انجام پذیرد در محدوده جامعه محلی منتخب انجام می‌پذیرد.

نتیجه بررسی معیشت از ابعاد مختلف

بعد	امتیاز و وضعیت کلی	ظرفیت‌ها بر اساس نقاط قوت	فعالیت‌های پیشنهادی برای رفع چالش‌های اساسی و پایه‌ای
انسانی			
اجتماعی			
طبیعی			
فیزیکی (زیرساختی)			
مالی - اقتصادی			

پیوست شماره ۵

معرفی ظرفیت‌های توسعه یا ایجاد کسب و کار در هر منطقه هدف (روستا) *

ردیف	عنوان طرح	شرح موضوع به اختصار	بر آورد اولیه تا زمان راه اندازی			سایر توضیحات
			هزینه	زمان	مهارت‌های مورد نیاز و وضعیت آن	

* نظیر تعیین ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری قابل پیشنهاد با محوریت مشاغل مغفول مانده قدیمی، سوابق فعالیتی و اشتغال گذشته، صنایع تبدیلی کارگاهی، صنایع دستی، خدمات گردشگری، معادن و همچنین با محوریت فعالیت‌های خانگی

پیوست شماره ۲ شناسنامه گروه

نام گروه

ردیف	نام و نام خانوادگی	تاریخ تولد	نام پدر	شماره ملی	تاریخ عضویت	امضاء و اثر انگشت
۱						
۲						
۳						
۴						
۵						
۶						
۷						
۸						
۹						
۱۰						
۱۱						
۱۲						
۱۳						
۱۴						
۱۵						
۱۶						
۱۷						
۱۸						
۱۹						
۲۰						

پیوست شماره ۸ توصیه‌هایی برای تصمیم‌گیری در گروه

- ✓ فهرستی از موضوعات با توجه به چالش‌های فردی یا گروهی، مسائل محل / روستا، اتفاقات و بحران‌های محیطی، فرصت‌های شناسایی شده و ... با همکاری تمامی اعضاء فهرست شود.
- ✓ با توجه به فوریت‌ها و نیز با توافق اکثریت اعضاء، موضوعات جلسه و اولویت‌ها تعیین شود.
- ✓ دبیر جلسه با هماهنگی سر گروه باید سعی نماید تا موضوعات هر جلسه را با توجه به زمان جلسه و اولویت آن، تعیین و زمان پرداختن به هر موضوع را مشخص نماید.
- ✓ موضوع مورد بحث، توسط رئیس گروه، دبیر گروه و یا یکی از اعضاء به گونه‌ای توضیح داده شود تا درکی مشترک نسبت به موضوع میان اکثریت اعضاء ایجاد شود.
- ✓ با همکاری اعضاء، راه‌حل‌های مختلف برای هر موضوع، احصاء و بر روی کاغذ، تخته سیاه و یا ... نوشته شود تا همه اعضاء بتوانند راه‌حل‌ها را مشاهده و تکمیل کنند.
- ✓ باید سعی شود فضای همکاری و همدلی برای شناسایی راه‌حل‌های مناسب ایجاد شود. در این رابطه نباید اعضاء وارد روابطی نظیر استهزاء و خرده‌گیری از هم شوند. هر چقدر اعضاء گروه بتوانند مشارکت کنند و نظرات یکدیگر را تکمیل نمایند امکان شناسایی راه‌حل‌های بهتر بیشتر است.
- ✓ دبیر گروه باید پس از نوشتن فهرستی از راه‌حل‌ها، مقابل هر موضوع، با رأی‌گیری و بررسی گروهی، فهرست راه‌حل‌ها را کوتاه و سعی کند یک یا دو راه حل مناسب را نهایی کند.
- ✓ توجه به این نکته الزامی است که موضوعات می‌توانند در مورد مشکل (مشکلات) یکی از اعضاء باشند و در این شرایط تمامی اعضاء باید با کمک هم نسبت به ارائه راه حل برای مشکل فردی هم گروه‌ها اقدام نمایند.
- ✓ پس از تعیین راه حل مبتنی بر مشارکت و رأی اکثریت، باید نسبت به اجرایی نمودن راه حل اقدام شود.
- ✓ در ادامه باید خلاصه‌های از اهم مباحث طرح شده در جلسه، در دفتر صورتجلسات، درج شود.
- ✓ بهتر است هر سه ماه یک‌بار، دبیر جلسه موضوعات بررسی شده و نتایج آن را با هدف تعیین نقاط ضعف و بهبود عملکرد گروه در خصوص حل مشکلات مرور و نتیجه آن را با هماهنگی سر گروه، در جلسه‌ای اعلام نماید.

ردیف	نام و نام خانوادگی	امضاء	مبلغ پس انداز برای این جلسه (تومان)	ارتباط تصمیم این جلسه گروه با فرد	شماره صفحه شخصی
۳۷					
۳۸					
۳۹					
۴۰					

اهم موضوعات

- موضوعات مهم و اصلی که در جلسه مطرح می شود؛ فارغ از آنکه در مورد آن تصمیمی اخذ شود؛ باید در این قسمت درج شود.
- ذکر موضوعات در این بخش، کمک می کند که اعضای گروه، بویژه سر گروه و دبیر گروه، نسبت به مسایل و موضوعات مورد توجه گروه شناخت پیدا نمایند و بتوانند برنامه های گروه را به گونه ای تنظیم کنند که به آن مسایل پرداخته شود.
 - در نوشتن موضوعات به دو موضوع رازداری و شفافیت باید توأمان توجه شود.

۱.
۲.
۳.

تصمیمات

هر گونه تصمیمی که در جلسه گروه اخذ می شود اعم از تصمیمات مالی، اجتماعی، فردی، زیست محیطی و یا عمرانی باید به صورت دقیق و خلاصه در این قسمت نوشته شود.

۱.
۲.
۳.

سایر موضوعات و ملاحظات
اگر در جلسه موضوعی خاصی مطرح و اتفاقی افتاد که ذکر و توجه به آن باعث بهبود عملکرد گروه می شود و یا ملاحظاتی باید در مورد مسایل گروه، محل، روستا و ... در نظر گرفته شود، در این قسمت درج می شود.
۱. ۲. ۳.

نام و نام خانوادگی رئیس گروه
امضاء

نام و نام خانوادگی دبیر گروه
امضاء

پیوست شماره ۱۰

ارزیابی سریع آمادگی فرد برای توسعه و یا ورود به یک کسب و کار

پرسش	پاسخ	
	بله	خیر
۱) آیا انگیزه و شوق کسب موفقیت بواسطه ورود به کسب و کار را دارم؟		
۲) آیا آمادگی کافی برای انجام یک کار طولانی مدت را دارم؟		
۳) آیا به اندازه کافی از سلامت جسمی و روحی برای تحمل استرس برخوردار هستم؟		
۴) آیا مهارت رهبری، اداره و برانگیختن دیگران را دارم؟		
۵) آیا مهارت اداره کردن و کار با دیگران را دارم؟		
۶) آیا تحمل مواجهه و رفع ریسک های مدیریتی را دارم؟		
۷) آیا توانایی و اراده یادگیری مهارت های جدید را دارم؟		
۸) آیا می توانم به جای احساسی برخورد کردن، به صورت منطقی تصمیم گیری کنم؟		
۹) آیا مهارت شنیدن و گوش دادن به حرف دیگران را دارم؟		

پاسخ		پرسش
بله	خیر	
		۱۰) آیا توان ساعات طولانی و بیش‌تر از معمول کار کردن را دارم؟
		۱۱) آیا آمادگی لازم را دارم که در چند سال نخست، درآمدی کمتر از آنچه زحمت می‌کشم و هزینه می‌نمایم، کسب کنم؟
		۱۲) آیا به راحتی می‌توانم با همکاران، کارگران و مشتریان، ارتباط برقرار کنم؟
		۱۳) آیا اگر با شکست مواجه شوم، می‌توانم دوباره شروع کنم و یا مسیر دیگری را بدون احساس ناراحتی دنبال نمایم؟

- این فرم توسط هر فرد تکمیل و در صورت نیاز توسط تسهیلگر و یا در گروه، مورد بررسی قرار می‌گیرد و نتیجه آن مبنایی است تا هر یک از اعضاء به آگاهی اولیه نسبت ادراک از توانایی‌های خود در حوزه کسب و کار، دست یابد.

پیوست شماره ۱۱

شناسایی فرصت‌های ایجاد و یا توسعه کسب و کار (ارزیابی سریع برای تصمیم‌گیری در خصوص ایجاد و یا توسعه کسب و کار)

در صورت برخورداری از شرایط ورود به یک کسب و کار، شناسایی فرصت‌ها و تعیین موضوع فعالیت، اهمیتی فراوان دارد. جدول زیر، نمونه‌ای از موضوعات مورد ارزیابی برای شناسایی فرصت‌ها و تصمیم‌گیری است.

موضوعات مورد ارزیابی	گزینه ۱	گزینه ۲	گزینه ...
زمین مورد نیاز (قابل دسترس، کیفیت مناسب، نوع مالکیت)			
هزینه شروع			
نیاز به ساختمان			
نیاز به تجهیزات و ماشین آلات			
دانش و یا تجربه			
مدیریت			
نیروی کار			
هزینه‌های تولید			
بازاریابی			
بسته بندی / ارسال			
مقررات خاص و یا رویه‌های ویژه			
الزامات بهداشتی مانند بیماری‌ها، آفات و ...			
تعمیرات و نگهداری			
بیمه			
ریسک سرمایه‌گذاری			
بازگشت بالقوه سرمایه			

کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد

شرح اقدامات انجام شده توسط گروه و فرد

پیوست شماره ۱۳ فرم تقاضای وام و ضمانت آن

مشخصات متقاضی وام			
نام و نام خانوادگی:	نام پدر:	شماره شناسنامه:	شماره ملی:
تاریخ تولد:	شماره صفحه شخصی:		
مشخصات موضوع وام			
مبلغ وام درخواستی:	نوع فعالیت:		
هزینه‌های فعالیت‌هایی که می‌خواهید با وام دریافت شده انجام دهید			
زمان لازم برای راه اندازی (برای فعالیت‌های درآمد زا تکمیل شود)			

پیوست شماره ۱۲

صفحه شخصی اعضای گروه

صفحه شخصی (نام و نام خانوادگی فرد) عضو گروه (نام گروه)
استان شهرستان بخش روستا

سال تولد:	شماره ملی:	وضعیت تأهل:	تک سرپرست:
آدرس:	تاریخ عضویت در گروه:		سرپرست خانواده:
حرفه:	مهارت‌ها:		
تعداد وام‌های اخذ شده (با موضوع کسب و کار):			
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تعداد وام‌های اخذ شده (با موضوعات شخصی):			
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه
تاریخ دریافت	مبلغ	تعداد اقساط	تاریخ تسویه

ردیف	تاریخ	مبلغ پس‌انداز روز (نوبه‌ای) - (تومان)	جمع مبلغ پس‌انداز شده (تومان)	مبلغ بازپرداخت (تومان)	مانده وام (تومان)

درآمد پیش‌بینی شده (برای فعالیت‌های درآمد زا تکمیل شود)
روش‌های بازپرداخت وام (برای وام‌های شخصی تکمیل شود)
آیا فرد تا به حال از صندوق وام گرفته است؟ در صورت اخذ وام به صورت کامل بازپرداخت شده است؟
آیا وام‌گیرنده به موقع بازپرداخت‌های وام پیشین را (اعم از وام‌های کسب و کاری و شخصی) پرداخت کرده است؟
نام و نام خانوادگی ضامنین و نحوه ضمانت (چک یا سفته)
آیا هر یک از ضامنین وام کسب و کار و یا وام شخصی (از صندوق پشتیبان کسب و کار) دریافت کرده‌اند؟ اگر پاسخ بله است، مشخصات و وضعیت آن ذکر شود.
نام و نام خانوادگی و امضاء و اثر انگشت متقاضی
ذکر سایر اطلاعات توسط دبیر گروه (در صورت نیاز)
ذکر سایر اطلاعات توسط دبیر گروه (در صورت نیاز)

تصمیم جلسه			
ذکر مبلغ وام و دلایل اعطای آن			
<ul style="list-style-type: none"> در صورتیکه وام‌گیرنده، اقساط وام خود را بیش از ۲ نوبت به تأخیر اندازد، گروه موظف است معادل مبلغ تأخیر یافته را از محل سفته‌های ضامنین برداشت و حسب مورد به حساب بانک عامل و یا صندوق پشتیبان کسب و کار گروه، واریز نماید. در این شرایط و در خصوص وام‌های شخصی، عضو وام‌گیرنده برای دو دوره مجاز به اخذ وام از صندوق پشتیبان کسب و کار گروه نمی‌باشد. این امر مانع مشارکت در گروه و انجام فعالیت‌های گروهی محسوب نمی‌شود و در خصوص وام‌های کسب و کاری، مطابق ضوابط، عمل می‌شود. 			
برنامه بازپرداخت (نام و نام خانوادگی فرد) به شماره ملی در خصوص وام‌های شخصی			
ردیف	مبلغ بازپرداخت (تومان)	زمان پرداخت	وضعیت

نام و نام خانوادگی سرگروه:	نام و نام خانوادگی دبیر:	نام و نام خانوادگی وام‌گیرنده:
امضاء:	امضاء:	امضاء:
نام و نام خانوادگی ضامن یک:	نام و نام خانوادگی ضامن دو:	
امضاء:	امضاء:	

مشخصات ضامن دوم برای وام‌های شخصی	
اینجانب:	فرزند:
شناسنامه شماره:	به شماره ملی:
نشانی محل سکونت:	صادر از:
	شغل:
	شماره تلفن:
<p>ضمانت و تعهد پرداخت بدهی خانم / آقای: نموده و وکالت بلا عزل با حق توکیل و اختیار تام تا انقضای بدهی وام خانم/ آقای به مبلغ ریال با اقساط ریال در تعداد را به خانم/ آقای رئیس گروه توسعه روستایی با عنوان می‌دهم تا چنانچه نامبرده به هر دلیل نتواند در موعد مقرر، اقساط بدهی ضمانت شده را به صندوق پشتیبان کسب و کار گروه بپردازد از محل ضمانت در قالب (سفته / چک) برداشت و در وجه صندوق یاد شده کارسازی نماید.</p>	
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت

تعهد نامه بازپرداخت وام‌های شخصی	
اینجانب:	فرزند:
شناسنامه شماره:	صادر از:
نشانی محل سکونت:	شغل:
	شماره تلفن:
<p>بدینوسیله به رئیس گروه خانم/ آقای وکالت و اختیار تام میدهم که تا اتمام مبلغ بدهی اینجانب همه ماهه در صورت عدم پرداخت اقساط متعهد شده وام دریافتی، معادل آن اقساط را از محل ضمانت با مشخصات ذیل، برداشت و در وجه حساب صندوق پشتیبان کسب و کار گروه پرداخت نماید.</p>	
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت

مشخصات ضامن اول برای وام‌های شخصی	
اینجانب:	فرزند:
شناسنامه شماره:	صادر از:
نشانی محل سکونت:	شغل:
	شماره تلفن:
<p>ضمانت و تعهد پرداخت بدهی خانم / آقای: نموده و وکالت بلا عزل با حق توکیل و اختیار تام تا انقضای بدهی وام خانم/ آقای به مبلغ ریال با اقساط ریال در تعداد را به خانم/ آقای رئیس گروه توسعه روستایی با عنوان می‌دهم تا چنانچه نامبرده به هر دلیل نتواند در موعد مقرر، اقساط بدهی ضمانت شده را به صندوق پشتیبان کسب و کار گروه بپردازد از محل ضمانت با مشخصات ذیل، برداشت و در وجه صندوق یاد شده کارسازی نماید.</p>	
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت
نام و نام خانوادگی	امضاء و اثر انگشت

پیوست شماره ۱۴

چک لیست ارزیابی انسجام و عملکرد گروه

ردیف	عوامل	خیلی خوب	خوب	نامناسب
۱	اندازه گروه	۱۷ تا ۲۰ نفر	۱۵ تا ۱۷ نفر	۱۰ تا ۱۵
۲	هماهنگی اعضای گروه از نظر وضعیت مالی	از نظر درآمدی تقریباً در یک سطح و در حد متوسط هستند. (نسبت به وضعیت جامعه محلی)	۲ یا ۳ نفر از اعضای گروه از وضع درآمدی نسبتاً بالا برخوردارند.	اکثر اعضای گروه از نظر درآمدی در سطح بالا و تعداد محدودی از اعضای درآمد پایین دارند. (اختلاف درآمدی)
۳	خارج شدن اعضا از گروه از زمان تشکیل گروه	کمتر از ۱۰ درصد	بین ۱۰ تا ۲۰ درصد	بیشتر از ۲۰ درصد
۴	تعداد تشکیل جلسات در هر ماه	حداقل ۲ جلسه در هر ماه	۱ جلسه در هر ماه	حداقل ۱ جلسه هر یک ماه و نیم و یا بازه زمانی طولانی‌تر
۵	ساعت تشکیل گروه	ثابت	تقریباً ثابت (بیش از ۷۰ درصد در ساعت معین تشکیل می‌شود)	متغیر
۶	شرکت منظم اعضا در جلسات	بیشتر از ۹۰ درصد	بین ۷۰ تا ۹۰ درصد	کمتر از ۷۰ درصد
۷	میزان مشارکت تمامی اعضا در مباحث	بسیار زیاد	متوسط	پایین
۸	دفعات پس انداز	۴ مرتبه در ماه	۲ مرتبه در ماه	کمتر از ۲ مرتبه در ماه
۹	مبلغ پس انداز	ثابت و منظم	متغیر اما به طور منظم پس انداز می‌شود	متغیر و برخی مواقع مبلغی پس انداز نمی‌شود.
۱۰	مبلغ پس انداز شده پس از ۳ ماه*	حداقل ۲,۲۰۰,۰۰۰ تومان	حداکثر ۲,۲۰۰,۰۰۰ تومان و حداقل ۱,۸۰۰,۰۰۰ تومان	کمتر از ۱,۸۰۰,۰۰۰ تومان
۱۱	در گروه مباحث توسعه و یا ایجاد کسب و کار مطرح است.	بیشتر از ۵۰ درصد اعضای گروه، مهارت و یا برنامه‌های کلی برای موضوع کسب و کار دارند.	بین ۲۰ تا ۵۰ درصد اعضای گروه، مهارت و یا برنامه‌های کلی برای موضوع کسب و کار دارند.	بیشتر از ۸۰ درصد اعضای گروه، مهارت مشخص و یا برنامه‌های برای موضوع کسب و کار ندارند.

ردیف	عوامل	خیلی خوب	خوب	نامناسب
۱۲	مستند سازی	صورتجلسات و فرم‌ها به طور منظم تکمیل می‌شوند.	نکات مهم ثبت می‌شود.	مستندسازی و نگهداری از اسناد به طور منظم انجام نمی‌شود.
۱۳	اطلاع از قوانین، اهداف و کارکرد گروه توسط اعضا	توسط تمام اعضا	حداقل ۶۰ درصد اعضا	کمتر از ۶۰ درصد اعضا
۱۴	سطح سواد اعضای گروه	بیشتر از ۲ درصد اعضا حداقل دیپلم دارند.	حداقل ۵۰ درصد اعضا سواد خواندن و نوشتن دارند (تا مرحله دیپلم).	کمتر از ۵۰ درصد اعضا سواد خواندن و نوشتن دارند.

* این مبلغ با توجه به ضوابط حداقلی در سال ۱۳۹۶ تعیین شده است و متناسب با تغییرات باید سالانه تغییر نماید.

منابع:

- Anyanwu, C. M. (2003). The role of cbn of Nigeria in enterprises financing. Paper presented at *small and medium industries equity investment scheme (smieis) seminar*. Lagos: CBN Training Centre
- Appah, E., John, M. S., & Wisdom, S. (2012). An Analysis of Microfinance and Poverty Reduction in Bayelsa State of Nigeria, *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review*, 1(7), 38–58.
- Arika, S. A. & Nelapudi, T. L. (2014). Self-help groups for promotion of sustainable livelihoods and income security among rural women in India. *Economic and business review. Online Journal*, Vol 2(1). ISSN: 2347 – 9671.
- Asiama, J.P. (2007). *Microfinance in Ghana: an overview*. Research Department, Bank of Ghana.
- Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?. *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 30(1), 1-22.
- Babajide, A. (2012). Effects of microfinance on micro and small enterprises (mses) growth in Nigeria. *Asian Economic and Financial Review*, 2(3), 463 - 477.
- Babajide, A. & Taiwo, J. (2011). *Micro-credits and Business Performance in Nigeria: The case of MFI Finance Enterprises*. *International Journal of Research in Commerce and Management*, Vol. 2(11), 43-49.
- Barr, M. S. (2004). Microfinance and Financial Development, *Michigan Journal of International Law*, 26(27), 271–296.
- Basher, M. A. (2010). *Promotional role of microcredit: Evidence from the Grameen Bank of Bangladesh*. *J. Int. Dev.*, 22: 521-529. DOI: 10.1002/jid.1583
- Bateman, M. (2010). *Why doesn't microfinance work? The destructive rise of local neoliberalism*. London: Zed Books.
- Berry, S. (1989). Social institutions and access to resources. *Africa*, 59(1), 41-55.

بخش چهارم: منابع

- Elkington, J., & Hartigan, P. (2008). *The Power of Unreasonable People: How Social Entrepreneurs Create Markets that Change the World*. Boston, MA: Harvard Business Press.
- Ellis, F. (2000). *Rural livelihoods and diversity in developing countries*. Oxford, New York, Oxford University Press.
- Ebimobowei, A; Sophia M, J; Wisdow, S. (2012). *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review*, 1(7), 38-57
- Ellis, F. & Biggs, S. (2001). Evolving themes in rural development 1950s - 2000s. *Development Policy Review, Overseas Development Institute, Published by Blackwell Publishers*, 19, 437 - 448.
- Eshetu, A.A. (2014). Microfinance as a pathway out of poverty and viable strategy for livelihood diversification in Ethiopia. *Journal of Business Management and Economics*, 5(6), 142-151.
- Hassan, M.K. & Tufte, D.R. (2001). *The X-efficiency of a group-based lending the case of the Grameen bank*. *World Dev.*, 29: 1071-1082. DOI: 10.1016/S0305-750X (01)00014-6.
- Helmor, C., & Sing, N. (2001). *Sustainable livelihood: Building on the wealth of the poor*. Bloomfield: Kumarin Press.
- Hossain, M., (1988). *Crédit for Alleviation of Rural Poverty: The Grameen Bank in Bangladesh*. 1st Edn., International Food Policy Research Institute, Washington, D.C., USA., ISBN-10: 0896290670.
- Kindernothilfe, (2008). *The Self-help Approach: unleashing human potential*. edited by T. Gudrun. Available at: http://www.self-help-approach.com/doc/SHG_Manual.pdf. www.kindernothilfe.org
- Kollmair, M. & Gamper, St. (2002). *The Sustainable Livelihood Approach*. Input Paper for the Integrated Training Course of NCCR North-South. Development Study Group. University of Zurich.
- Krantz, L. (2001). *The Sustainable livelihood approach to poverty reduction*. Swedish international development cooperation agency. Division for policy and socio-economic analysis. Sida.
- Kumar K, N. (2012). *Dynamic incentives in Microfinance Group Lending: An Empirical Analysis of Progressive Lending Mechanism*. National Institute of Bank Management, India.
- Lawson, B. (2007). *Access to finance for smes: Financial system strategy 2020*. In: International conference. Abuja, Nigeria.

- Bhuiyan, A. B., Siwar, Ch., Ismail, A.Gh. & Islam, Md. A. (2012). Microfinance and Sustainable Livelihood: A Conceptual Linkage of Microfinancing Approaches towards Sustainable Livelihood. *American Journal of Environmental Sciences*, 8 (3), 328-333.
- Blaikie, P. (1989). Environment and access to resources in Africa. *Africa*, 59(1), 18-40.
- Boiwa, W.C. & Bwisa, H. (2014). Effects of multiple borrowing on the living standards of microfinance clients at Kenya Women Finance Trust, Trans Nzioa Region. *Developing country studies*, 4(9), 77-83.
- Bradshaw, J. & Finch, N. (2003). *Overlaps in Dimensions of Poverty*. Cambridge University Press. *Journal of Social Policy*, 32 (4), 513-525.
- Bruno, O. & Khachatryan, K. (2011). *Compulsory versus Voluntary Savings as Incentive Mechanism in Micro-lending contracts*. [Online]. Available: <http://www.rug.nl/research/globalisation-studies>.
- Chambers, R. (2005). *Ideas for development*. Earth Scan Publication. London. Sterling VA.
- Chambers, R. (1989). Editorial Introduction: Vulnerability, Coping and Policy. *IDS Bulletin*, 20(2), 1-7.
- Chambers, R. & Conway G.R. (1991). *Sustainable rural livelihood: practical concepts for the 21 st century*. Discussion paper 296. IDS. Brighton: Institute of Development Studies. <http://open-docs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/775/Dp296.pdfsequence=1>.
- Chambers, R., & Conway, G. R., (1992). *Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century*. (No. IDS Discussion Paper 296). Brighton: IDS.
- Conroy, C., & Litvinoff, M. (1988). *The greening of aid: Sustainable livelihoods in practice*. London: Earth scans Publications Limited.
- Davies, S. (1996). *Adaptable livelihoods: Coping with food insecurity in the Malian Sahel*. St. New York, Martin's Press.
- De Klerk, S. & Saayman, M. (2012). Networking as key factor in Artpreneurial success. *European business review*, 24 (5):382-399
- DFID (2000). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. Department for International Development. London, UK: DFID.

- nationals to the Caribbean: A review of the literature*. Geographical Paper, University of Reading.
- Poee, R.I.D. & Mafini.C. (2012). Business development challenges in a rural district municipality in South Africa: a case of fezile dabi district municipality. *The South African Journal of Entrepreneurship and Small Business Management*, 5, 89-109.
 - Qadir, H. & Hassan, T. (2013). Empowerment of Women through Self Help Groups in Jammu and Kashmir. *International Journal of Interdisciplinary Research and Innovations (IJIRI)*, 1(1), 22-25
 - Gupta, N.S. (1988). Socio-economic Development of Jammu And Kashmir. Jammu and Kashmir: Jay Kay Book House.
 - Schreiner, M. & H. H. Colombet (2001). From Urban to Rural: Lessons for Microfinance from Argentina, *Development Policy Review*, 19(3), 339-354
 - Schreiner, M., (2003). A cost-effectiveness analysis of the Grameen bank of Bangladesh. *Dev. Policy Review*, 21, 357-382.
 - Scoones, I. (1998). *Sustainable rural livelihoods: A framework for analysis*. (No. IDS Working Paper 72). Brighton: IDS.
 - Scoones, I. (2009). Livelihoods perspectives and rural development. *Journal of Peasant Studies*, 36(1), 5 - 31.
 - Seelos, C., & Mair, J. (2005). Social Entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor. *Business Horizons*, 48, 241-246.
 - Sen, Amartya K. (1984). *Resources, Values and Development*. Oxford: Basil Blackwell.
 - Sen, Amartya K. (1985). *Commodities and Capabilities*. Oxford: Elsevier Science Publishers.
 - Silverman, R. M. (2001). Neighborhood Characteristics, Community Development Corporation and the Community Development Industry System: A Case Study of the American Deep South. *Community Development Journal* 36, 234-45.
 - Shafeghat, A., H. Darvish, A.A. Namdar & Gholami, R. (2008). Pattern of rural entrepreneurship in economic and social development. *Paper Collection of National Conference on Sustainable Rural Development with Emphasis on Agriculture*, 275- 276.
 - Simpson, M. & Padmore, J. (2006). Marketing in Small and Medium Sized Enterprises. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 12(6), pp. 361-387.

- Lotter, H. (2007). Defining Poverty as Distinctively Human. *Hervormde Teologiese Studies*, 63 (3), 1195- 1212.
- Maxwell, S. (1999). *The Meaning and Measurement of Poverty*. Overseas Development Institute (ODI), Poverty Briefing, London.
- Meijerink, G. & Roza, P. (2007). The role of agriculture in development. *Market chains and sustainable development strategy and policy paper 5*. Available from http://www.boci.wur.nl/NR/rdonlyres/98CCE2E30FA24274BCA.20713CA1E125/62608/Fullreport4_Meijerink_Roza.pdf
- Ministry of Health and Family Welfare(1998). Annual Report of Ministry of Health and Family Welfare, New Delhi: Ministry of Health and Family Welfare.
- Morduch, J., (1999). The role of subsidies in microfinance: Evidence from the Grameen Bank. *Journal of Development Economics*, 60, 229-248.
- Morse, S. & N. McNamara (2013). *Sustainable Livelihood Approach*. Springer. DOI: 10.1007/978-94-007-6268-8_2.
- Moser, C. (1998). The asset vulnerability framework: Reassessing urban poverty reduction strategies. *World Development*, 26, 1-19
- Musamali, M.M. & Tarus, D. K. (2013). Does firm profile influence financial access among small and medium enterprises in kenya? . *Asian Economic and Financial Review*, 3(6), 714-723.
- Nanor, M. A. (2008). *Microfinance and Its Impact on Selected Districts in Eastern Region of Ghana*. Master Thesis, College of Art and Social Sciences.
- Neefjes, K. (2000). *Environments and Livelihoods: Strategies for Sustainability*. Oxfam, Oxford.
- Noble, M. Ratcliffe, A. & Wright, G. (2004). *Conceptualising and Measuring Poverty in South Africa. An Argument for Conceptual Approach*. University of Oxford. England.
- Ojo, A. T.)2003). *Partnership and strategic alliance effective sme development, small and medium enterprises development and smieis: Effective implementation strategies*. Lagos: CIBN Press Ltd.
- Oredgebe, A. & Fadeyibi, I. (2009). *Diversification into Farm Tourism*. Brandon University, Brandon.
- Perrings, C. (1994). Sustainable livelihoods and environmentally sound technology. *International labor review*, 33(3), 305-326.
- Phillips, J. L. & Potter, R. B. (2003). *Social dynamics of "Foreign - Born" and "Young" returning*

• Zahra, S. A., Rawhouser, H. N., Bhawe, N., Neubaum, D. O., & Hayton, J. C. (2008). Globalization of Social Entrepreneurship Opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 2(2), 117-131.

سایر منابع اصلی مورد مطالعه

- اسدی، س. م. (۱۳۹۴). اعتبارات خرد و فقرزدایی. تهران: جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری.
- امین آقایی، م. (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صنایع کوچک از دیدگاه کارشناسان توسعه روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال یازدهم، شماره ۴، زمستان، صص ۱۲۵-۱۴۶.
- ایزدی، ب.، رضائی مقدم، ر. و اسداله پور، ع. (۱۳۹۵). سازه‌های مؤثر و موانع تحقق توسعه کارآفرینی در مشاغل خانگی بخش کشاورزی در مناطق روستایی شیراز، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۱۲، شماره ۱، صص ۳۹-۵۱.
- جی اکس، ز.، توریک، ر. و کارلسون، ب. (۱۳۸۳). نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن، مترجم: جهانگیر مجیدی، تهران، انتشارت رسا.
- طوسی، ر.، جمشیدی، ع. ر. و تقدیسی، ا. (۱۳۹۳). کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان مینودشت). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۳، شماره ۸، زمستان ۱، صص ۱-۱۱.
- قاسمی، ع. و علمی مقدم، م. (۱۳۸۸). افزایش رقابت‌پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط و تأمین مالی آن‌ها با تأکید بر توسعه رویکرد خوشه‌ای، مجله اقتصادی- ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره‌های ۹۳ و ۹۴، مرداد و شهریور، صص ۷۱-۹۰.
- گلیفاس، ف. (۱۳۹۳). برنامه‌ریزی و مشارکت روستایی با استفاده از روش‌های تسهیل‌گری: ۸۰ ابزار توسعه مشارکتی. مترجم: عارف موسوی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی، موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی.

- Stewart, F. (1998). Book review: Finance Against Poverty by David Hulme and Paul Mosley. (London, Routledge, 1996). *Journal of international development*, 10(6).
- Stoecker, R. (1997). the CDC Model of Urban Development: A Critique and an Alternative. *Journal of Urban Affairs*, 19, 1-22.
- Swift, J. (1989). Why are rural people vulnerable to famine?. *IDS Bulletin*, 20(2).
- Tassonyi, A. (2005). *Local Economic Development. Theory and Ontario Experience. Institute for International Business*. University of Toronto. Ontario.
- Tamil Nadu Corporation for Development of Women Ltd (TNCDW). - Credit guidelines for SHGs, Handbook, (2007), p. 5. www.tamilnaduwomen.org
- Tolosa, B. (2007). *Assessing the socio-economic impact of the self-help groups: a case of the Ethiopian Kale Heywet Church, Nazirate integrated urban development project*, MA thesis submitted to Addis Ababa University.
- Thomson S. (2010). *Journey of empowerment: questing discourse of empowerment in self-help group micro credit in Ethiopia*, MSc dissertation, the London school of economics and political science.
- Tresilian, D. (2006). *Poverty Alleviation and Community-Based Tourism. Experiences from Central and South Asia*. Imprimerie Payard Printers. Paris.
- Turner, S. (2005). *The Underlying Causes of Poverty in Lesotho*. CARE. Amsterdam.
- Viriya, C. (2009). *NGO's Approach to Community Development in Rural Cambodia*. *Cambodian Institute for Cooperation and Peace*. Phnom Penh.
- Wanambisi, A.N. & Bwisa, H.M. (2013). Effects of microfinance lending on business performance: a survey of micro and small enterprises in Kitale Municipality, Kenya. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(7), 56-67.
- World Bank (2008). *World development report 2008: Agriculture for development*. Washington, DC: World Bank. Retrieved at: <http://web.worldbank.org>.
- World Bank (2010). Scaling up sme access to financial services in the developing world. In: *Report of the G20 Seoul Summit, Washington, DC: World Bank*. Retrieved at: <http://web.worldbank.org>.

- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۵). الگوی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ۷. تأمین مالی خرد؛ تجربه جهانی و وضعیت ایران، کد موضوعی: ۲۲۰، شماره مسلسل: ۱۵۱۸۸، معاونت پژوهش‌های اقتصادی، دفتر مطالعات اقتصادی.
- نوروزی، م. و حیاتی، د. (۱۳۹۴). سازه‌های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۱۱، شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۴۴.

بنیاد برکت
مرکز ملی تحقیقات اقتصادی